

ISSN 0869—2378



# Український насічник

1/1995



ПЕРЕДПЛАТА НА  
УП ТРИВАЄ ПОСТІЙНО,  
НА КОЖНИЙ МІСЯЦЬ

*Шановна редакція  
"Український пасічник"*

*Поздоровляю Вас і всіх бджолярів  
України з наступаючим  
НОВИМ, 1995, РОКОМ*

*Бажаю здоров'я і наснаги поновити  
світову СЛАВУ бджолярства України,  
здолати скрутні часи*

*З повагою*

*П. ГЛАДУН*

*23 грудня 1994 року*

## ОГОЛОШЕННЯ

27 лютого 1995 року в м. Києві відбудеться семінар на тему: "Нове у бджільництві". Ціна участі в семінарі 3 л меду або 8 доларів США по курсу. Місце проведення — лабораторія "Біотехнологій". Адреса: 252030, м. Київ-30, вул. Б. Хмельницького, 34, тел. 224-31-48, 224-55-32.

★ ★ ★

Автор, кандидат біологічних наук О. Д. Комісар видав книжку під назвою "Высокотемпературная зимовка медоносных пчел". Бажаючі придбати її, можуть звернутися за адресою: 252056, м. Київ-56, а. с. 913/3, Комісару Олексію Даниловичу. Попередня оплата 1,5 долара США.

★ ★ ★

Відділ селекції карпатських бджіл інституту бджільництва ім. П. Прокоповича приймає замовлення на поставку карпатських бджолиних маток. Звертатися на адресу: 295400, Закарпатська обл., м. Мукачево, вул. І. Франка б. 148, кв. 82.

# Український пасічник

1 січень 1995

ЗАСНОВАНО У ТЕРНОПОЛІ

В 1914 р.

ВІДРОДЖЕНИЙ У ЛЬВОВІ

В 1991 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий журнал пасічників України.



П. І. Прокопович  
1775—1850

З НОВИМ, 1995 роком, ПАСІЧНИКИ!

**ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!**

Звичаї — скарб українського народу. З такими словами починається вступ праці Олекси Воропая "Звичаї нашого народу" (Мюнхен, 1958 р.). Автор почав збирати матеріали для цієї книги ще у 1937 р. на Україні і продовжував це робити до початку 1943-го року. Перебуваючи з 1944 по 1948 рік у Німеччині, Олекса Воропай запропонував записи фольклорного та стенографічного матеріалу від людей, які разом з ним перебували в таборах робітників зі Сходу і в таборах для переміщених осіб.

Вся праця О. Воропая про народно-календарні звичаї розподілена за порами року, а саме: I-ша частина — "Зима", II-га частина — "Весна", III-тя частина — "Літо" і IV-та частина — "Осінь".

Підібрані мною деякі звичаї взяті із I частини — "Зима" і стосуються січня, Різдва Христового, Нового Року та Водохрещення. Звичаї такі підібрані, в яких згадуються слова: мед, бджола, пасіка.

## Свята вечеря

До хати входить батько і урочисто сповіщає родині, що Святий Вечір уже почався, бо на небі засіяла вечірня зоря. Але перш ніж приступити до вечері, йому треба нагодувати худобу і "запросити гостей". Батько бере миску, підходить до столу і набирає по кілька ложок кожної страви. Мати дає йому хлібину та черпак з медом, а для собаки — окремо окраєць хліба і грудку овечого лою. Тримачучи в руках усі "дари" батько в кожусі, але без шапки, вийшов з хати.

Після благословіння господар бере черпак із медом і малює хрестик межі очима кожної тварини. Після цього в чисто вимите дерев'яне корито він сипле з мисочки вечерю, кришить туди хліб, досипає борошна і солить сіллю, все добре перемішує дерев'яною кописткою і розділяє поміж усіма тваринами, що є в господарстві. Вдарити сьогодні будь-яку тварину — великий гріх. Після деяких церемоній господар відвідує пасіку і дає бджолам сити.

Першу ложку куті господар підкидає до стелі — щоб так ягнята стрибали, як ця пшениця скаче від землі до стелі. Другу ложку куті підкидає — щоб телята рикали так, як це зерно стрибає від землі до стелі, а третю — "щоб бджоли роїлися".

## Коляда

Колядувати починають не в усіх місцевостях України одночасно. У деяких місцях колядують зразу після вечері, а в інших — на перший день Різдва Христового. Після колядування один із колядників виходить вперед і каже:

Вінчуємо Вас, аби в вашій загороді було стільки овечок, скільки у сім домі дрібних кришок. Вінчуємо Вас, многая літа, з цими святами, з цим Новим Роком, здоров'я. Вся ватага колядників підхоплює хором:

— Дай, Боже!

На Гуцульщині, якщо газда має пасіку, він веде колядників на те місце, де вліті будуть стояти вулики. Прийшовши, колядники стають колом, падають на коліна, на снігу перед собою роблять хрест топірцем, потім складають топірці лезами до середини, а держак до себе, на топірці купами складають шап-

ки: "Бо то — як рій бджолиний. Газдиня насипає в їхні шапки потроху пшениці — вона принесла її з собою в запасці. Коли вже пшениця насипана, колядники стають на ноги, беруться за руки і крутяться "за сонцем" — "щоб рої не втікали". При цьому всі співають хором яку-небудь веселу пісеньку, — "Аби бджоли були веселі".

Відспівавши, ватага знову падає на коліна і на згарцбованому снігу ще раз робить хрест топірцями. Після цього знову стають на ноги, кожен бере свою шапку і висипає з неї пшеницю газдині в запаску, виголошуючи побажання: "Дай, Боже, аби ся пасіка була така велика, як святки, були величні", або: "Дай, Боже, щоб бджоли роїлися та меди лилися".

Весною газдиня чи газда, виставляючи пасіку "на пашу", посипає вулики тією пшеницею.

### Новий рік або Свято Василя

Тільки починає розвиднятись, а батьки вже будять дітей, щоб ішли посівати. Спочатку годиться засіяти вдома, а потім до родини і т. д.

Ходить Ілля на Василя,  
Носить кутю житяную,  
Де замахне — жито росте,

Води, Боже жито, пшеницю  
Всяку пашницю;  
В полі ядро, а в домі добро.  
Дай, Боже.

Звичайно, посівальник сідає, його пригощають, чим можуть.

### Богоявлення Господнє (Водохрещення).

Ранком у церкві відбувається Богослуження. По Богослужінню священник освячує у річці воду. Після водосвяття всі люди набирають освяченої води і повертаються до своїх хат. Поки господиня чи старша дочка готує на стіл обід, батько бере з-за образу Божої Матері пучок сухих васильків, мочить їх у свяченій воді і кропить все в хаті, а потім все в господарстві і пасіку.

Підготував Б. РУДКА  
м. Тернопіль.

РЕДАКЦІЯ УП ГОТУЄ СПЕЦІАЛЬНИЙ НОМЕР,  
ПРИСВЯЧЕНИЙ КОРИФЕЮ УКРАЇНСЬКОГО БДЖІЛЬНИЦТВА  
П. І. ПРОКОПОВИЧУ. ПРОСИМО НАДСИЛАТИ МАТЕРІАЛИ,  
ЯКІ ЩЕ НЕ ДРУКУВАЛИСЯ У НАШОМУ ЖУРНАЛІ

### НОВОРІЧНІ ІНТЕРВ'Ю

Новолітування... Його з бентежною радістю і оберемком свіжих ідей, задумів чекають всі: і дорослі, і юні. Кожному хочеться сподіватись, що прийдешній 1995-й увійде в кожну українську родину роком здоров'я, бадьорості й оптимізму, поліпшить матеріальні статки, збагатить нас духовно. Дай нам, Боже, трохи більше радості в повсякденному житті, аніж ми до цього мали.

Оглядається на прожитий рік й колектив журналу "Український пасічник". Критично аналізуючи доробок, він з надією дивиться у рік 1995-й. Бачить в уяві довкіл часопису ширше коло своїх прихильників і шанувальників, активних дописувачів, щедріше нектаропродуктивне поле і багатші медозбори.

А що ж конкретно бажають собі і журналу люди, які є справжніми патріотами утретє відродженого в Україні пасічницького часопису?

З таким запитанням я звернулась до старого пасічника з села Маркостав на Волині добродія Івана Вавринюка, та голови регіонального об'єднання апітерпевтів зі Львова, кандидата медичних наук А. Й. Лабінського.

п. Іван Вавринюк: — З журналом "Український пасічник" я співпрацюю ще з довоєнних часів. Пам'ятаю його головного редактора п. Михайла Боровського, шефредактора п. Євгена Храпливого. Коли ж дізнався, що совети заборонили журнал для пасічників, дуже сумував. Та й певно, не один я. Значить, думав я, влада хоче занепасти пасічництво в Україні. Так тривало до весни 1991 року. Як же я зрадів, коли журнал знову ожив, відродився.

Таки змилосердилася доля над Україною. Захотілося мені працювати з подвоєною енергією, молодих вчити, засівати медодаї, журналу помагати. Знаєте, від тої великої радості навіть став вірші писати. А мені ж цього року виповниться 80... Та коло бджілок молодіє чоловік, набирається натхнення.

Що зичу колективу редакції і своїм друзям-пасічникам у році 1995? Бережіть наш пасічницький часопис, не дайте йому пропасти, підтримуйте морально і матеріально, відроджуйте пасічницьку славу нашої рідної України. Не лінуймося, дописуймо до журналу, сіймо медодаї, плекаймо молоду зміну. Терпінням, любов'ю, безкорисливістю. А бджілка в боргу не залишиться.

п. Андрій Лабінський: — Велику справу робить журнал. Благородну і корисну. У таких надзвичайно складних інфляційних умовах виживати, випускати цікавий, змістовний часопис для пасічників, порушувати злободенні проблеми розвитку галузі, пропагувати давно призабуті і нові методи пасіч-

никування, народної медицини, набутки апіфітотерапії, — не кожен дасть собі раду. "Український пасічник" — дає!

Що побажав би я йому в році Новому? Побільше творчої співпраці з науковцями Інституту бджільництва ім. П. Прокоповича, дослідної станції бджільництва з м. Гадяч Полтавської області, асоціаціями апіфітотерапевтів з різних регіонів України. Тобто, більше пропагувати набутки науки і техніки, передового досвіду, народної медицини. Скажімо, став виходити в Києві журнал "Пасіка". Чому б двом часописам не співпрацювати, не доповнювати один одного?

Вірю, що колектив "Українського пасічника" у 1995 році виходитиме у світ (при допомозі широкого загалу дописувачів), ще цікавішим, змістовнішим і якіснішим, прислужиться добрій справі піднесення економіки незалежної України, оздоровлення нації.

Записала Л. КОРИНЧЕНКО

## ХВАЛИ СІЧЕНЬ СНІГОВИЙ

У народі кажуть: скільки днів — стільки й свят. Проте один із них особливе празниковий. Йдеться, звичайно, про Новий Рік. За всіх часів і в усіх народів новолітування, на яку б пору року воно не випадало, пов'язане з неповторними обрядодійствами.

Традиційно на січень припадає найбільше свят. Це пов'язане не тільки з новорічною обрядовістю. Зимовий період давав можливість селянам перепочити од тяжкої фізичної праці, заповнити вільний час різноманітними формами дозвілля.

Скажімо, протягом різдвяних свят, які тривали два тижні, в кожній господі тричі варили кутю. Вже самий обряд приготування обрядової страви говорить про його велике символічне значення.

Святвечір, або багата кутя — чисто родинне свято. Як правило, його справляли увечері, коли за столом збиралися всі члени родини, яким господиня мала подати дванадцять різноманітних страв.

А як тільки наступав досвіток старого Нового року, сільські оселі оббігали юні посівальники. Скільки поезії, природного гумору, теплих побажань у засівальницьких піснях: "Щоб у коморі та оборі зерна було гори", "Щоб бджоли велися та медок-солодок на жовтий вощечок носили".

І все ж, найпоетичнішим різдвяно-новорічним дійством було колядування. Воно тривало від Різдва і до старого Нового року, подекуди і до Водохреща.

На жаль, за часів совєцької влади, горе-атеїсти знівечили багато народних обрядів, силою розганяли колядників та вертепників.

Бодай ніколи не вернулися часи більшовицького терору. Нехай яскрава різдвяна зірка, що засвітилась у благодатний час над Україною, ніколи не погасне, хай освітлює її шлях до щасливої будучності.

## НАРОДНИЙ ПРОГНОСТИК

**Гната** (2). У цей день заборонялося пряхти. Жінки випікали до Різдва обрядове печиво.

**Анастасії** (4). У народі казали: "Скоро Настя на помості запросить три празники в гості".

**Святвечір**, багата кутя (6).

На багату кутю зоряне небо — добре нести-муться кури.

Ожеледь на деревах — вродять горіхи і садівина.

Місячна ніч — врожай на баштані і горох.

Іній або сніг — на мокре літо й дорід зернових.

**Різдво** (7). Одне з найбільших релігійних свят.

**Богородиця** (8).

**Степана** (9) "Прийшов Степан — на ньому червоний жупан".

**Меланки** (13). Якщо на Меланії відлига — то чекати теплого літа. "Яка Меланка, — казали з цього приводу, — такі Петро з Павлом (12.VII).

**Старий Новий рік, Василя** (14).

На Новий рік погода — буде в полі урода.

**Богоявлення**, або бабин вечір (17). Кроплять хати свяченою водою.

**Голодна кутя**, голодний святвечір (18).

Готують третю, останню кутю. Називається вона "голодною" від того, що з цієї пори і до наступного дня, доки не освятять воду, люди говіли.

Як на голодний вечір темно, то вродить гречка.

**Водохрещтя, Йордані** (19). З ним пов'язують Хрещення Хреста.

**Івана Предтечі Хрестителя** (20). У цей день виносили з хати хліб і сіль, що лежав на покуті зі Святвечора, і віддавали тваринам.

Казали: "Прийшов Предтеча і забрав свята на плечі".

Справді—бо, цим днем закінчували зимові святки.

Підібрала Л. БЕРЕЖНА.

## ОГОЛОШЕННЯ

З 13 по 27 лютого 1995 року на факультеті підвищення кваліфікації у Львівській академії ветеринарної медицини заплановано навчання пасічників селянських спілок, держгоспів, фермерів і любителів. Оплата по домовленості.

Телефони для довідок: 79—78—46, 75—38—66.

## НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

підвищення кваліфікації пасічників селянських спілок, держгоспів, фермерів і любителів.

Термін навчання — 2 тижні,  
форма навчання — з відривом від виробництва;  
тривалість навчальних годин — 74,  
в т. ч. лекційних — 48;  
лабораторно-практичних — 16,  
науково-практ. виїздів — 6,  
науково-практичних конферен.— 2  
екзаменаційних — 2.

Назва дисциплін	Всього год	В т. ч.	
		лекц.	практ.
1. Економічна політика в умовах переходу до ринкової економіки України	2	2	—
2. Стан галузі бджільництва України і Львівщини	2	2	—
3. Основні завдання в галузі бджільництва України на 1995 рік і перспективу	2	2	—
4. Біологія медоносної бджоли	6	6	—
5. Особливості зовнішньої будови робочої бджоли, матки, трутня	4	4	—
6. Воскові будівлі бджіл	2	—	2
7. Будова вулика і пасічний інвентар	4	—	4
8. Пасічний будівлі. Механізація на пасіці	2	—	2
9. Складання медового балансу пасіки	4	—	4
10. Технологія утримання і розведення бджіл	6	6	—
11. Розмноження бджолиних сімей	2	2	—
12. Виведення маток	2	2	—
13. Складання календарного плану робіт при виведенні маток	4	—	4
14. Технологія заготівлі продуктів бджільництва	2	2	—
15. Технологія добування воску і визначення якості воскової сировини	4	4	—
16. Технологія виготовлення штучної вощини і визначення її якості	4	4	—
17. Хвороби та шкідники бджіл	6	6	—
18. Визначення натуральності меду	4	4	—
19. Правове регулювання трудових відносин і матеріальної відповідальності за шкоду заподіяну господарству	2	2	—

Проректор по підвищенню кваліфікації

М. В. ДЕМЧУК



# Двоматочне утримання бджіл

Я не делаю секретов.  
Я хочу, чтобы все качали мед.

О. П. Озеров.

За останні десятиліття в різних джерелах інформації опубліковано багато матеріалів про двоматочне утримання бджолосімей. Особливо зверталась увага на переконання, що враховуючи виявлену ефективність двоматочного утримання, прийшов час не тільки серйозно розмовляти на цю тему, але й серйозно займатися цим утриманням бджолосімей.

Автори багатьох статей і видань стверджують, що запорукою успіху в бджільництві є сильні і суперсильні сім'ї, і що їх можна утримати, сумуючи зусилля двох маток. Види об'єднання зусиль двох маток можуть бути різними, але найкращі економічні результати дає постійне їх об'єднання.

Нема потреби тут докладно розглядати описані в різних статтях і виданнях методики утримання бджолосімей з погляду відповідності їх у двоматочному утриманні. Краще зупинитись на окремих висловах цих видань і статей, які стверджують, що підвищення медовзятку, шляхи до високих медовзятків і інтенсифікації виробництва меду проходять через двоматочно-спарене утримання.

"Створення теплового режиму при спареному утриманні сімей ранньою весною забезпечує збереження навіть дуже ослаблених (на 2—2,5 щільника) сімей і розвиток їх до рівня повно-

цінних, здатних до продуктивного використання взятку" ("Путь к высоким медосборам", М. І. Дзюба і Н. С. Галюшенко, Дніпропетровськ).

"В її основі — нова прогресивна система двоматочного утримання бджіл, яка дозволяє за короткий термін різко підвищити продуктивність пасіки". ("Как повысить медосбор пасеки" А. М. Шебраев, Куйбышев, 1981 г.).

"Існує одна відповідь, перевірена практикою і науковими дослідженнями в цілому світі: тільки сильні сім'ї, які мають велике число бджіл, можуть реалізувати біологічний потенціал продуктивності..."

"...В сучасному великому бджологосподарстві потрібно працювати з дуже сильними сім'ями, які можна отримати з допомогою двох маток..."

"...Таким чином підкреслюємо, що сила сім'ї з одною маткою не може вважатися задовільною, якого би рівня вона не досягнула в результаті впровадження всіх прийомів інтенсифікації вирощування розплоду в найбільш ранні терміни". ("Интенсификация производства меда", А. Малаю, Бухарест, 1976 г.).

В основі методу двоматочного бджільництва лежить найважливіша біологічна особливість — здатність бджіл різних сімей при визначених ситуаціях мирно об'єднуватися, жити і активно працювати в одній потужній сім'ї... До двоматочної системи пасічники прийшли зовсім закономірно... Запилювальна діяльність потужних двоматочних сімей дає і більший ефект у підвищенні врожайності культур, на яких вони працюють". (В семье работает две матки", І. Шабаршов, ж. "Пчеловодство" № 12, 1983 г.).

Як бачимо, всі шляхи до великих медовзятків, їх інтенсифікації і підвищення урожайності бджолозапилувальних культур ідуть через двоматочно-спарене утримання.

Багато авторів в різних виданнях і статтях описували всякі способи використання допоміжних сімей у вуликах різних конструкцій, чогось часто називають їх двоматочним утриманням, що вносить плутанину і заводять багатьох пасічників в оману. Не дивлячись на те, що в статті "Терминология и двуматочное содержание пчел" ("Пчеловодство" № 9, 1982 г.) дано визначення двоматочного утримання, пізніше в багатьох статтях двоматочним називали те, що ніякого відношення до нього не мало.

Необхідно засвоїти, що при двоматочному утриманню нема сім'ї основної і допоміжної — вони рівнозначні і нема переводу до одноматочного стану на головний взяток.

У даному випадку доцільно повторити його визначення.

Двоматочне — це таке утримання бджолосімей, коли протягом усього активного часу сезону бджоли з розплідного гнізда одної матки крізь дві роздільних решітки мають доступ в розплідне гніздо другої матки, через загальні частини вулика: корпуса або надставки, які об'єднують розплідні гнізда двох маток в єдину сім'ю.

Які ж переваги двоматочного утримання над одноматочним?

По-перше, це спарена зимівля, при якій економиться корм і життєва енергія бджіл.

По-друге — можливість з меншими затратами підтримувати весною необхідний тепловий режим і вирощувати більше розплоду, тобто швидше розвиватися бджолосім'ям.

По-третє — це створення сильних сімей шляхом об'єднання розплідних гнізд двох маток в єдину бджолосім'ю. Справедливо говорив Г. П. Кондратьєв: "В сильных семьях все спасение".

У сильних сім'ях витрачається менше корму і життєвої енергії на одиницю вирощених бджіл. Бджоли сильних сімей менше піддаються хворобам, вони далі літають за взятком. Сильні сім'ї відпускають за взятком більш високий процент бджіл від їх загальної кіль-

кості, яка знаходиться у вулику. Французький професор Э. Л. де Л'Ост стверджує, що дві сім'ї бджіл, об'єднані в спареному вулику, збирають не подвійний урожай товарного меду, як це можна було б чекати, а чотирикратний. Моя двадцятип'ятилітня практика узгоджується з твердженнями професора. Це і є другий напрям по Вельсу, коли розплідні гнізда бджолосімей, які покриті розділювальними решітками, розміщаються через перегородку поруч, на одному рівні, і над ними знаходяться загальні частини вулика, які об'єднують розплідні гнізда двох маток в єдину бджолосім'ю.

Я думаю, що мені вдалося створити такий вулик, який відповідає вимогам двоматочного спареного утримання бджіл. Його конструкцію буде описано в наступних номерах УП.

О. ОЗЕРОВ,  
м. Євпаторія.

Гонорар прошу перерахувати на розвиток УП.

## Обережно — радіонукліди!

Аварія на Чорнобильській АЕС викликала забруднення значної частини території України радіоактивними викидами. Внаслідок цього продукти бджільництва в ряді регіонів у тій чи іншій мірі забруднені радіонуклідами. Хоча в 90-х роках стала помітною тенденція до поступового зниження рівня забруднення, особливо меду та воску, все ж ця проблема ще довго залишатиметься актуальною для бджолярів України.

З метою запобігання одержання продуктів бджільництва, непридатних для споживання та реалізації через підвищений вміст радіонуклідів, слід враховувати таку інформацію та поради. Бджолиний мед може виявитися за-



брудним понад припустимі рівні на порівняно невеликій території в північних районах Київщини (Поліський, Чорнобильський) та Житомирщині (насамперед Овруцький та Народицький). Одержаний у цих регіонах мед містить в основному радіоізотопи цезію (цезій-134 і особливо цезій-137). Лише в 1987 році в меді, зібраному в Овруцькому районі (буркун-конюшина) був виявлений ізотоп цезію-144.

Реальна загроза одержання меду, забрудненого радіоцезієм понад припустимі рівні, існує тоді, коли активність цезію у верхньому шарі ґрунту перевищує 12 і особливо 20 нКі/кг.

Найчистішими звичайно є меди, отримані з кульбаби та ріпаку. Відносно чисті також акаційові та гречані. Значно забрудненими бувають меди з конюшини, а найвищим рівнем радіоактивності характеризуються меди з лісових медодаїв (чебрець, крушина, малина, іван-чай та ін.). Тому найбільший вміст радіонуклідів у меді спостерігається на пасіках, розміщених у лісі або на узліссі. Тому слід ставити пасіки (точки) таким чином, щоб у радіусі 2—3 км від них не було сильно забруднених ділянок ґрунту та лісових угідь з масивами вищезгаданих медодаїв. Особливо забруднений радіоцезієм мед одержують з чебрецю, який активно поглинає з ґрунту і накопичує як цезій-137, так і цезій-134. Подібні властивості виявляють пижма звичайна та мильнянка лікарська. Інтенсивно нагромаджують цезій-137 також дрік красильний і конюшина біла.

Вміст радіонуклідів у меді, зібраному на початку сезону (весняні медодаї акація, сад, липа — травень—червень), звичайно нижчий, ніж наприкінці сезону, коли цвітуть чебрець та конюшина. Тому можна зменшити забруднення товарної продукції, залишивши меди липневого та серпневого медозбору бджолам на зиму або здійснюючи у липні—серпні кочівлю у відносно чисті місця.

При збиранні та реалізації щільникового меду слід пам'ятати, що темні щільники з медом звичайно забруднені радіонуклідами в більшій мірі, ніж світлі.

Єдиною реальною можливістю використання бджолиного меду, забрудненого радіоцезієм понад припустимі рівні, є його переробка з одержанням у кінцевому результаті слабоалкогольних (питних медів) та безалкогольних медових напоїв. У процесі переробки ізотопи цезію виводяться з медового розчину в результаті додавання до нього хімічних (цеоліт) або природних (подрібнена плодово-ягідна сировина) абсорбентів та зброджування медового суслу культурами дріжджів.

Квітковий пилок (бджолине обніжжя) забруднений радіонуклідами на більшій території, ніж мед. Відносно високий його рівень спостерігається на заході Чернігівщини та на півдні Київщини. Окремі плями забруднення виявлені в Канівському районі Черкаської області. Пилок теж містить в основному радіоізотопи цезію, але у деяких зразках з вищезгаданих регіонів виявлений цезій-144. У 1986 році в Кагарлицькому районі Київської області були відзначені також цирконій-95 і рутеній-106.

Рівень забруднення пилку певною мірою залежить від виду домінуючих пилконосів, але не від строку збору бджолиного обніжжя. Порівняно чистим, як і відповідні меди, є пилок з ріпаку та акації. Та в цілому заготівля бджолиного обніжжя в зонах підвищеного радіоактивного забруднення є вкрай небажаною.

Воскова сировина забруднена радіонуклідами в більшій частині Київської, Житомирської, на заході Чернігівської, а пасічна мерва також у північних районах Черкаської та Вінницької областей. Особливо забруднена мерва та старі щільники. У мерві поряд з цезієм-137 та 134 зустрічаються цезій-144 і рутеній-106. Щільники містять лише цезій. Свіжі щільники та свіжовідбудовані воскові язики порівняно чисті. Отже, радіонукліди концентруються переважно, якщо не винятково, у невоскових компонентах сировини. Тому для одержання чистого воску необхідно здійснювати її переробку за такими технологіями, які дають можливість різко зменшити або навіть повністю виключити попадання у віск невоскових компонентів. На пасіках

слід віддавати перевагу сухому способу переробки.

При застосуванні вологої переробки воскової сировини (воскотопки, воскопреси) необхідно: воскову сировину з різним вмістом невоскових компонентів переробляти окремо: не допускати попадання до неї помітних кількостей прополісу та перги; перед переробкою замочувати її в холодній воді (або теплій) (30—40 градусів) протягом 24—48 годин при періодичному перемішуванні на 2—3 кратній заміні води; при переробці використовувати лише м'яку воду. Заводська переробка повинна обов'язково включати процес кондиціонування (очищення) воску, у який входять фільтрування, відстоювання, використання абсорбентів. Відходи, що утворюються при одержанні воску з сировини, зібраної з радіоактивно забруднених регіонів, слід обов'язково збирати та знешкоджувати відповідно до санітарних правил для твердих радіоактивних відходів. Одержаний віск за рівнем радіоактивного забруднення на 3—4 порядки чистіший порівняно з восковою сировиною, з якої він перетоплений, і містить лише радіоізотопи цезію. Та все ж при переробці старих щільників із забруднених регіонів доцільно проводити радіометричний контроль готової продукції. У цих регіонах необхідно обов'язково регулярно замінювати старі щільники (не рідше одного разу на 2 роки).

Прополіс, забруднений радіонуклідами найбільше з усіх продуктів бджільництва і на досить значній території. Практично повністю у Київській, Житомирській і Чернігівській областях та окремими вогнищами на території Вінничини, у північних районах Одеської та Черкаської областей, на півдні Херсонщини. У більшості зразків зустрічаються ізотопи цезію-137 та 134. Широко і в значних кількостях проявляється також цезій-144, причому його активність може навіть переважати активність цезію-137. В 1986 році в Ширяївському і Кагарлицькому районах Київщини та Овруцькому і Попелянському Житомирській області було виявлено рутеній-106, але активність його порівняно з попередніми ізотопами була досить невеликою. Прополіс з Ши-

ряївського та Кагарлицького районів у 1986—87 роках містив також незначну кількість цирконію-95. Вміст радіонуклідів у прополісі протягом сезону змінюється у незначній мірі.

При розчиненні прополісу в етиловому спирті з фракціонуванням екстракту (декантація, фільтрування) одержувана надосадова рідина практично вільна від радіонуклідів. Такий спиртовий екстракт може містити лише незначну кількість ізотопів цезію і використовуватися для споживчих потреб. Одержаний нерозчинний осад слід знешкоджувати як тверді радіоактивні відходи.

Що стосується природних радіоізотопів, найпоширенішими з яких є калій-40, радій-226 і торій-232, то їх активність у продуктах бджільництва порівняно невисока і в більшості випадків не перевищує 20 нКі/кг. Активність радію і торію в меді звичайно дещо вища порівняно з воском та мервою, а віск містить менше ізотопів калію, ніж пасічна мерва. Однак апіпродукти з деяких регіонів характеризуються значно підвищеною активністю цих радіоізотопів. Це насамперед ті райони Київщини та Житомирщини, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, а також Голопристанський район Херсонської області. У більшості випадків прополіс, віск, мерва з цих регіонів містять значну кількість всіх трьох перелічених радіоізотопів, а в меді з тих самих пасік їх значно менше. Максимальною активністю цих радіоізотопів відзначається прополіс: для калію-40 вона може перевищувати 8000 нКі/кг, для радію-226 і торію-232 відповідно 190 та 350 нКі/кг. У воску та мерві їх звичайно дещо менше.

Таким чином, весь прополіс, призначений для реалізації та вживання, повинен обов'язково проходити радіометричний контроль. Дуже бажаним є контроль не лише на активність ізотопів цезію, але й на активність інших ізотопів, насамперед цезію-144.

М. АЛЕКСЕНІЦЕР,  
Л. БОДНАРЧУК,  
В. КУБАЙЧУК.  
Інститут бджільництва  
ім. П. Прокоповича  
м. Київ

## ВЧЕНІ ПРО ПІДГОДІВЛЮ БДЖІЛ

(в доповнення до матеріалу "Читати можна по-різному, № 12—1994 р.)

У фундаментальній праці відомого професора Г. Ф. Таранова "Корма и кормление пчел" 1986 р. видання на стор. 86 читаємо: "Весною у вуликах повинно бути не менше 10—12 кг критого в чарунках меду і не менше двох повних стільників з пергою. Щоб такі записи весною мати, потрібно в час медовзятку попереднього року заготовити по 25—30 кг меду на сім'ю, яка іде в зиму. Не обов'язково весь заготовлений корм залишати на зиму у вуликах — частину його, яка не потрібна буде зимою, можна зберігати в коморі і підставити у вулик весною...

Бджоли зайвого корму не використовують.

...У південних областях можна залишити бджолам менше меду — 20—25 кг на бджолосім'ю. Там короткий період зими і раніше починають зацвітати медодаї, і це зменшує потребу в кількості запасу корму".

Там же на сторінках 80—81:

"Так як неможливо завчасно передбачити, якою буде весна, як будуть розвиватися ранні медодаї і в якій мірі погода дозволить збирати з них нектар і пилок, то пасічник повинен врахувати для забезпечення сім'ї при несприятливих умовах погоди і медовзятку. Тільки тоді можна гарантувати, що бджолосім'ї зможуть добре розвинути до головного медовзятку.

Ще до винаходу рамкового вулика практики-пасічники говорили і писали про необхідність нарощування у вуликах не тільки багато бджіл, але обов'язково "ситих", важких, добре розвинутих, здатних за один виліт принести багато нектару. У наш час ця порада набрала наукового обґрунтування. На бджіл рефлекторно впливає кількість закритого меду в гнізді. Якщо його мало, то бджоли його економно використовують, вирощують

бджіл з пониженою здатністю до роботи..."

...При недостатці корму у вуликах і відсутності запасних медових щільників застосовують підгодівлю цукром". Там же, стор. 97 "Здавна пасічники старалися весною створювати бджолам штучний медовзяток. З цією метою підгодовують бджіл невеликими порціями — по 1—2 склянки щоденно або через день розведеним медом (1 кг меду на 0,5 л. води, це медова сита) або рідкого цукрового сиропу (1 кг цукру на 1 л води).

Збуджуюча підгодівля невеликими порціями меду або цукрового сиропу не збільшує кількості вирощувального розплоду, хоч, безперечно, вона активізує бджіл: збільшується льот бджіл, а в ряді випадків — принос пилку".

В. Р. Татаренко на сторінці 65 книги "Эффективное пчеловодство" пише: "Постійне утримання у вуликах кормових запасів і збір пилку в першу половину літа є резервом для безвзяточного часу, особливо при нарощуванні сімей в зиму".

Всеволод Юлієвич Шимановський (1866—1934) в своїй книзі "Методы пчеловодения", Новая деревня, 1923 г.) описавши метод професора Львівського університету Теофілія Цесельського (1846—1916), вказує, що годування рідким сиропом (склянка цукру на 2 склянки води) продовжується із зацвітання вишні 15—20 днів, після чого припиняється, так як за цей час матка закладе достатню кількість розплоду, потрібного для використання очікуваного рясного, але короткого взятку. Годівля пов'язувалася з періодом нарощування бджіл до головного взятку, а не з несприятливою погодою.

Згадуючи В. Ю. Шимановського, хочеться запропонувати шановній редакції УП і читачам разом проробити аналогічну йому роботу. Тобто зібрати від пасічників всіх місцевостей свій метод розведення і утримання бджіл у вуликах, а зокрема в українських лежках. І, напевно, зможемо відкрити нові імена, подібно як В. Ю. Шимановський їх відкривав: (Ващенко, Чайкіна, Старобогатова, Юшкова, Корженевського,

Шелухіна та інших). Давши опис їх методів, щоб ми через 80 років (перше видання було в 1916 р.) могли прочитати про них.

П. ПАСЕКА

Гонорар прошу перерахувати на розвиток журналу УП.

Ред. Редакція УП пропозицію п. Пасеки приймає і запрошує всіх читачів направляти свої дописи про методи утримання бджіл, а також повідомляти журнал про своїх друзів-пасічників, які утримують бджіл за своєю методикою, що заслуговує уваги, але самі через невідомі причини не пишуть і не пропагують їх.

## Допомога взимку

Друга половина зимівлі бджіл — це період, що вимагає від пасічника особливої уваги по догляду за бджолами і вміння надати їм необхідну допомогу. В цей час в бджолосім'ях з'являється розплід, збільшується витрата корму. Пасічник повинен частіше навідуватися на місце зимівлі пасіки, обережно, щоб не хвилювати бджіл прослуховувати їх, оглянувши льотки, а при необхідності зняти стелину і подивитися, де знаходиться клуб.

Якщо льотки закриті мертвими бджолами, очистити їх дротяним гачком. При огляді підмору та сміття з дна вулика оцінюється стан бджолиної сім'ї. Наявність в ньому кристаликів цукру вказує на кристалізацію корму, погризені бджоли — на присутність миші в гнізді, бджоли з роздутими черевцями свідчать про можливе захворювання бджіл нозематозом або незразним проносом, мокрий підмор — на підвищену вологість у вулику. Відповідно зимуючим бджолосім'ям необхідна допомога: поповнити запаси корму, замінювати мед на більш якісний, давати воду, організувати штучні і надранні обльоти бджіл, відрегулювати вентиляцію у зимівниках і у вуликах.

Найчастіше причиною неблагополучної зимівлі є недоброякісний корм (падевий або закristалізований), або його відсутність.

Якщо бджолам не вистарчає корму, то при прослуховуванні сім'ї чути звук, який нагадує шелест сухого листа. Тоді

треба дати цукровий сироп, рамку з медом або цукрову пасту.

Цукровий сироп до обльоту бджіл давати не бажано. Цукровий сироп у концентрації 1:1 охолодити до плюс 40—45 °С, налити в скляну банку, обв'язати двома шарами мокрої марлі і перевернувши її помістити над клубом бджіл. До обльоту краще давати бджолам цукрову пасту, медову сити або рамку з медом.

Цукрову пасту, медово-цукрове тісто або відкачаний закristалізований мед загортають у марлю і кладуть зверху рамок над клубом бджіл — просто на рамки або в спеціальних годівницях.

Рамки з медом необхідно прогріти в теплій кімнаті і швидко вставити всередину гнізда, або одну покласти на рамки зверху над клубом бджіл.

Якщо в смітті, яке вийняли з дна вулика є кристалики корму, то в сім'ї є закristалізований цукор. В такому випадку сім'ї дають воду в баночках, таким методом, як сироп або за допомогою пляшки з водою, у вушко якої вставляють гніт і другий кінець якого пропускають у льоток вулика.

Добре, коли зимою льотки вуликів оснащені додатковими пристроями, які запобігають прямому попаданню світла і вітру, а також захищають бджіл від синичок.

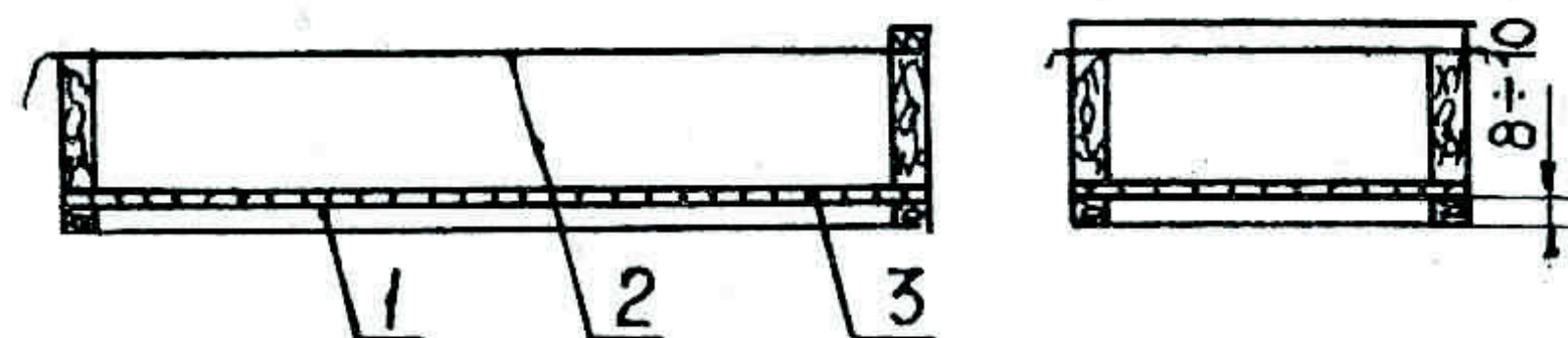


Рис. 1. Годівниця для підгодівлі бджіл цукровою пастою або медово-цукровим тістом.  
1 — металічна сітка з вічком 1,5—2,5 мм  
2 — плівка; 3 — корпус годівниці.

Такою годівницею користується пасічник з м. Євпаторії О. П. Озеров.

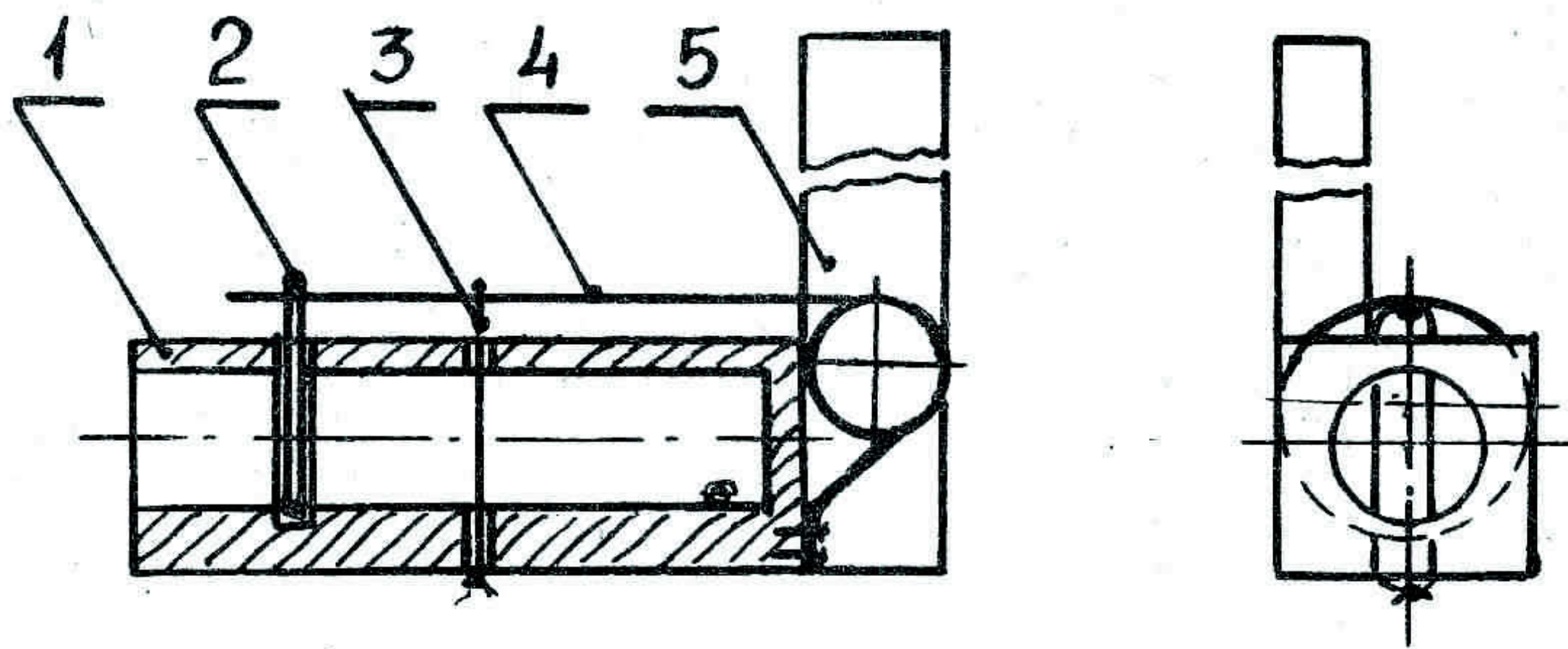


Рис. 2. Мишоловка.

1 — корпус; 2 — металічне кільце, 3 — фіксуєча нитка; 4 — пружина; 5 — ручка. Мишоловка ставиться у вулику біля заставної дошки. Миша, щоб проникнути до приманки вимушена прогризти фіксуєчу нитку 3, після чого вона залишається

задушеною кільцем 2 до верхньої частини корпусу 1. Ручку 5 для зручності необхідно виготовити висотою в рівень верхніх брусків рамок.

Такою мишоловкою користується пасічник О. І. Скибенюк на Чернігівщині.

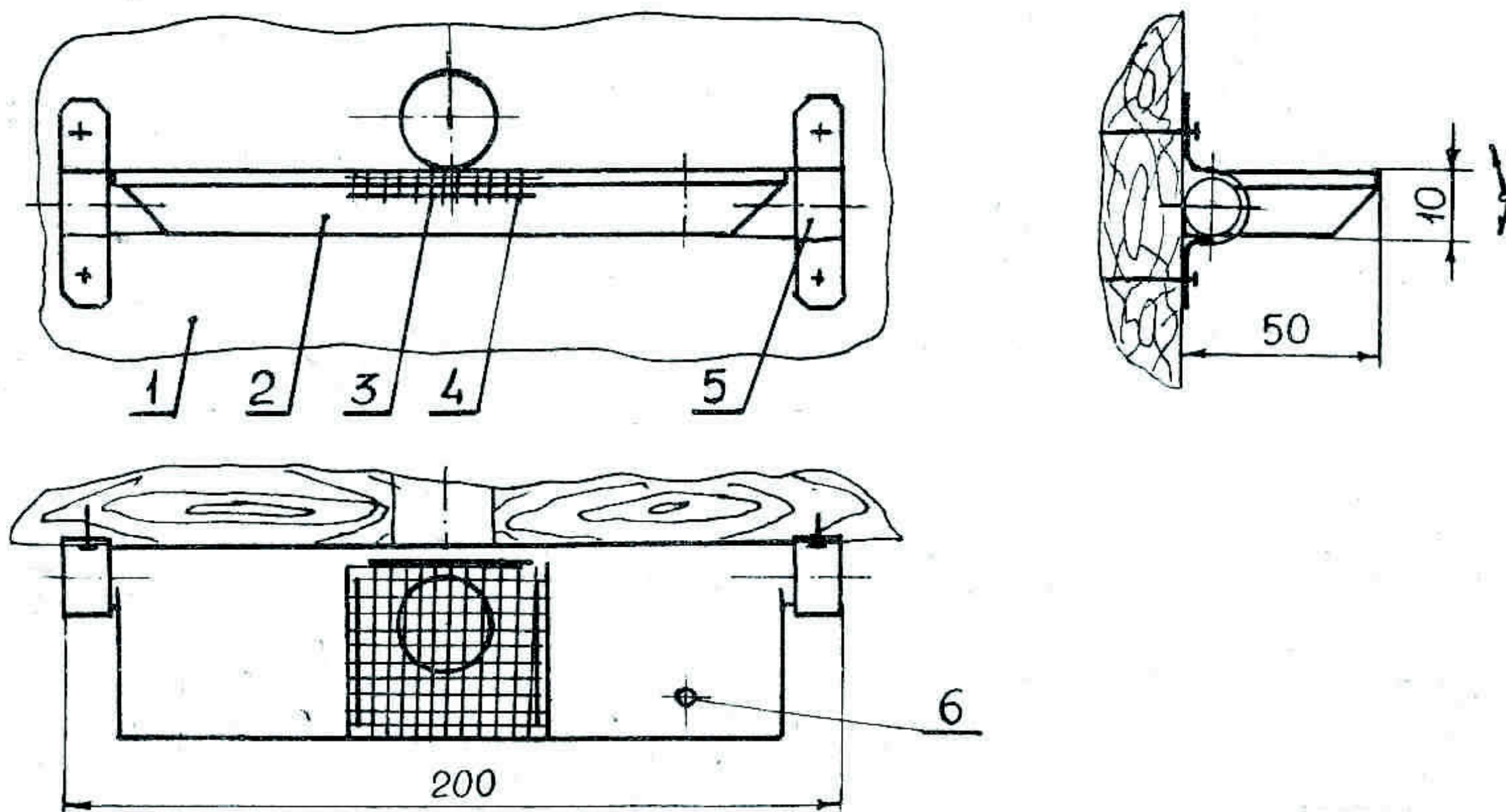
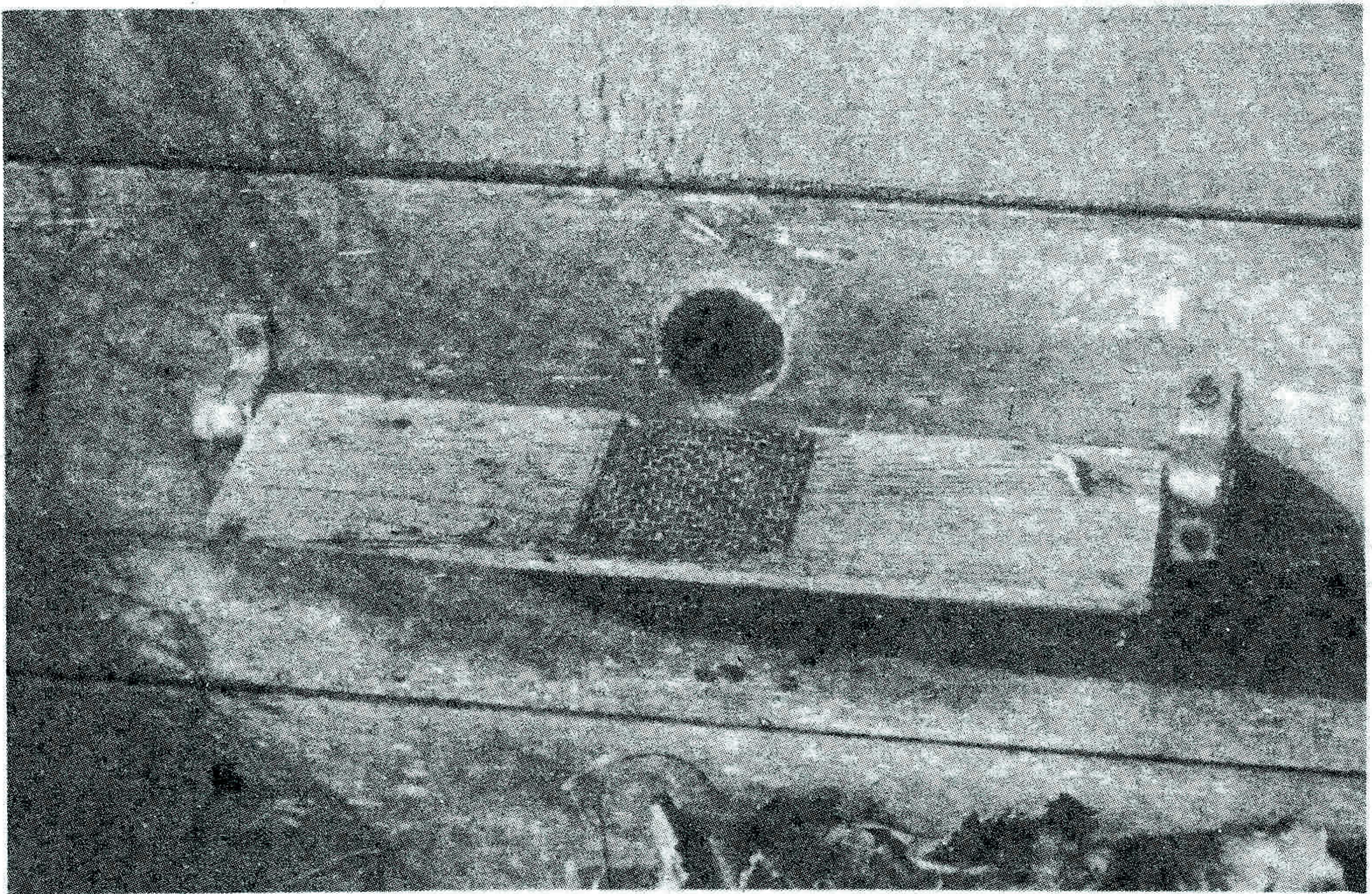


Рис. 5

Рис. 3

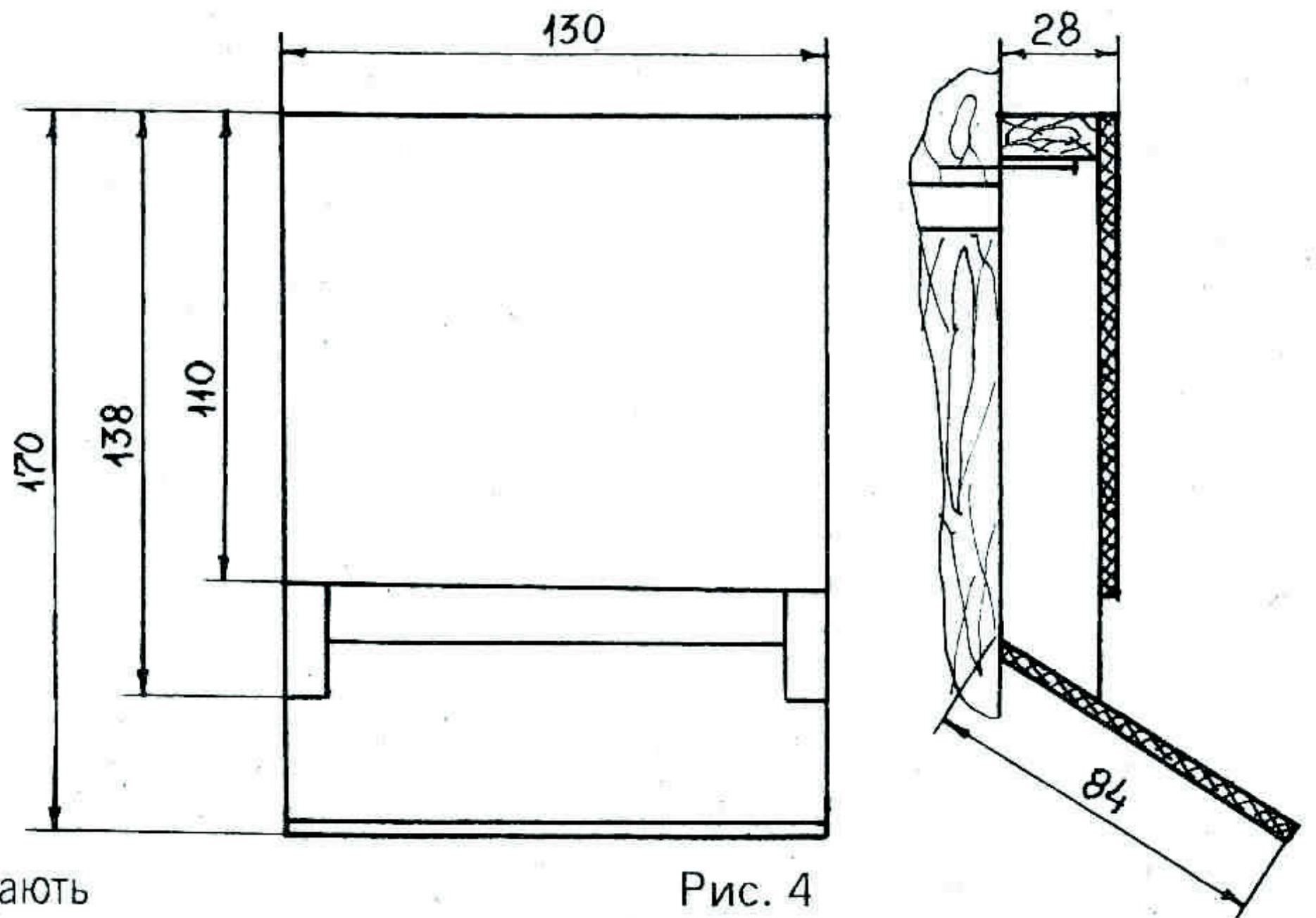
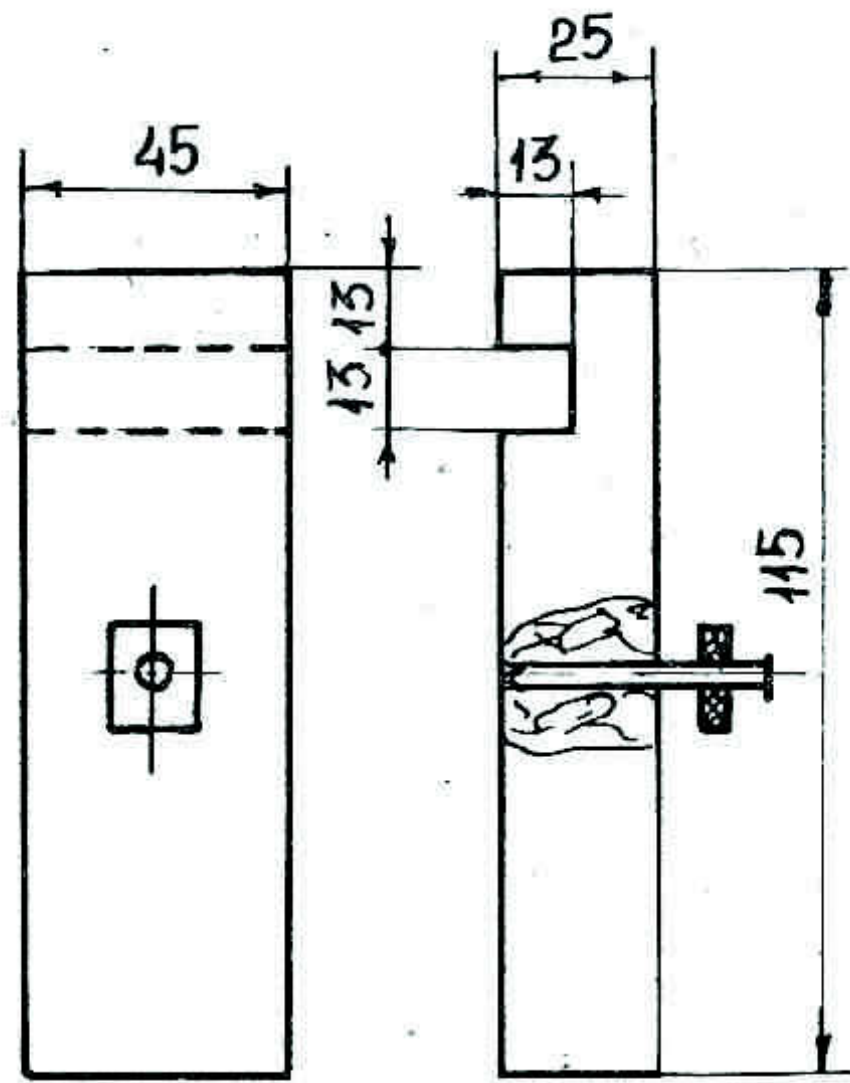


Рис. 4

На рис. 3, 4, 5 показано пристрої, які захищають льотки вуликів від прямого попадання світла і вітру, а також захищають бджіл від синичок. У відповідний період служать і прильотними дощечками. Пристрої розроблені з вимогами експлуатації багатокорпусних вуликів, де круглі льотки. Пристрої можуть використовуватися і при захисті бджолосімей від нападки бджіл і ос.

На рис. 3 показано пристрій, яким користуються подружжя пасічники-фермери Люба і Сергій Величко з с. Наташино, Сакського р-ну Республіки Крим. Пристрій дуже простий, складається з дерев'яного бруска  $115 \times 45 \times 25$  мм з прорізю  $13 \times 13$  мм, гвіздка і гумової шайби.

Пристрій прибивається гвіздком до корпусу так, щоб літом площина  $115 \times 25$  мм була прильотною дощечкою, а в осінньо-зимовий період виконував захисні функції. Для цього необхідно його повернути кругом осі-гвіздка на  $90$  градусів так, щоб прорізь  $13 \times 13$  була розміщена паралельно горизонтальній осі круглого

льотка. По словах Люби Величко таким пристроєм користувалися її дід і батько.

Пристрій (рис. 4) не вимагає опису користування, так як все зрозуміло з рисунку і користуються ним багато пасічників з Євпаторії. Автором конструкції є Тупіца А. Ф.

Рис. 5. Пристрій-льоток, який використовують багато пасічників Ніжинського району Чернігівської області. Він використовується для захисту бджіл від проникнення мишей через льоток в бджолосімі, від синичок, а літом для прикриття льотків під час транспортування на кочівлю.

1 — корпус вулика, 2 — дощечка, 3 — металічна сітка, 4 — дротяна скоба, якою прибивається сітка 3 до дощечки, 5 — скоба-кронштейн, 6 — отвір для закріплення пристрою-льотка у вертикальному положенні.

**М. ОСТАШЕВСЬКИЙ**



**Сила бджіл надзвичайно велика щодо власної маси. Якщо бджола пересувається по підлозі, то вона може тягнути вантаж, що у 20 разів перевищує масу її тіла.**

\*\*\*

Личинка після виходу з яйця має довжину  $1-1,5$  мм. Бджоли ледве встигають нагодувати її, бо за шість днів маса личинки зростає більш як у 1500 разів. За цей період на личинку припадає в середньому до 10 000 бджоловідвідувань.

Ненормальні явища можна зустріти в житті бджолої сім'ї. Часом у ній з'являються трутні з білими очима, якими вони не бачать, через що не можуть літати і важко орієнтуються в просторі. У таких випадках треба замінити матку.

\*\*\*

Бджоли неперевершені навігатори: можуть рухатись в повітрі вперед, назад, вбік, здатні висіти на одному місці. Із зібраним нектаром чи пишком бджола летить з швидкістю  $18-30$ , а без вантажу —  $65$  км на годину.



Приватне підприємство Січ м. Червоноград Львівська обл. запрошує на роботу досвідченого матководу (бажано сімейного). Житло надається.

Звертатися за адресою: Львівська обл., м. Червоноград, вул. Грінченка 7/38, Присяжному І. М.

Організація закуповує мед. Ціна по домовленості. Довідки по телефону 76-74-09.

## Заготівля сировини воску на присадибній ділянці

Організація заготівлі сировини воску на невеликій присадибній пасіці має свої особливості. Домашні умови дозволяють використати такі прийоми збирання і обробки джерел воскосировини, які на кочівлі, до цього ж на великій пасіці, можуть виявитися важкими до виконання або будуть давати результати, що не виправдають великих очікувань.

Я розглядаю воскосировину як півфабрикат для виробництва воску, отриманого шляхом певної обробки. На пасіці ми збираємо в першу чергу джерела сировини воску. Так, вибракований щільник на початку звільняємо від невоскових компонентів, роздріблюємо, замочуємо в м'якій (дощовій) воді і т. д., після чого щільник перетворюється в півфабрикат, сировину для виробництва воску.

Для зручності заготівлі, зберігання і переробки воскосировину розділяю на три групи. Всі види сировини однієї і тієї ж групи близькі по кольору, при зберіганні можуть змішуватися, а також мають загальний метод переробки на віск.

До першої групи джерел воскової сировини відношу сушник першого сорту, сушник з воскобудівельних рамок; язика на заставних дошках, обрізки і очистки воскових надбудов на брусках і планках рамок, стелинах, заставних дошках, стінках вуликів, глухих перегородах, роздільних решітках, забрус, маточники.

До другої групи відношу сушник другого і третього сортів, сушник несортовий, кришечки трутневих чарунк, сміття в піддонах, осип на сітчастих підрамниках.

Сушник відбираю в основному весною, при перегляді перезимувалих щільників зразу ж по вилученню їх з гнізда і восени, по завершенню комплектування гнізда в зимівлю. Частина щільників іде на перетопку як джерело воскової сировини протягом літа, звичайно, після вибирання меду. Вибракую старі, (які не просвічуються) щіль-

ники, пошкоджені, неправильно відбудовані, з каловими плямами, з пліснявою пергою, з великою кількістю трутневих чарунк, поражених незразними хворобами. З щільників світлого, жовтого і бурштинового кольорів, відбудованих в цілому добре, але які мають невеликі діляночки з трутневими чарунками, для воскової сировини вирізаю лише шматочки з трутневими чарунками. У створених в щільниках "вікнах" в майбутньому бджоли відбудовують бджолині чарунки. Тема технології реставрації щільників вимагає окремого розгляду.

**Ред. Сподіваємося, що автор в майбутньому на сторінках УП розкаже про свій досвід реставрації щільників.**

Обробку щільників починаю з того, що віддаю їх бджолам для осушення (крім щільників з слідами поносу, із запліснявілою пергою, із закислим медом, або з іншими ознаками несортовності сушників), потім розкладаю по сортах і групах.

Сировина першої групи піддається незначній обробці. Сушник першого сорту після осушки бджолами не замочую, а зранку зминаю і спресовую руками в щільні гранули величиною курячого яйця. У такому вигляді вважаю сировину підготовленою до зберігання і переробки в сонячній воскотопці.

Як воскобудівельні рамки використовую взаємозамінні піврамки, які вставлені по дві всередині стандартної гніздової рамки і закріплюються в ній за допомогою фіксаторів-вертушок. На віддалі 5 мм від верхньої планки піврамки натягую дріт для кріплення смужки вощини шириною не більше десяти міліметрів. Смужка повинна бути довжиною на всю ширину піврамки, в цьому випадку щільник відбудується швидше. При вирізанні щільника рамку кладу площиною на лекало для навощування рамок, лезом ножа (рис. 1) веду по нижній стороні дроту або поруч з ним. Клаптик щільника між верхньою планкою піврамки і дротом не вирізаю; замість нього довелося б ставити нову смужку вощини. У передрійливу і рійливу пору воскобудівельні рамки ставлю між останніми щільниками з розплодом і кормовими рамками.

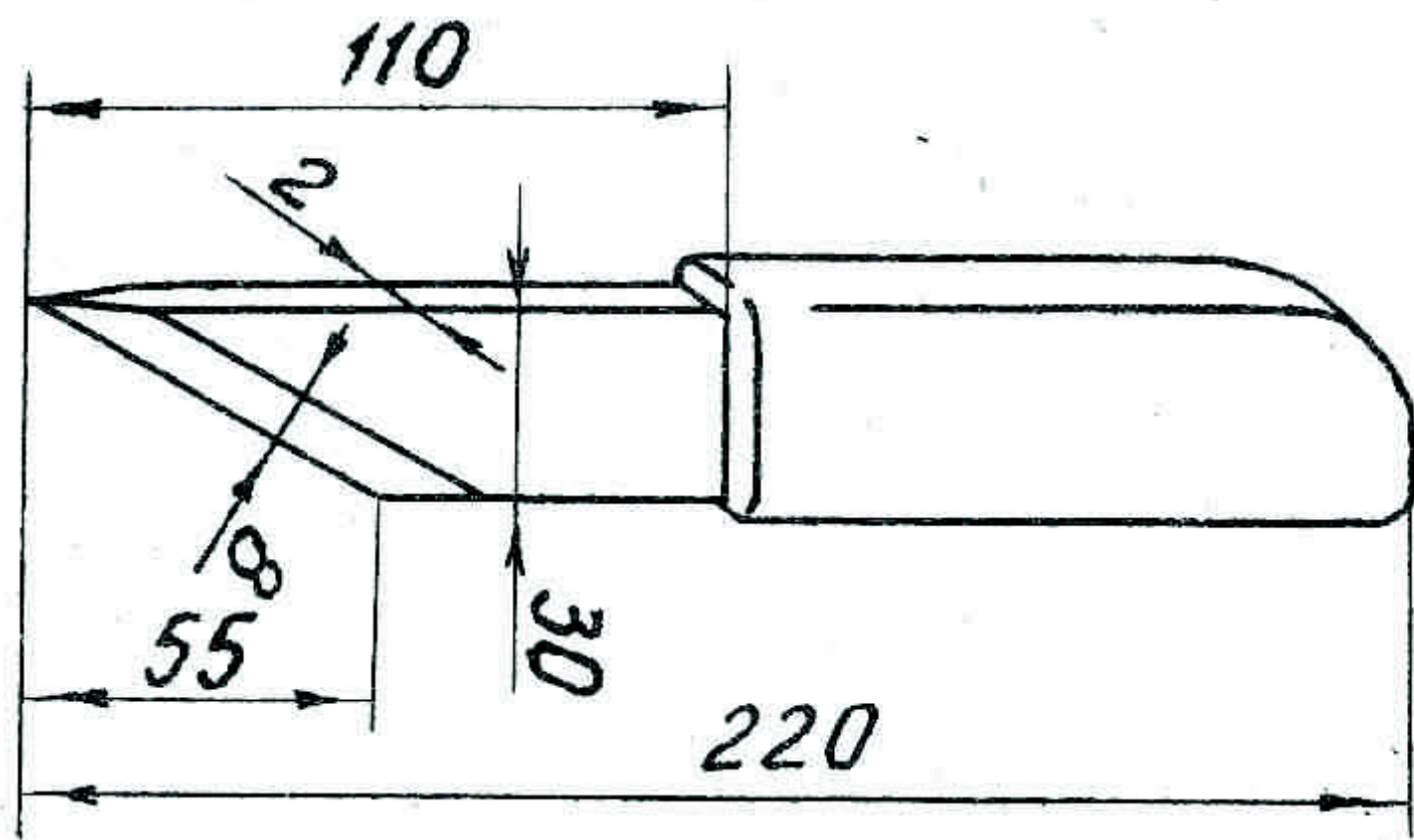


Рис. 1. Ніж для розділювання щільників.

Протягом стійкої жаркої погоди в період поповнення кормових запасів цукром в зиму, (роблю це в кінці липня і на початку серпня, коли відсутній взяток і велика кількість бджіл, які відімруть до початку зимівлі), а також обмаль щільників і вощини під час медовзятку — ставлю воскобудівельні рамки по краях гнізда, поруч із заставними дощечками.

В одному із сезонів через обмаль воскобудівельних рамок я спровокував бджолосім'ї будувати щільники в проміжку між крайнім щільником і заставною дощечкою. Ширина проміжку близько чотирьох сантиметрів. Був невеликий взяток з гледичії і лоху вузьколистного. Протягом всього взятку я регулярно зрізав відбудовані до заставної дощечки щільники — язички, але бджоли скоро відбудовували нові.

Восконадбудови на стелинах, заставних дощечках, стінках вуликів зішкрябував пасічницькою стамескою при огляді бджіл. Чарунки потовщених щільників зрізав нагрітим зубчатим ножом, виготовленим з стандартного пасічницького ножа (рис. 2), зразу ж після відкачки меду. Під час відкачки

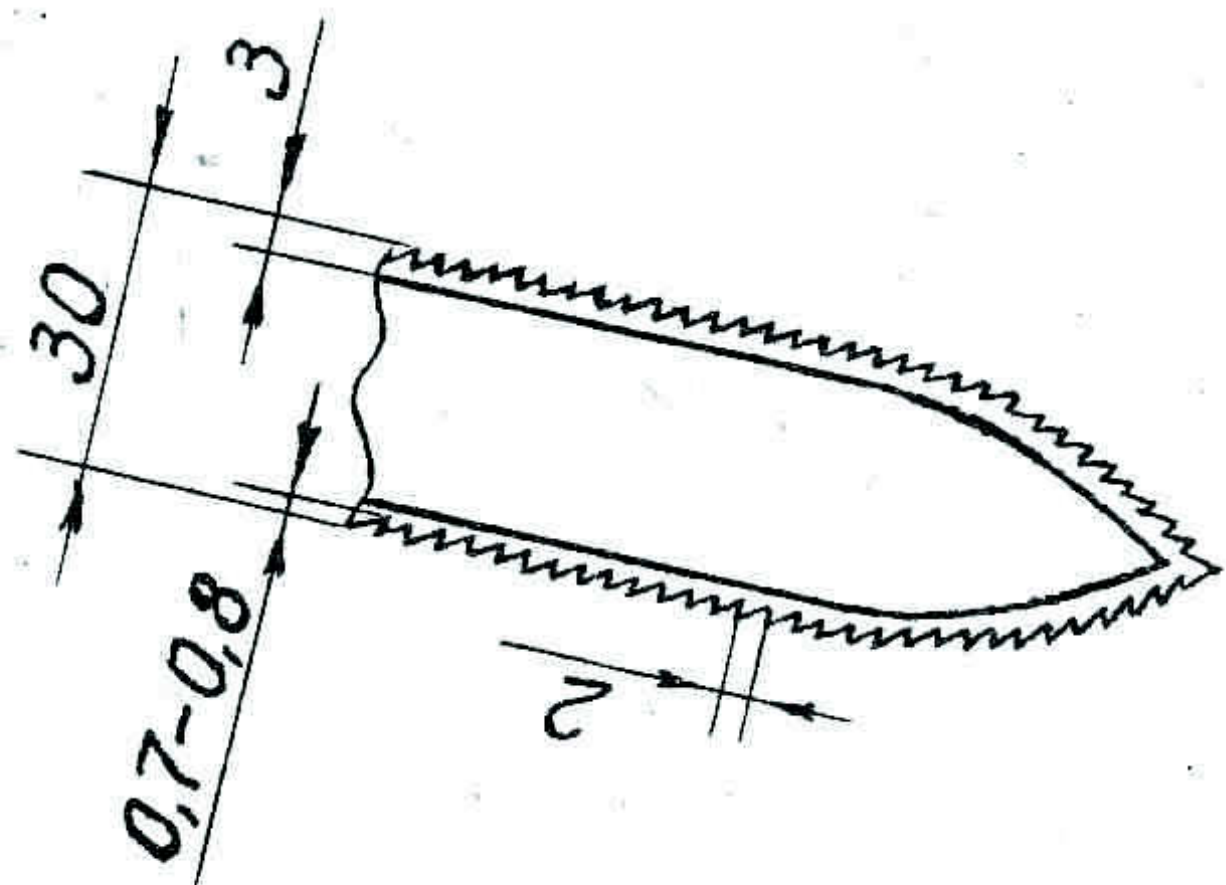


Рис. 2. Лезо зубчастого ножа.

меду знімав ножом з коротким лезом (рис. 3) воскові надбудови з брусків і планок рамок. Зрізки чарунок і забрус, очищений від меду, в майбутньому замочую на півдобу в дощовій воді, промиваю, розкладаю тонким шаром на сушильні листи (пластик, алюміній, фанера, тощо). Сушка проходить в приміщенні, без доступу комах, біля освітленого сонцем вікна, відкритої квартирки, яка затягнута дрібною сіткою. Також використовую побутову сушилку з регулятором температури. Висушеній сировині надаю форму гранул. Воскову сировину першої групи переробляю на сонячній воскотопці.

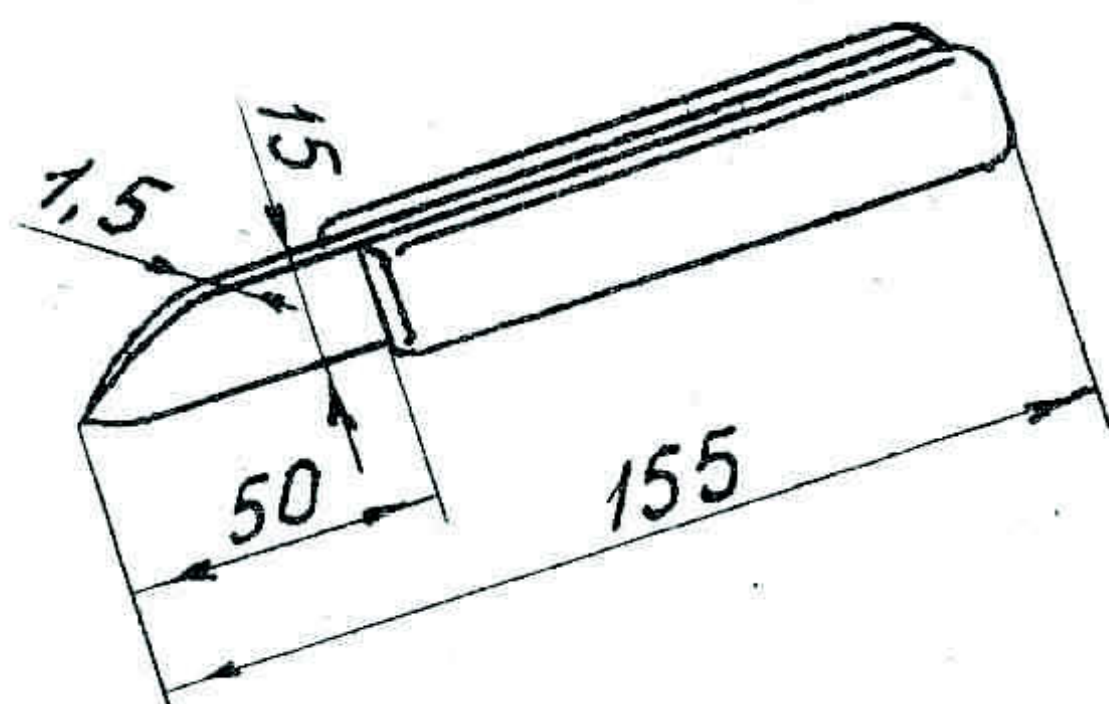


Рис. 3. Ніж для зрізання воскових надбудов з рамок.

Джерела сировини другої групи проходять складну обробку.

З щільників другого і третього сортів після осушки їх бджолами вирізаю ділянки з пергою. Вирізані шматочки щільників роздрібнюю ножом на стрічки таким чином, щоб площина розрізу проходила через паралельні стінки чарунок (рис. 4), в результаті чого кожна

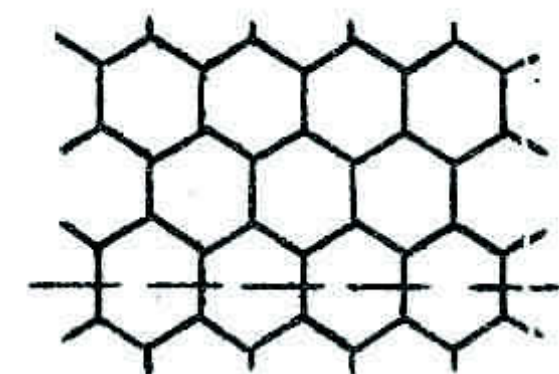


Рис. 4. Лінія розрізу чарунок.

чарунка з пергою буде перерізана наполовину. Пергу з чарунок вибираю дерев'яною лопаточкою (рис. 5) або кінцем ножа. Далі змішую пергу з медом у відношенні 1:1, цією сумішшю наповнюю скляні баночки і закриваю капроновими кришками. Таку медово-





Рис. 5. Лопатка для відбирання перги.

пергову суміш зберігаю до використання за призначенням. Щільникові стрічки, звільнені від перги, нарізаю ножем дрібними дольками або ламаю на шматочки руками. Відрізані шматочки щільників без перги або з незначною її кількістю також розрізаю на стрічки і подрібнюю. Роздрібнений сушник замочую в посудині на одну-дві доби в дощовій воді кімнатної температури. Щоб сушник не впливав, притискаю його зверху покриткою з фанери. За час вимочування перемішую 3—4 рази, а по закінченню вимочування промиваю, віджимаю, просушую і зліплюю в гранули. Дві останні операції пропускаю, якщо сировину зразу після промивки перетоплюю на віск.

Несортовий сушник обробляю окремо. Зшкрябую або зрізаю калові плями, відділяю лялечки і павутину воскової молі, плісняву, завмерлий розплід і інше. Далше за цим даний вид сушника проходить ті ж стадії обробки, що і сушник другого і третього сортів, виключаючи тільки просушку бджолами.

Кришечки трутневих чарунок зрізаю не нагрітим зубчатим ножем. При цьому разом з кришечками приходить зрізати і головки лялечок.

Якщо розплід зрілий, то зрізані головки відділяються від кришечок легко, гірше, коли розплід молодий, тоді зрізані головки лялечок прилипають до кришечок, їх тут же потрібно відмивати у воді, бо підсохнувші залишки лялечок міцно склеюються з кришечками.

Воскоутримуюче сміття вибираю з піддонів через кожних 7 днів. При рідшому вибиранні в смітті появляються гусениці воскової молі. Піддони зроблені в формі совка з низькими бортиками. Сміття збираю з піддонів за допомогою скребка-лопатки. З сміття викидаю (якщо вони там є) лялечки, павутину і гусениці воскової молі, заливаю його в якій-небудь посудині, старанно перемішую, щоб отримані зсипи обов'язково промокли. Через півдобу промиваю ще в двох-трьох водах, проціджую кожний раз через сито, за-

стелене марлею. Марля не пропускає разом з водою дрібних частинок воскової сировини. Промиту крошку розстелюю тонким шаром на сушильному листку. Останню порцію для просушки можна залишити на марлі. Суха крошка легко відстає від марлі, якщо її ділянки потерти одну об одну, як при пранні білизни.

У моїх вуликах, обладнаних піддонами, і висувними сітчастими підрамниками, воскова крошка в основному накопичується в піддонах, але після зимівлі деяка кількість її затримується і на сітчастих підрамниках разом з підмором. Щоб відділити воскову крошку від підмору, весь осип просіваю на ситі з дрібними вічками, при цьому перелопачуючи її лопаткою-скребком або перетрушуючи руками. Якщо осип сирий, треба його підсушити, а потім просіяти.

Воскову сировину другої групи переробляю на віск вологим методом.

Витопки довгої сушки не потребують, так як в сонячній воскотопці переробляю суху сировину, волога всередині воскотопки викликає запотіння скла. Непресовану пасічну мерву просушую на сонці, а в непогожий для сушки час — з допомогою побутової сушарки. Віск з даних видів сировини отримую шляхом розварки і пресування.

Воскову сировину переробляю невеликими порціями, по ходу її заготівлі. Це раціонально по ряду причин. По-перше, на маленькій пасіці запасів сировини менше, ніж на великій. По-друге, оперативно зібрану сировину не треба довго зберігати (при довгому зберіганні не виключена можливість втрати частини сировини і погіршення її якості).

По-третє, переробку невеликої партії сировини можна проводити з допомогою малогабаритного і простого побутового інвентаря, експлуатація якого не вимагає великих паливно-енергетичних і трудових затрат. Але в повній мірі відійти від необхідності довгого зберігання воскової сировини не завжди вдається. Сировина, яка зберігається, повинна бути добре вимитою і висушеною, недоступною для комах, гризунів і вологи! Я зберігаю сировину

в скляних банках (частіше), або в поліетиленових мішках (рідше). Скляну тару закриваю капроновими кришками, мішки зав'язую кусочками м'якого дроту, бо на скрутку між собою кінців дроту і на розкрутку іде менше часу, ніж на зв'язку і розв'язку вузла при використанні мотузки, стрічки і т. п..

Для профілактики проти розвитку воскової молі і плісняви в тару з сир-

виною другої і третьої груп наливаю трохи оцту (з розрахунку одної столової ложки оцту 9 % концентрації на одну тролітрову банку сировини). Для зберігання використовую сухе приміщення. За станом сировини здійснюю візуальний контроль.

В. ЧЕЧЕВИЦЬКИЙ.  
Херсонська обл.  
с. Антонівка.

## СТЕЛЬОВІ БЕЗПОПЛАВКОВІ ГОДІВНИЦІ З ПОЛІСТИРОЛУ

Ранньою весною, а інколи і в кінці зими, коли клуб бджіл зміщується в верхню частину рамок під стелю, особливо ефективним є використання стельових годівниць для рятивної підгодівлі. Зручними є стельові годівниці для забезпечення бджіл водою, та для стимулюючих підгодівель протягом пасічникацького сезону, коли бджоли не можуть через погодні умови покидати вулик і вилітати назовні в пошуках води чи корму. Багатьом пасічникам при цьому знайома ситуація, коли при різних похолоданнях намоклі бджоли гинуть на поверхні плотиків-поплавків, збиваючись в купки.

Уникнути цього вдалося, розробивши конструкцію безпоплавкової годівниці для вуликів — лежаків на стандартну рамку 435×300 мм з спеціальною розбірною камерою 437×10×15 мм, яка влаштовується по всій довжині отвору для доступу бджіл в годівницю (рис. 1). Годівниця розміщується замість стельових дощок (вийманням однієї чи двох дощок стелини) в залежності від розмірів годівниці. Отвір для доступу бджіл в годівницю шириною 10 мм і довжиною 439 мм знаходиться над верхнім брусом рамок, що дозволяє підніматись бджолам в годівницю

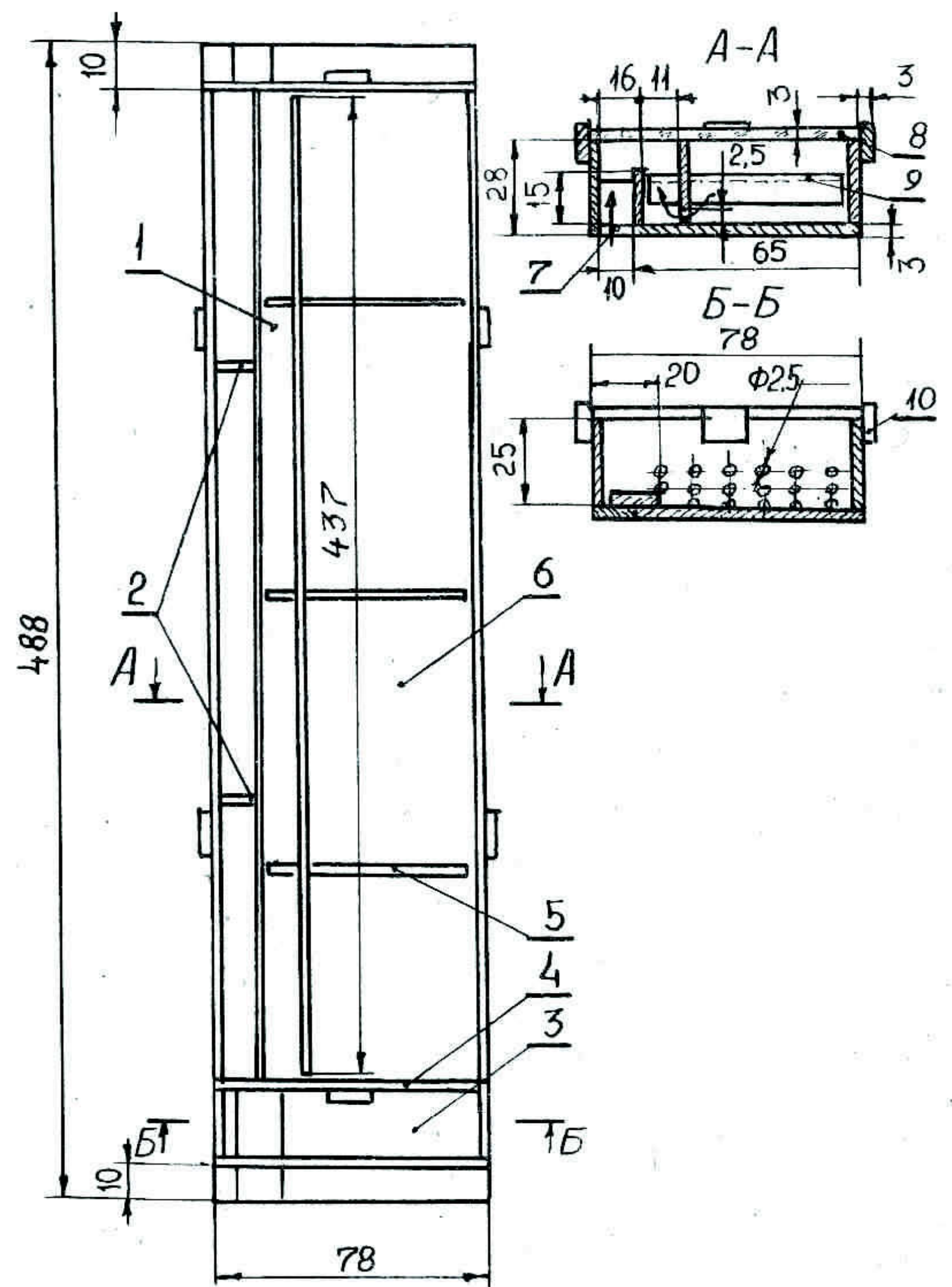


Рис. 1

1. Розбірна камера.
2. Розпірні перегородки.
3. Заправочна камера.
4. Перегородка нерухома з отворами.
5. Розділювальна вставна перегородка.
6. Накопичуюча камера.
7. Доступ бджіл.
8. Скло.
9. Рівень корму.
10. Обмежувач.

при зміщенні клубу під задню стінку вулика.

Розбірна камера розміром 437×11×15 мм утворюється розміщенням розділювальної перегородки в накопичуючій камері; вертикальне розміщення перегородки забезпечується фіксуючими перетинками, що прикріплюються до бокових сторін перегородки. У нижній частині розділювальної перегородки робляться прорізи шириною 2,5 мм і висотою до 5 мм для взаємопроникнення корму між камерами годівниці. Накопичуюча та розбірна камери через глуху розділювальну дірчасту перегородку з'єднується з заправочною камерою, через яку корм поступає в годівницю. Зверху розбірна та накопичуюча камери по всій їхній поверхні вкривається прямокутником із звичайного віконного скла, товщиною до 3 мм, розміром 439×78 мм, що запобігає проникненню бджіл через годівницю під дах вулика. Всі деталі конструкції годівниці виготовляються з прямокутників з білого полістиролу товщиною

3 мм за розмірами, вказаними на рис. 1. З'єднуються деталі склеюванням толуолом, розчинником, що розчинює поверхню полістиролу. Склеювання відбувається після змочування толуолом з'єднуючих поверхонь під тиском.

Запропонована конструкція годівниці зручна в роботі, добре піддається санітарній обробці, зручна для бджіл, дозволяє пасічникам вести спостереження за сім'ями у відповідальні періоди їх розвитку, при мінімальному втручанні в життя клубу. Подібно запропонованій конструкції годівниці була розроблена годівниця і для двокорпусних вуликів, яка встановлюється на отвір в розділювальній перегородці-дні. У двокорпусних вуликах легкі полістиролові годівниці знаходяться на весь сезон, періодично виймаються для санітарної обробки.

О. КОВАЛЬОВ.

Гонорар прошу використати на розвиток журналу УП.

## ПРОБЛЕМИ І БДЖОЛИ

### ПІТЬМА ЧИ СВІЧКА

Якщо ми будемо розвиватися "в собі", то вічно будемо "винаходити велосипед". Нам потрібно слухати великого кобзаря Т. Г. Шевченка, який писав: "І чужому научайтесь, свого не цурайтесь!". Читаю статтю "Деяко про раціональне пасічництво на Прикарпатті". Винахідник чи керівник групи вулика "Запорожець" п. Брик ставить ряд питань, які на його думку не з'ясовані ще. З точки зору "Запорожця" правильно. Але якщо фахівці ще не повністю вирішили всі питання, то вони до цього наближаються. Петро Прокопович, М. Левицький, Л. Лангстрот, Р. Делон і інші винайшли раціональний багатокорпусний вулик, розробили раціональне пасічництво, що в передових країнах, десятки років без змін, і про-

довжують вдосконалювати методи, механізацію і ін. Нам підсовують "Запорожця" — "супер-компакт!" Хай буде. Коли вже є.

Для всіх місцевостей кращий вулик багатокорпусний. Для фізично сильніших пасічників без механізації — Лангстрота-Рута. Для слабих — Р. Делона. Технологія їх використання розроблена наукою. І дослідом підтверджена. Достатньо описана в бджолярській літературі.

У багатокорпусній системі вуликів можна зробити будь-що для бджоляра і для бджіл, чого не зробиш в інших системах вуликів. Хочеш малий вулик — тримай бджіл в одному корпусі. Хочеш ще менший — перегороди корпус навпіл. На дві рамки — розділи корпус на чотири вулики. Ще менші будуть, якщо так зробити в магазинах на піврамку. А ще менше — корпус-нуклеус, розділений годівницею навпіл по

вертикалі, і кожна половина ще на чотири вулики. Відповідно розрізати рамку, прикріпивши плечики. Все це написано в журналі "Пчеловодство" за останні тридцять років.

Великий вулик — до 8—10 і більше корпусів.

Можна робити вулики не з дощок товщиною 30—35 мм, а з 20 мм або дикти, як посилочний ящик, з утепленням чи без нього (В мене "делони" з дикти товщиною 3,7 мм без утеплення).

Методи утримання сімей бджіл в багатокорпусних вуликах різноманітні і вони теж відомі. Хотіли б тільки бджолярі їх застосовувати.

По четвертому питанню теж багато написано (в т.ч. про павільйонне утримання), що мій "комп'ютер" не вміщує всіх досягнень науки і передового досвіду, необхідних для бджоляра.

Якщо б ми, бджолярі, засвоїли і впровадили хоч половину того, що вже відомо, справи в бджільництві були б набагато кращі.

Але як більшість пасічників можуть вивчити і впровадити досягнення науки і передового досвіду, коли багато з них не виписують і не читають журналу "Український пасічник", не кажучи вже про інші періодичні видання. Не слідкують за новинами і розводять не стільки бджіл, як заразу, яку їх хворі бджоли переносять на медодаї, де вона переходить на здорових бджіл. Заразні хвороби — основна причина масової загибелі бджіл сьогодні. Цьому сприяють безграмотні пасічники.

Дещо про недоліки утримання бджіл в багатокорпусних вуликах. На власному досвіді переконався, що однією з недоречностей є те, що бджолярі-любители тримають бджіл біля своєї та сусідської хати. З досвіду своїх знайомих знаю, що часто пасічники — небагатокорпусники розбирають гніздо бджіл. Не завжди в гарну погоду, коли нема взятку, давлять комах. Бджоли злостяться, жалять горе-бджолярів, сусідів і прохожих.

Для багатокорпусної системи утримання сімей потрібні породи бджіл, які складають мед у верхні корпуси. Кавказькі бджоли і їх помісі складають мед в гніздо — навколо розплоду, — не

зручні для багатокорпусного утримання.

Ще одне. Відомо, що сьогодні в багатьох місцевостях мед — "на колесах". Але небагато бджолярів-любителів хочуть і можуть кочувати. Не випадково, що п. Петро Возняк з Кам'янки-Бузької Львівської області пише (мабуть і іншим розказує), що тримав бджіл в багатокорпусних вуликах. У них сім'ї нарощуються великі, взятки слабкі і меду нема. Виходить, вулик чи бджоли ледачі? У дійсності вулик і бджоли діло своє зробили, а за решту хай болить голова у пасічника. Так книжка пише. І пише правильно.

Наука і передова практика бджільництва розробили прибуткові методи бджолярства для всіх кліматичних і географічних зон на всій земній кулі. Описали їх, розповсюдили. Бджоляр-любитель залишається тільки дістати той опис, вивчити і застосувати. Як лікар підбирає ліки для хворої людини, так і пасічник — метод для даних умов.

А найсвіжіші новини і діставати не потрібно. Виписати журнал "Український пасічник", не кепське і "Пчеловодство", а ще щось і з західного зарубіжжя — новини самі прийдуть в хату.

Біда в тому, що лінь раніше нас родилася. Тому і шукаємо чорного kota в темній хаті, коли його там немає. І нарікаємо на пільму, замість того, щоб засвітити свічку.

**Ю. СУСЬ**  
Рівненська область

Гонорар прошу перечислити на розвиток журналу УП.

**Зауваження від редакції.** В статті п. Суся "Пільма чи свічка" згадано про п. Брика І. Д. Як про винахідника вулика "Запорожець", чи керівника групи. Ні те ні інше. Ідею виготовлення даної конструкції вулика подав викладач Львівської академії ветеринарної медицини Й. М. Дружб'як, його виготовленням та випробуванням займався пасічник Дейнека М. П., а п. Брик І. Д. є активним пропагандистом і розповсюджувачем даної конструкції вулика через Стрийське товариство пасічників-аматорів, де він є головою товариства.

# Стандартний та індивідуальний догляд за бджолосім'ями

У підручниках і журналах по бджільництву багато писалось про стандартні методи догляду за бджолосім'ями. Малось на увазі вивчення вибіркової ситуації в кількох сім'ях і на основі цього робити певні заходи по догляду за бджолами всієї пасіки. Як, наприклад, однакове розширення чи скорочення гнізда, підставлення в сім'ї вощини, протиroyові заходи, боротьба з хворобами бджіл, весняна і осіння підгодівля тощо. Цей метод вважається прогресивним, бо скорочується час по догляду і відповідно зростає продуктивність праці пасічника. Але такий метод доцільний на великих пасіках, де весною вибирають слабкі сім'ї, об'єднують їх із сильними, вирівнюють слабкі сім'ї шляхом підставлення слабшим сім'ям рамок із розплодом на виході від сильніших. Вирівнявши в такий спосіб бджолосім'ї, можна застосувати стандартні (однакові для всіх) методи догляду за всіма сім'ями одночасно.

Інша справа на малих аматорських пасіках. Як правило, тут часто бувають різні сім'ї за силою, але пасічник не наважується їх об'єднувати чи вирівнювати. При догляді за ними часто підходить з однаковою міркою як до сильних, так і до слабких. Наприклад, розширення гнізда весною в сильних і слабких сім'ях, особливо в багатокорпусних вуликах. Одна справа розширити сім'ю, що займає три — чотири корпуси одним корпусом, а інше, коли сім'я займає два чи навіть один корпус.

У вуликах Делона рекомендується тримати відкритими цілий льоток як літом, так і зимою. Для сильної сім'ї, можливо і так, але для сім'ї слабкої — аж ніяк. Така сім'я не зможе зігріти своєї "хати" при відкритих "дверях". Їй достатньо для вентиляції невеликий отвір на 2—3 сантиметри.

Особливо незабезпеченим є осіннє загодування цукром. Слабкі сім'ї настільки зношуються, що до весни доживають дуже слабкими. А при захворюваннях або при несприятливих умовах зимівлі можуть загинути. У таких випадках доцільно цукор згодувати сильним сім'ям, а потім запечатані стільники з кормом дати слабким сім'ям.

Слабкі сім'ї потребують утеплення значно більше, ніж сильні. Зимівля слабких сімей на волі також недоцільна. Найкраща зимівля в стебнику із сталою температурою і вологістю. У разі відсутності відповідного зимівника потрібне добре утеплення, а слабким особливо. Їм доцільно навіть електрорігрів. Отже, підхід до різних сімей різний і стандарту не може бути. Дати поради на всі випадки по

догляду за слабкими сім'ями у короткій статті неможливо.

Бджоли потрібно вивчати, практикувати і вміло допомагати їм у складних для них ситуаціях. А щоб бути обізнаним з новим і прогресивним в пасічництві, треба читати, вчитися і перевіряти все на практиці.

Я. КОВАЛЬ  
Львівська область.

Гонорар прошу перерахувати на розвиток журналу.

## ПОМАДКА ДЛЯ ПІДГОДІВЛІ БДЖІЛ

Друга половина зимівлі — найкритичніший період для бджіл. Він хвилює пасічника, як молодого, так і з багаторічним досвідом. Переглядаючи підшивки журналів і газет, я зустрівся з однією порадою про підгодівлю бджіл зимою, так званою помадкою. Вирішив поспробувати, адже для її виготовлення не потрібно цукрової пудри.

Перевіривши на своїй пасіці, запропонував товаришам пасічникам. Вони теж залишилися задоволеними. Для виготовлення помадки беремо 1 кг цукру-піску і на невеликому вогні, при постійному помішуванні, розчиняємо у 300 мл кип'ячої води до повного розчинення. Уже не помішуючи, кип'ятити до тих пір, поки, виливши у холодну воду сироп (для проби беремо 1 чайну ложку), можна буде взяти пальцями, згорнути у м'яку кульку (приблизно 15—20 хв). Якщо ця кулька буде дуже тверда, то помадка буде дуже крутою і навпаки. Після цього додаємо у сироп 300 г меду будь-якої консистенції і кип'ятимо суміш ще 2 хв. Потім виливаємо у посуд для охолодження. Як тільки суміш охолоне до температури 39—40 °С, перемішуємо її до тих пір, поки не утвориться біле тісто. Тісто домішуємо на дошці або столі, загортаємо у марлю і кладемо на рамки у вулик. Зверху накриваємо плівкою, щоб не висихало. Ретельно утеплюємо. Таке канді можна зберігати протягом року. Досить розім'яти його руками, щоб воно стало таке, ніби тільки-но приготовлене. При приготуванні помадки потрібно, щоб посудина була заповнена сиропом наполовину, бо суміш сиропу із медом дуже бурхливо закипає. Його можна використовувати не лише зимою, а й весною і влітку.

А. ЄФІМОВ.  
с. Березова Рудка  
Полтавської обл.

# У НАШИХ СУСІДІВ

Автору цих рядків недавно довелося побувати в наших сусідів, тобто в пасічників Замайського воєводства в Польщі. Це на сході держави, де проходить кордон з північно-західною частиною Львівської області та частково з Волинською областю. Ця частина Польщі має близькі кліматичні умови до прикордонної зони Західних областей України. Довелося побувати на пасіках, порозмовляти з їх господарями та з керівництвом Воєводської спілки пасічників.

Почну з пасік. На сході Польщі поширені в основному вулики декількох систем. Варто відзначити те, що їх основу складає вулик варшавський — поширений на вузько-високу рамку 435—300 мм. У нас такий вулик називають українським лежаком. Часто в цих вуликах після варшавського-поширеного зустрічається великопольський на низько-широку рамку розміром 360×260. Його використовують як багатокорпусний вулик.

Зустрічаються вулики на рамку Дадана-Блата. Це п'ятнадцятирамкові вулики з надставкою на піврамки цього ж типу. Корпусні вулики на рамку Лангстрота—Рута зустрічаються дуже рідко, але помалу впроваджуються на пасіках Польщі.

Пасічники скаржаться на те, що не в змозі одній людині обслужити пасіку більшу 300 бджолородин, які розташовані у вуликах, що застосовують у Польщі, за винятком корпусних. Наприклад, в Німеччині один пасічник зможе обслужити пасіку більше однієї тисячі бджолородин.

У Польщі бджільництво в основному приватне. Державних пасік практично немає.

Щодо кількості бджолосімей, то в Замайському воєводстві такі показники:

Пасіки на 100—300 сімей складають 10 % від загальної кількості.

• Пасіки на 40—100 сімей становлять основу бджільництва і складають більше 60 %.

Решта — маленькі аматорські пасіки, як кажуть, для морального задоволення.

Як правило, пасіку обслуговує сам власник.

Доходу, який дає пасіка, не вистарчає на існування сім'ї пасічника і практично він мусить займатися ще якоюсь допоміжною справою, наприклад, обробляти певну кількість землі, вести садівництво.

Пасічники-власники великих і середніх пасік обов'язково кочують.

Як правило, перша кочівля припадає на початок травня до масивів насіневого ріпаку, якого у дуже великій кількості як олійну культуру сіють в Польщі. Кількість взятку залежить від погодно-кліматичних умов і сили сімей, з якими виїхав на кочівлю. Бувають роки, що з ріпака пасічник відбирає до 20 кг меду. Але основне, на що розраховують пасічники, це те, що весною на ріпаку бджоли чудово розвиваються і набирають сили до наступного взятку.

Наступним періодом є кочівля, або на падевий взяток, або на різнотрав'я. Щодо падевого взятку, то пасічники називають його грою в карти. Справа в тім, що падевий взяток є раз в два-три роки. Передбачити його практично неможливо, але якщо є падевий взяток, то він є рекордним в порівнянні з взятком з різнотрав'я. Так, наприклад, 1993 рік був непоганим на падевий взяток, а 1994 взагалі рекордним для нашої місцевості, кажуть пасічники. Адже в середньому з вулика взяли по 40 кг падевого меду. Але бувають роки, коли падевого взятку взагалі нема, і пасічнику приходиться серед літа підгодувати бджіл, щоб не загинули з голоду. З другого боку падеві взятки вигідні тим, що такий мед є найдорожчим у Польщі і в основному іде на експорт. Закупівельна ціна 1 кг падевого меду 50 тисяч злотих. Ціна одного долара — 23 800 злотих, тобто в листопаді 1994 року закупівельна ціна 1 кг падевого меду складала більше двох доларів США.

Взятки з різнотрав'я та посівних культур більш стійкі але слабші. В середньому вони складають 15—20 кг з вулика. Закупівельні ціни на мед з різнотрав'я набагато нижчі, за винятком

меду з гречки. Закупівельна ціна за 1 кг гречаного меду становить 48 тисяч злотих, а світлого меду з різнотрав'я — лише 30 тисяч, тобто майже наполовину дешевше від падевого.

Відносно збуту меду в пасічників немає проблем. Воєводська спілка пасічників має свої пункти заготівлі меду, на яких приймають мед в необмеженій кількості. Мені довелося побувати на такому пункті заготівлі меду і воску в Томашові Любельському. Якраз пасічники здавали мед. Товариство дає пасічникам тару для меду — 200 літрові оцинковані бочки, в яких знімається одне дно.

У таку бочку вміщується 300 кг меду. Є і більш мілка посуда, типу наших емкостей для меду на 38 л, 25-літрові алюмінієві бідони.

З пункту заготівлі мед поступає на розфасовку та переробку на спеціальні підприємства, де його розфасовують в малоємку тару, або переробляють на напої, такі як питний мед різних гатунків. Торгівлі медом на ринках практично немає. Зате в будь-якому продовольчому магазині його можна придбати в гарно оформленій посуді. Мед розфасований в посуд від 50 гр до 1,5 кг. Як кажуть, на будь-який смак і вибір.

Щодо пасічницьких проблем в Польщі, то вони такі ж, як і у наших пасічників. Реманент дуже дорогий. Так, наприклад, цідилко для меду коштує 90 тисяч злотих, тобто майже 4 долари, лицева сітка — 60 тисяч злотих, вальці для виготовлення вощини — 10 мільйонів злотих і т. д. Вулики в основному виготовляють самі пасічники, бо на підприємствах їх випуск зараз припинено. Вулики виготовляють з м'яких порід дерева, в основному утеплені. Так як ціна на деревину висока, то і ціна самих вуликів дуже висока в порівнянні з ціною на мед. Ціна 1 кг вощини приблизно така, як і у нас — сягає близько 4—5 доларів.

Спілка пасічників має і свій журнал "Пшчеляр польскі", який виходить щокварталу. Ціна одного номера — 15 тисяч злотих, що в порівнянні з нашим карбованцем дорівнює 89 тисячам купонів.

Його видавництво повністю фінансує Польська спілка пасічників. Цей

журнал має 32 сторінки, досить гарно оформлений, але в основному друкує проблемні статті, пов'язані з бджільництвом. Про технологію утримання бджіл, їх хвороби, саморобний реманент матеріалів дуже мало. У Польщі виходить ще один науковий пасічницький журнал "Пшчелярство", де друкують наукові статті, пов'язані з технологією утримання та розведення бджіл, про їх хвороби і таке інше. Цей журнал виходить щомісячно.

Відносно хвороб бджіл: у Польщі на пасіках є варроатоз, зустрічається нозематоз, дуже рідко гнильці.

Для боротьби з варроатозом польські пасічники застосовують "апівароль", його дія така ж, як і нашого біпіну, різниця тільки в тому, що біпін застосовують у вигляді розчину, а "апівароль" у вигляді тліючих таблеток, що спалюють у вулику. Протягом останніх п'яти років пасічники почали застосовувати дерев'яні полоски, насичені кляртаном. Такі полоски безпосередньо виготовляють у воєводських товариствах і по пільгових цінах продають своїм членам, а іншим покупцям по дещо вищій ціні. Так, в 1994 році ціна однієї полоски для члена товариства складала 1000—1500 злотих, а для інших — 2500—3000 тис.

Ці полоски вставляють в гніздо бджіл після останнього відбору меду строком на 30—40 днів.

В одній бджолородині необхідно використати дві таких полоски. Ефективність такого препарату становить 95—99 %. Метод дуже простий, займає мало часу, доступний кожному пасічнику. Застосовують флювароль. Цей препарат випускають в Пулавах (в Польщі) у вигляді полосок з пористої пластмаси. Метод застосування і результати від нього такі ж, як і від кляртану.

У боротьбі з нозематозом застосовують фумагелін, але й користуються народними методами.

Так, для профілактики нозематозу восени додають до п'яти літрів сиропу 1 чайну склянку настою з полину, або кінського щавелю.

Настій готують наступним чином. На одну склянку окропу дають повну столову ложку дрібнопосіченого по-

лину або кінського щавелю. Після доби настоювання його проціджують і додають на п'ять літрів сиропу. Сім'ям дають по одному літру такого сиропу з настоєм полину або кінського щавелю тричі, через чотири-п'ять днів. Гнильці

лікують антибіотиками. Аскосферозу поки що в Польщі немає.

Ось такі відомості я почерпнув, перебуваючи в гостях у наших сусідів, пасічників Замоїського воєводства в Польщі.

В. М. БОЛКОТ

## ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ

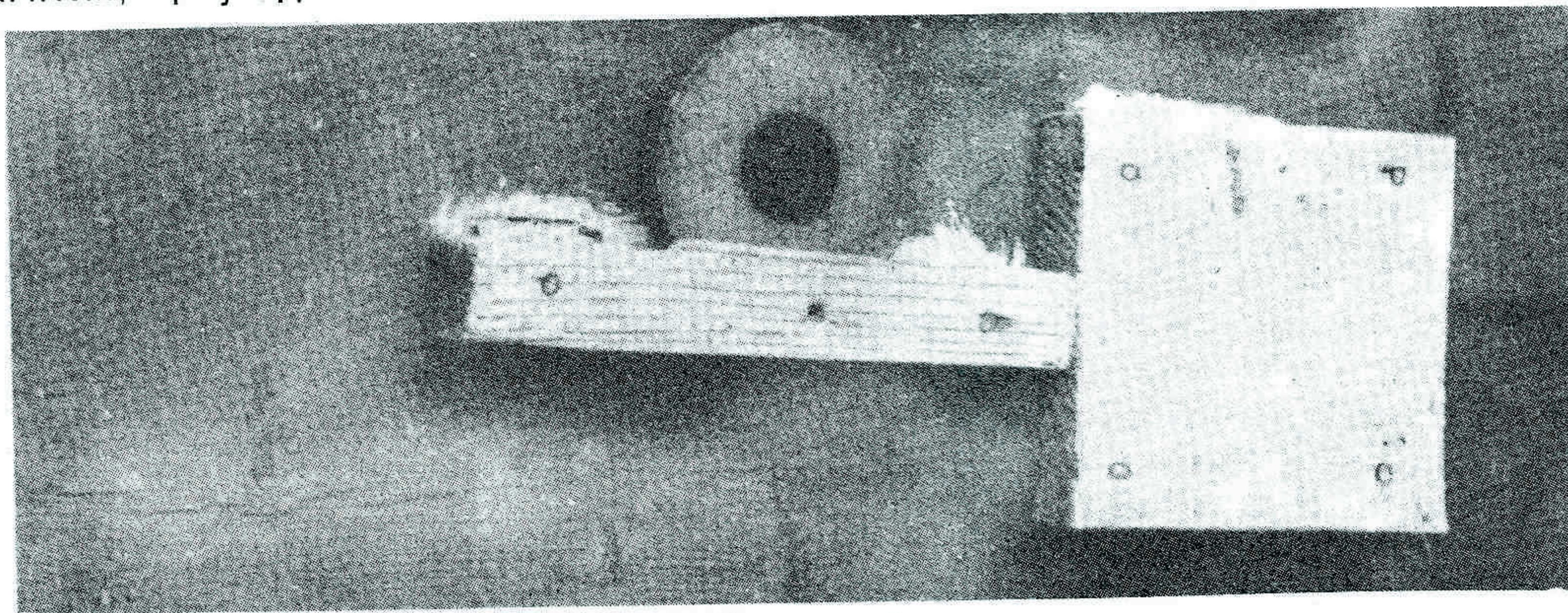
Неодноразово читав в газеті "Сільські вісті" про те, що Київське об'єднання "Модуль" виготовляє магнітний пристрій "Нектар — 1". За даними багатьох пасічників — практиків пристрій до вулика заслуговує уваги. Так як я не зміг придбати собі "Нектар — 1", я поступив інакше: взяв круглий постійний магніт з гучномовця. Прилаштував його до круглого (верхнього) льотка вулика. Для цього у прильотному поріжку зробив спеціальне напівкругле гніздо, в яке і помістив магніт. Поріжок кріпиться шурупами або цвяхами до льотка, немає значення. Якщо у вулику нема круглого льотка, то, звичайно, потрібно його висвердли-ти посередині вулика.

За весняно-літньо-осінній період я замітив, що у бджолосімей завдяки дії

магніта (якого я назвав "Стимул — 1") дуже активно червила матка, незважаючи на посушливе літо, коли рослини — медодаї мало виділяли нектару. Нині бджіл повен вулик (точніше покривають вісім рамок "спостережного" десятирамочного вулика), я ще літом відбирав рамки із закритим розплодом; підсилював іншу сім'ю. Цей вулик я зробив із корпусу багатокорпусного, якого переконструював під рамки Дадана-Блата.

Бджоли краще працюють та позбавилися кліща.

**Ред.** Застосування магнітних пристроїв для боротьби з вароатозом писалося в різній літературі багато, а інформації про використання нема. Можливо, в читачів є відповідні результати. Пишіть в УП.



Стимул 1

Щодо "бджолиної парасольки", то я хочу зробити деякі доповнення. Зроблена вона в мене із листа покривельної оцинкованої бляхи, так як фанера намокає і коробиться. Довшу сторону підігнув так, щоб вийшов водостічний жолобок — ринва, по якому вода стікає поза стінку вулика.

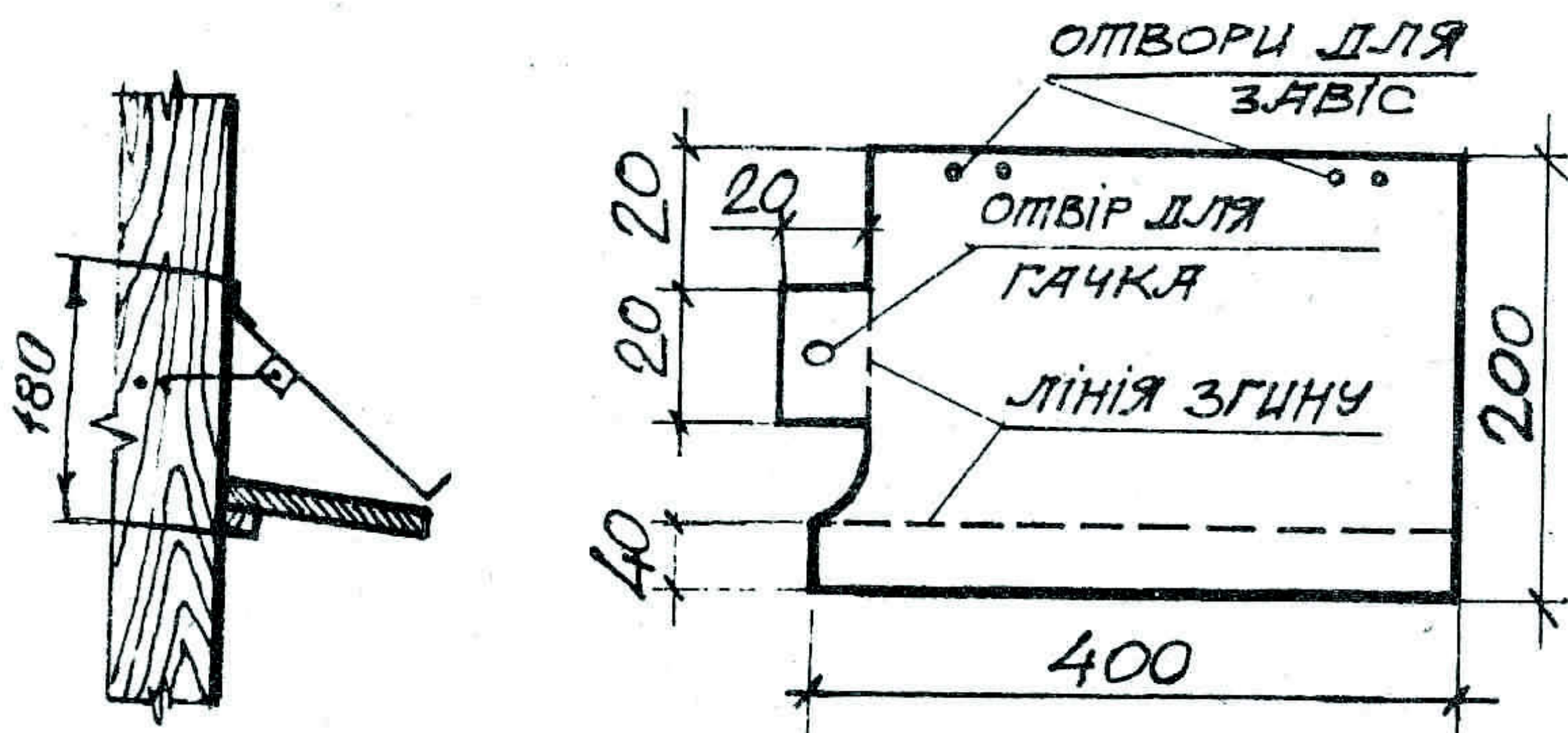
Ніякого блукання бджіл немає, на-

віть коли "парасолька" опущена на 2—3 сантиметри над прилітною дошкою. А якщо прикрити зовсім, то через кілька днів бджоли звикають до "парасольки" і вилітають через бокові ходи. Таким чином пізно восени "парасолька" також оберігає бджолосім'ю від бджіл-зłodійок, які шукають до вулика прямий хід.





Так виглядає бджолина парасолька на вуликах П. М. Хашівського



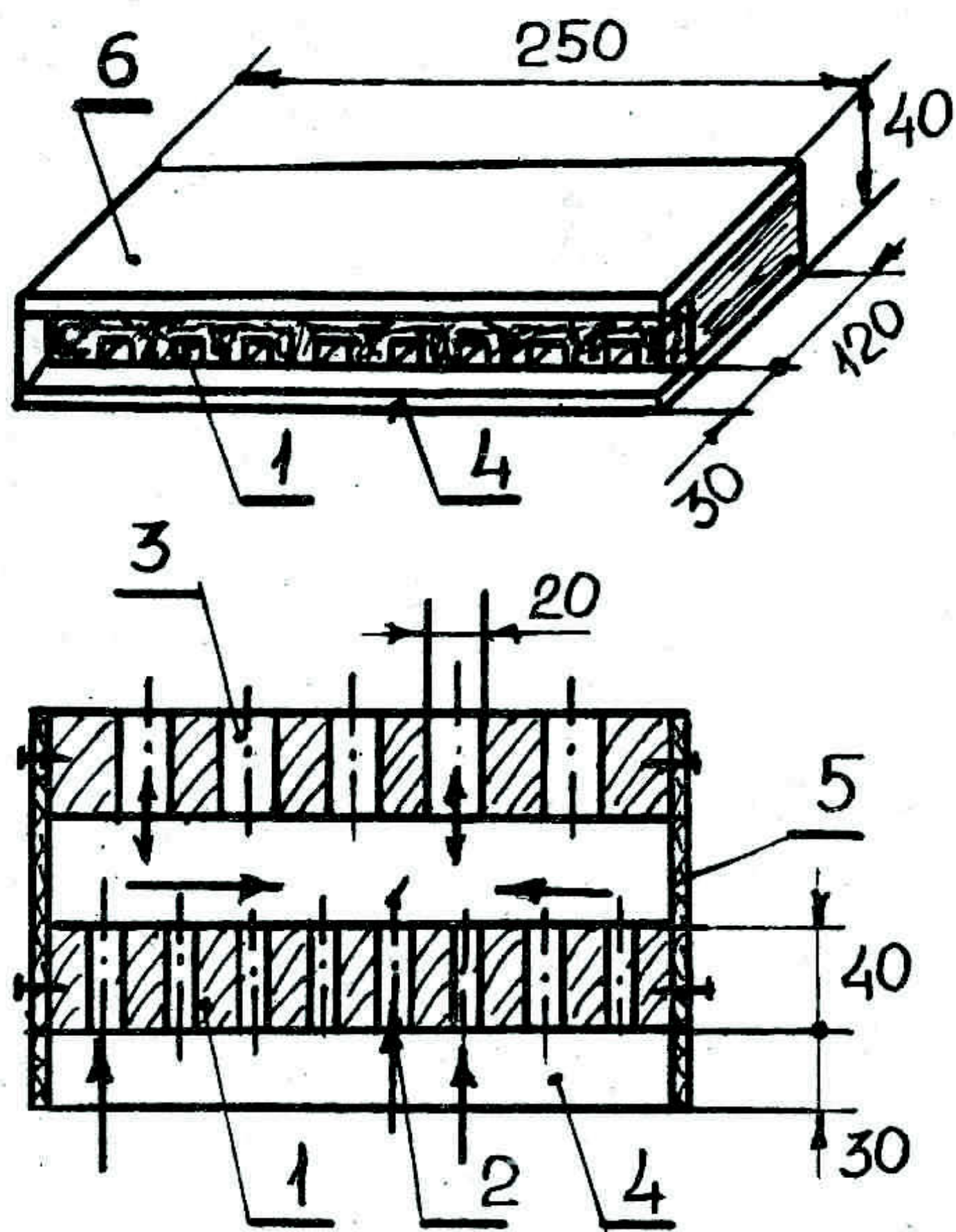
Автор надіслав до редакції і креслення бджолиної парасольки, яку сам виготовив

## ЛЬОТКОВИЙ ПРОПУСКНИЙ ПУНКТ

У безвзятковий період року біля льотка-вулика постійно знаходиться група бджіл-сторожів, кількість яких залежить від ступеня небезпеки з боку викрадачів меду. Для покращення охорони гнізда від бджіл-злодійок, господарки вулика зменшують ширину

льотка прополісом. У звужений льоток не можуть так скоро потрапити бджоли, що повертаються з поля. Іноді їх збивається від кілька десятків до кількох сотень. Для того, щоб не було скупчення, а також щоб надійно бджоли охороняли свої запаси, я придумав пристрій — "пропускний пункт".

Він складається із двох брусків перерізом  $40 \times 40$  мм, які мають 8 і 6



прорізів або отворів (сторожових коридорів), а також дві (верхня і нижня) дощечки. Верхня — дашок, нижня — дно. Ширина відповідає льотковій щілині. Прорізи — коридори діаметром 20 мм. Нижня дощечка виступає на 30 мм і утворює прильотний поріжок, верхня — дашок. Дві-три бджілки, ставши на сторожовий пост біля входу у коридор, не пропустять бджіл-зłodійок, як би вони не хитрили. Кількість коридорів регулюється розсуванням або зсуванням льоткового загороджувача. Біля коридорів нема скупчення бджіл-збирачок. Гніздо надійно охороняється бджолами-сторожами, які стоять у вхідному і пропускному коридорах. Зłodійку, якій вдасться проникнути через вхідний коридор, сторожі не пропустять в пропускному, так як у вихідному стоять бджоли — "вахтери".

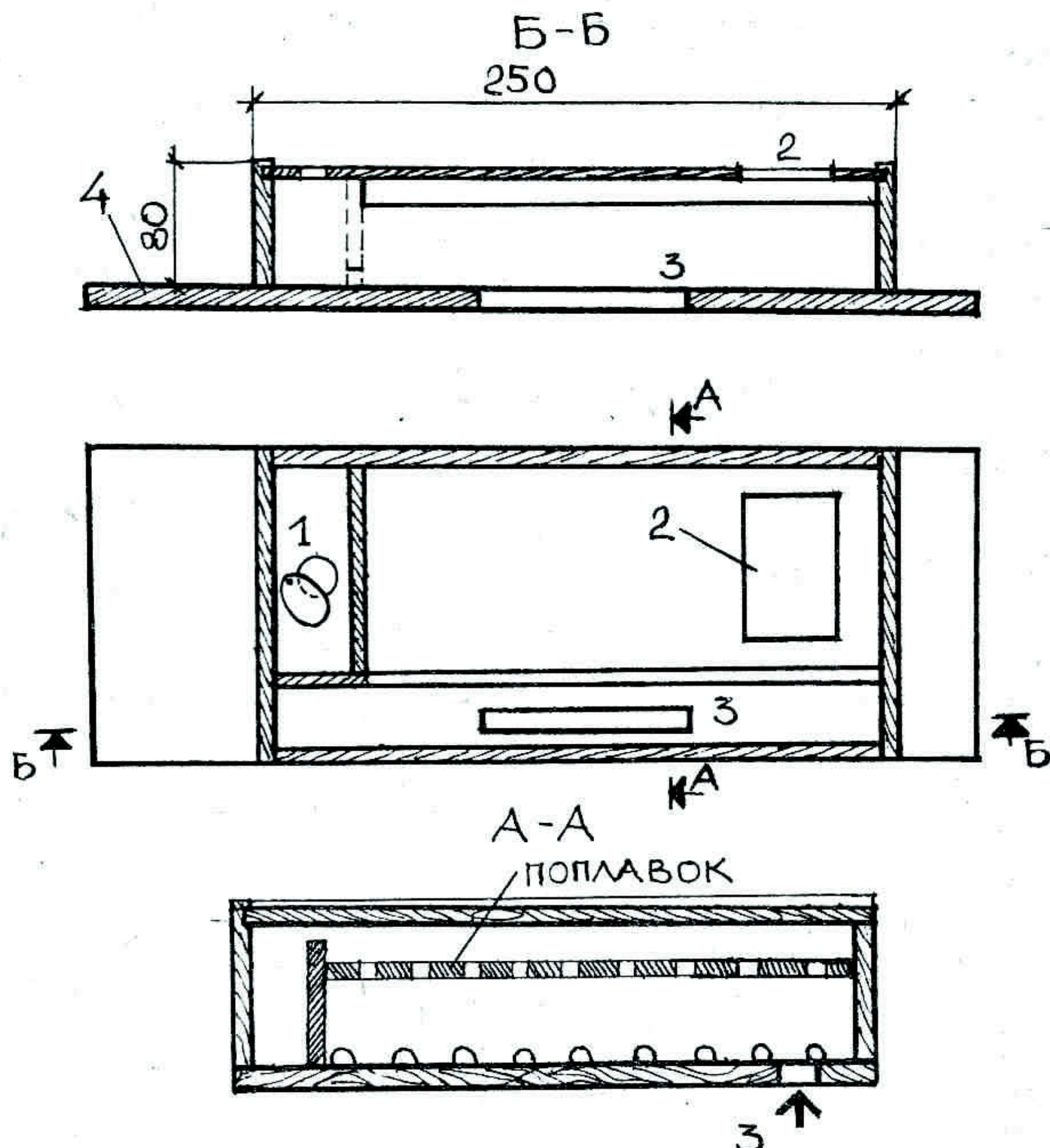
М. ХАЩІВСЬКИЙ

## ПРО ГОДІВНИЦІ

Виготовляю годівниці з будь-якого дерева. Кришки годівниці виготовляю з пластмаси або скла. Для цього пилкою зарізаю пази і кришка закривається, як у шкільного пенала. Годівниця монтується на дощечку, яка заміняє стелину. У стелинній дощечці необхідно зробити прохід для бджіл (див. рис). У годівницю необхідно дати поплавочок. В середині годівниці з однієї сторони є перегородка. Для проходу бджіл до корму необхідний зазор між перегородкою і кришкою годівниці.

1. Отвір для заливу сиропу.
2. Віконце.
3. Отвір для бджіл в стелинній дощечці.
4. Стелинна дощечка.

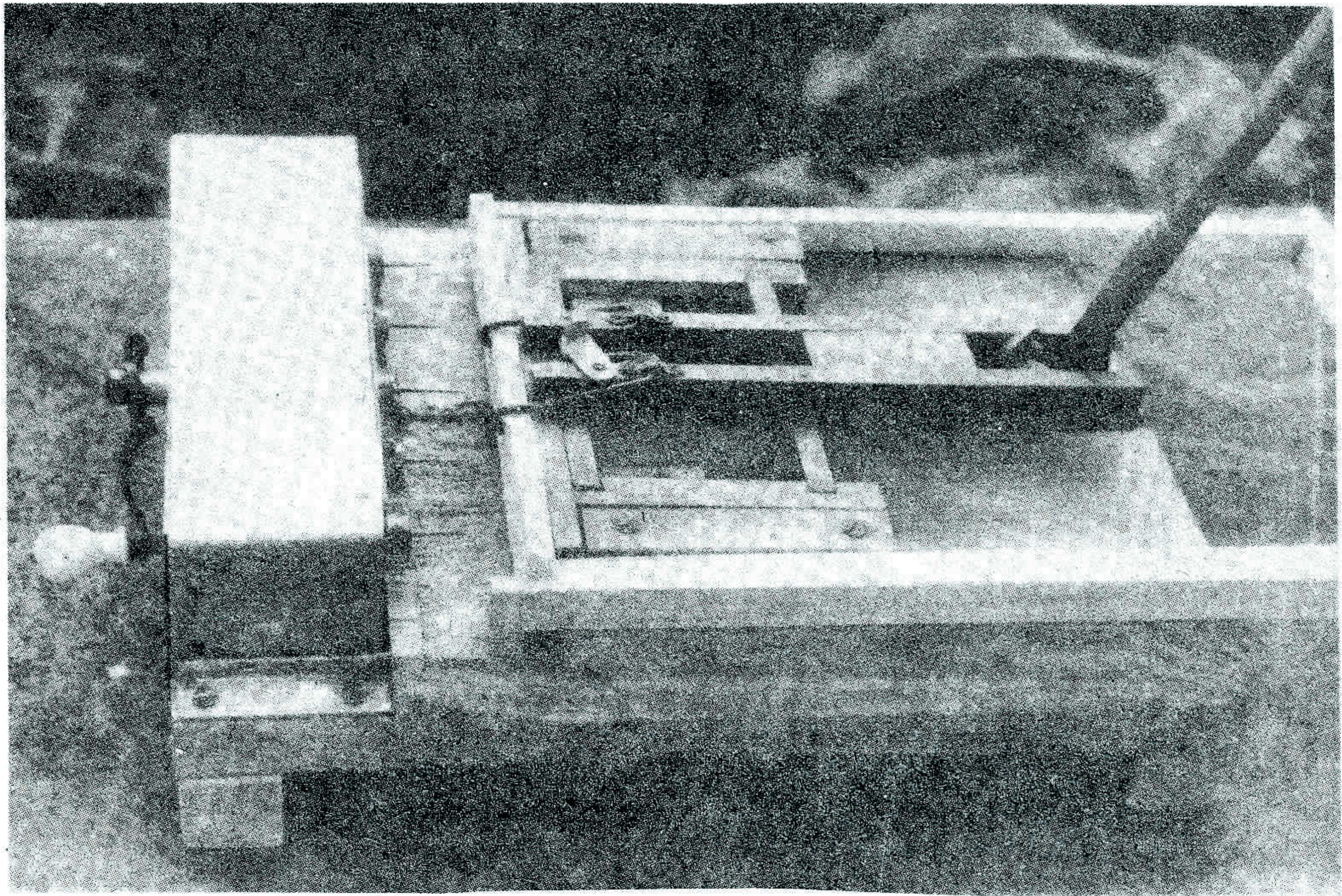
О. МАГДА,  
315961, Полтавська обл.,  
Глобинський р-н  
с. Жуки



## ПОПРАВКА

В УП № 9, 94 р. на сторінці 7 четвертий рядок. Зверху замість 28 мм потрібно читати 28 см; на цій же сторінці (у другій колонці першого абзацу зверху слід читати: М. В. Лупанов, О. П. Озеров

"Двухматочное пчеловождение", а на стор. 15 у другій колонці у восьмому рядку зверху — "Енциклопедію пчеловодства Рута".



Дирокол М. Давиденка з Черкащини

## ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

### Модель складного вулика

Кажуть, що нове — це забуте добре старе. Однак, не завжди, але часом таке буває. Людина живе й весь час думає, щось робить, щось винаходить і, на жаль, — не забуває. Маю на увазі різні системи вуликів. Останньо набув слави вулик французького вченого Роже Делона, та як не дивно, про коріння цього винаходу вже знав наш славний корифей бджільництва П. Прокопович. Для вулика Делона прототипом був складний вулик французького бджоляра Палтоя, який жив двісті років тому назад.

Ось що пише про вулик Палтоя П. Прокопович в своїй статті, надрукованій в "Земледельческом журнале" 1836 р.

"Прислана мені від Московського товариства сільського господарства модель ящиків для складного вулика — це відбиток славного бджоляра французького Палтоя, який першим нава-

жився, років за сто перед тим, віддалитись від старої звички утримувати бджіл в колодах і конічних легких вуликах... Головною метою і потребою становило лише те, щоб не вбивати бджіл, вирізати зручніше мед з голови вулика; і це для того, щоб нижні частини молодих щільників завжди залишались бджолам, і щоб вони не старілися, як звичайно буває при підрізанні меду знизу вулика. Цієї мети цілком досяг Палтой винаходом складних ящиків, наставляваних один на одного без ніякого скріплення, і кожний з них мав незначну висоту (від 3 до 4 вершків) — (133—178 мм). До того ж це було у Франції, де вулики з бджолами стоять завжди на відкритому повітрі рік, два і більше, непорушно... для захисту від проникливих вітрів, холоду і вогкості робив із тонких дощок щільний короб, або ящик, який накладав як чохол на весь вулик і на ньому була прибита навскоси дошка для спаду води.

...Цей винахід був кращий зі всіх подібних ящиків, змінених опісля на-

слідувачами. При дуже обмеженому знанні бджільництва можна було б з вигодою користуватися ними, а це тому, що завжди буває приємно і радісно знімати зрізані таким чином ящики, як свинець тяжкі від наповнення їх чистим медом.

Але коли цей винахід досягнув Росії, то раптом показалося необхідним скріплювання між собою палтоївських ящиків так, щоб можна було їх обертати, носити, возити, класти та інше, а це й заставило придумувати різні способи для їх з'єднання".

Як бачимо, корисне прочитувати "старину", а з неї почерпнути дечого, придатного й в сучасну пору, як це мудро зробив Роже Делон. Він звузив ще більше ящики-надставки-корпуси і застосував до них рамки з дротів, хоч можуть бути і цілі дерев'яні.

П. ВОЗНЯК,  
м. Кам'янка-Бузька.

## ЕЛЕКТРОНАВОЩУВАННЯ РАМОК

Цей спосіб навощування має велике значення в зв'язку з створенням пасічних об'єднань і переходом галузі на промислову основу. В об'єднаннях і на великих пасіках основні роботи по підготовці до сезону проводяться в зимовий період, коли пасічники менш завантажені роботою.

Електронавощування дає можливість високоякісно і з меншими (в 3—4 рази) затратами часу підготувати велику кількість рамок. Такі рамки бджоли краще відбудовують і вони не обриваються під час перевезення пасіки і відкачування меду.

Принцип електронавощування ґрунтується на тому, що натягнутий на рамки дріт від проходження по ньому електричного струму нагрівається і рівномірно впаюється в лист штучної вощини.

Дошка-лекало має з одного боку дві контактні пластини, а з другого — одну, які збігаються з кінцями натягнутого на рамку дроту. При навощуванні рамок розміром 435x230 мм (багатокорпусні)

кінці дроту торкаються контактів з одного і другого боку дошки, а розміром 435x300 мм — з двома контактними пластинами, які знаходяться на одній стороні дошки.

Коли рамка правильно розміщена на лекалі, то пластини торкаються дроту з боку рамки. Зверху на рамку кладуть лист штучної вощини і вмикають електричний струм за допомогою кнопового вмикача. Дріт, нагріваючись, поступово починає впаюватись у вощину. Струм вимикають, як тільки дріт починає просвічуватись крізь лист вощини. Після охолодження вощина міцно закріплюється на дроті.

У деяких конструкціях змонтовано реле для автоматичного регулювання часу навощування.

Установку і настройку електронавощувачів повинні проводити електрики, які мають допуск для роботи з електричними приладами.

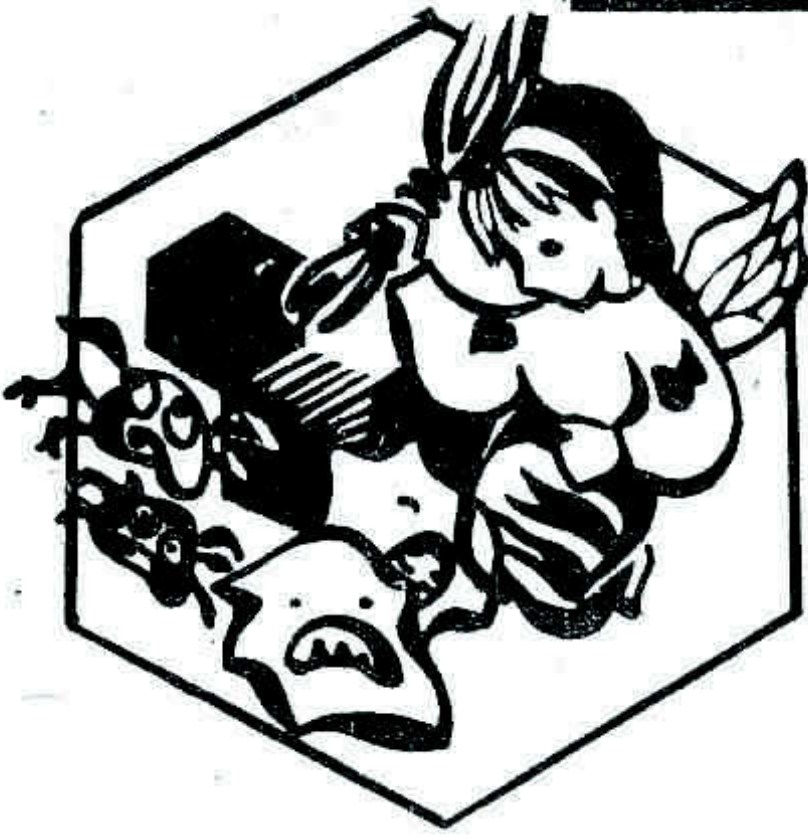
За матеріалами книги  
М. ЛУПАНОВА  
"Советы пчеловода"



- Ноша квіткового пилку, принесеного бджолою у вигляді обніжки, важить 20—25 міліграм і складається з 3—4 мільйонів пилкових зернят. Щоб застатись одним кілограмом пилку, бджоли повинні зробити близько 50 тисяч вильотів. Як багато праці витрачають бджоли на збір квіткового пилку, необхідного для годівлі розплоду, можна підрахувати, якщо взяти, що протягом сезону сім'я бджіл приносить у вулик в середньому до 20 кг цього корму.

- Бджола без ноші може летіти зі швидкістю дизельного поїзда — до 70 км в годину. Якщо б бджолі вистачило сили й запасу корму, вона змогла б облетіти земну кулю за 23 доби.

- Якщо б рій бджіл під час польоту вишикувався ключем, як це роблять гуси і журавлі, то бджоли летіли б колоною довжиною в півкілометра.



### Сік цибулі — ефективний препарат при аскосферозі

До недавна дехто вважав, що аскосфероз не страшене захворювання, яке не може завдати шкоди бджільництву.

У підручниках, окремих статтях деякі автори вказують, що сприятливими умовами для виникнення аскосферозу може бути утримання пасік біля річок, озер, боліт, поблизу тваринницьких приміщень та доріг з поживавленим рухом. Питання аскосферозу і особливо боротьба з ним ще недостатньо вивчене.

Аскосфероз — (вапняний, крейдянний розплід, перицистоз, сухий гнилець) — грибок захворювання личинок відкритого і закритого розплоду трутнів, бджіл, іноді — маток, яке характеризується їх загибеллю і наступною муміфікацією. Хвороба поширена на пасіках багатьох країн світу.

**Збудником хвороби** є плісневий грибок Аскосфера апіс, який відноситься до класу аскоміцетів. Міцелій гриба септований, тобто поділений.

Зустрічаються два підвиди цього гриба — дрібноплідний (апіс) і крупноплідний (майор). Вони між собою не схрещуються, різняться розмірами спорових цист. Спорові цисти — це сферичні кульки (м'ячики), в середині яких багато капсул, заповнених спорами овальної форми. Гриб росте на агарі Сабуро або суловому агарі, при температурі 22—36 °С, утворюючи тонкий повзучий міцелій.

Гриб аскосферозу двополий, має жіночий і чоловічий міцелій. Жіночий

міцелій — білий, а чоловічий — жовто-зелений, який з часом темніє.

При злитті жіночих і чоловічих особин виникають плодові тіла — спороцисти, вкриті товстою оболонкою, всередині яких є спори. Спори гриба стійкі в зовнішньому середовищі і можуть зберігати життєздатність до 15 років. У вуликах, щільниках, меді, перзі та на реліквіях — чотири роки. Аскосферозом уражається бджолиний і трутневий розплід протягом всього активного періоду життя бджіл — від весни до осені. Дорослі бджоли і трутні не хворіють, але вони є переносниками збудника.

**Джерелом** збудника інфекції є хворі личинки.

**Факторами передачі** є загиблі личинки, мед, перга, а також вулики і щільники від хворих сімей.

Спори гриба дуже поширені в природі і заносяться бджолами з пилком і нектаром, бджолами-зłodійками, трутнями і при підсадці маток. В середині вулика хворобу поширюють бджоли-прибиральниці, які чистять чарунки. В одній чарунці може знаходитись від 150 тисяч до 7 мільйонів спор гриба. При годівлі личинок поширюють хворобу і бджоли-годувальниці.

**Розвиток хвороби.** Збудник попадає в кишку личинок з кормом (кашкою). Спори гриба проростають в епітелії середньої кишки і міцелій пронизує всі тканини личинки, викликаючи її загибель, після чого виходить назовні, покриває голову личинки і все тіло білою пліснявою.

Кришечки над личинками, які загинули, проростають пухким міцелієм білого кольору.

Личинки набухають і заповнюють всю порожнину чарунок. Потім вони зморщуються, висихають в білі продовгуваті, тверді крейдоподібні грудочки (як крейда). На нижній частині личинки, яка загинула, плісень має вигляд сірого ковпачка. При утворенні спор гриба

муміфіковані личинки набирають темно-сірого або чорного кольору.

Уражені личинки легко видаляються бджолами з щільників і, як правило, падають на дно вулика. Спочатку бджоли виносять трупи личинок з вулика. Але з розвитком хвороби бджоли не встигають очищати гніздо і скупчення загиблих личинок знаходиться на дні вулика, за заставною дошкою.

### Ознаки хвороби і її перебіг

Розрізняють доброякісний і злоякісний перебіг хвороби. При доброякісному перебігові знаходимо поодинокі ураження личинок трутневого розплоду, що не впливає на розвиток сім'ї. В кінці зими або на початку весни

аскосферозом може уражатися від 3 до 13 % бджолиних личинок першої генерації.

Однак, при добрих умовах взятку бджоли очищають щільники і в середині сезону клінічні ознаки хвороби зникають.

При злоякісному перебігові, коли весною уражається розплід першої генерації до 20 %, а літом 50—70 %, бджоли вже не можуть очистити комірки від муміфікованих личинок. Матка припиняє відкладання яєць. Хвороба швидко поширюється на всю пасіку.

У липні—серпні може загинути до 60—65 % розплоду.

**Боротьба з хворобою.** Протягом літа боротьбу проводили із застосуванням різних препаратів.

Результати застосування різних препаратів при аскосферозі

№ п/п	Препарат	Місяць	К-ть оброблених сімей	К-ть обробок та інтервал	Результати ефективності
1.	Нітрофунгін	V	2	4 обробки через 5 днів	ефекту не одержано
2.	Часник	IV—V	3	3 обр., 7 днів	ефекту не одержано
3.	Аскоцин	VI	3	3 обр., 7 днів	деяке покращення на 30—40 %
4.	Трихопол	VIII—IX	2	3 обр., 7 днів	покращення на 60—70 %
5.	Сік цибулі	V—VII	12	4 оброб. 6 днів	висока ефективність, покращення на 90—95 %

Нітрофунгін застосовували у формі 8 % розчину в цукровому сиропі (1:5) із розрахунку 10—15 мл на рамку бджіл методом зрошування "Росинкою". Обробка в квітні місяці. Будь-якого ефекту не одержали.

Часник застосовували як у вигляді зрошення, так і шляхом додавання до сиропу.

Настій часнику готували таким чином: зубець часнику пропускали через часникодавку, додавали невелику кількість гілок сосни і трошки кропиви. Все це заливали кип'ятком у термосі і настоювали 2 дні. 100 г. цього настою додавали на 2 л сиропу. Такого сиропу давали на вулочку бджіл 150 г. але бджоли з неохотою брали цю суміш, все ж таки взяли за два дні. Рівночасно зрошували щільники водним розчином (1 зубець на 250 мл води). Обробку проводили з кінця квітня по травень. Ефекту не одержано.

У червні ці самі вулики обробляли аскоцином шляхом аерозолі.

Після триразової обробки відмітили деяке покращення. Ефективність складала 30—40 %. Дві сім'ї обробили трихополом (серпень, вересень). Трихопол вживається в медицині для боротьби з грибковими захворюваннями, трихомонозом, тощо. Трихопол застосовували у вигляді аерозолі 3 рази з проміжком 4—5 днів, з розрахунку 1 таблетку на 1 літр теплої води. Трихопол погано розчиняється у воді і тому слід добре струшувати розчин.

Після триразової обробки ефективність складала 60—70 %.

Трихопол, на нашу думку, є обнадійливим препаратом, слід провести ще ряд дослідів.

У ряді літературних джерел ми знаходили, що сік цибулі на меду ефективно лікує грибкові захворювання шкіри.

Одночасно протягом травня—липня ми випробували сік цибулі. Цей сік застосовували методом зрошування і додавання до сиропу. Готовили настій так: 30 гр цибулі пропускали через часникодавку, заливали 0,5 л. кип'ятку і в термосі настоювали 2 дні. Цей настій цибулі додавали до 3-х літрів сиропу. Згодовували сім'ї по 150 гр на вулочку. А так зрошували щільники водним розчином цибулі (30 гр цибулі на 2 літри води).

Ефективність при застосуванні соку цибулі була високою: 90—95 %. Практично хворобу було ліквідовано. Одночасно з виробничим дослідом, безпосередньою обробкою хворих сімей, провели ряд лабораторних досліджень по перевірці ефективності соку цибулі. Гриб аскоферозу росте на середовищі Сабуро при температурі 35 °С. Для посівів брали муміфіковані личинки. Спочатку одержали чисту культуру гриба. На 4—5 день на середовищі Сабуро в чашках Петрі відмічали ніжний тонкий ріст міцелію, гриба білого кольору. Шляхом пересівів одержали чисту культуру. Дію різних концентрацій розчину цибулі визначали методом дисків, чистого соку, кусочків цибулі, які розміщали на агар Сабуро в чашках Петрі.

Після 4—5 днів інкубували культуру, перевіряли на наявність росту гриба. У

чашках Петрі з чистим соком цибулі, а також в розведеннях соку цибулі: 1:100, 1:500, 1:100, 1:3000 — ріст грибка затриманий в діаметрі 25 мл і більше. На контрольних чашках без препаратів все поле проросло грибком. На чашках Петрі без посіву міцелію грибка його росту не спостерігали. Ми переконалися, що найкраще діє сік цибулі в розведенні 1:3000 і може бути рекомендований як один із ефективних засобів при аскоферозі.

Крім обробки розчином соку цибулі і додаванням його до сиропу, ми проводили такі заходи:

— при ураженні грибком навіть поодиноких чарунок, щільник забирали і перетоплювали на віск;

— скорочували і утеплювали гнізда;

— хворі сім'ї переганяли в продезинфіковані вулики на чисті щільники і вошину.

Для дезинфікації вуликів, рамок використовували паяльну лампу.

Як видно з наших дослідів і спостережень, — аскофероз — важке і небезпечне захворювання бджіл. Його можна ліквідувати протягом одного сезону — квітня—вересня.

Й. ДРУЖБ'ЯК,  
Я. ЗЛОНКЕВИЧ.  
Львівська академія  
ветеринарної медицини



## ЗБЕРІГАННЯ ЗАПАСНИХ ЩІЛЬНИКІВ

(Поради 80-ти літньої давності. Журнал "Голос пчеловода", Житомир — 1914 р.)

Пасічник повинен оберігати запасні щільники — суш від мотилиці і шкідливих дій яких-небудь інших факторів. Мотилицю (воскову міль) можна вважати найбільшим ворогом воску. Вона охоче гніздиться в пустому запасному щільнику і завдає йому значної шкоди, якщо тільки не зберігати його належним чином.

Досвід показує, що найкраще запасні щільники зберігати на протягах,

підвішуючи їх при допомозі дротяних гаків на палках так, щоб рамки відділялись одна від одної вільним простором на 1/2—2 дюйми\*. Рамки, підвішені таким способом на горище дому, постійно провітрюються протягами, ніколи не псуються, їх можуть тільки деколи погризти миші. Але цьому можна запобігти, пускаючи на горище кішку і ставити там лапки для мишей.

Порожні щільники зберігають також в льохах і підвалах, якщо в них температура не перевищує 6 °С, тому що при такій температурі відкладені мотилиці

\* Дюйм — 25,4 мм.

цею яйця не розвиваються, а молоді гусениці на холоді скоро відмирають. Але для такого зберігання запасних щільників потрібний дуже сухий і чистий підвал. При найменшій сирості рамки скоро пліснявіють. Можна також зберігати щільники у великих скринях з щільно примикаючими кришками.

У ці скрині складають щільникові рамки і через кожні два тижні в них спалюють деяку кількість сірки (при допомозі насиченої сіркою нитки) і в ту ж

хвилину закривають кришку, щоб утворений із сірки газ вбив мотилицю. Якщо така скриня чи ящик поставлені в холодне місце, то в них сірку спалюють тільки влітку, тому що холод і без сірки вбиває мотилицю. При розширенні гнізда такі рамки провітрюються на свіжому теплому повітрі.

Підготував Б. РУДКА,  
м. Тернопіль

## Ще декілька способів підсадки маток

Найбільш відомі способи підсадки маток такі: за допомогою великого ковпачка; в кліточці Титова з дальшим вільним випуском або заліпивши вихід вощиною; з застосуванням хімічних запашних речовин: нафталіну, ефіру, ментолу, м'ятних крапель тощо; зразу на те місце стільника, де взято стару матку; у вуличку з окурюванням густим димом; через льоток, змазавши матку медом з тієї ж сім'ї; за допомогою пересильної кліточки; у відводок з молодими бджолами, які добре приймають маток.

Якщо матку одержано по пошті, її підсадити можна, використавши пересильну кліточку. Для цього виймають один гвіздок з боку кормового відділення кліточки і відсовують кришку. Ножем чи паличкою перемішують корм (канді) так, щоб він щільно закрив прохід у сусіднє відділення з бджолами і маткою. Покривну плівку обрізують ножицями до половини кормового відділення і притискають до канді. Підготовлену так кліточку кладуть зверху рамок отвором у вулочку біля передньої стінки вулика, на рівні середини гнізда. Бджоли, з'їдаючи канді,

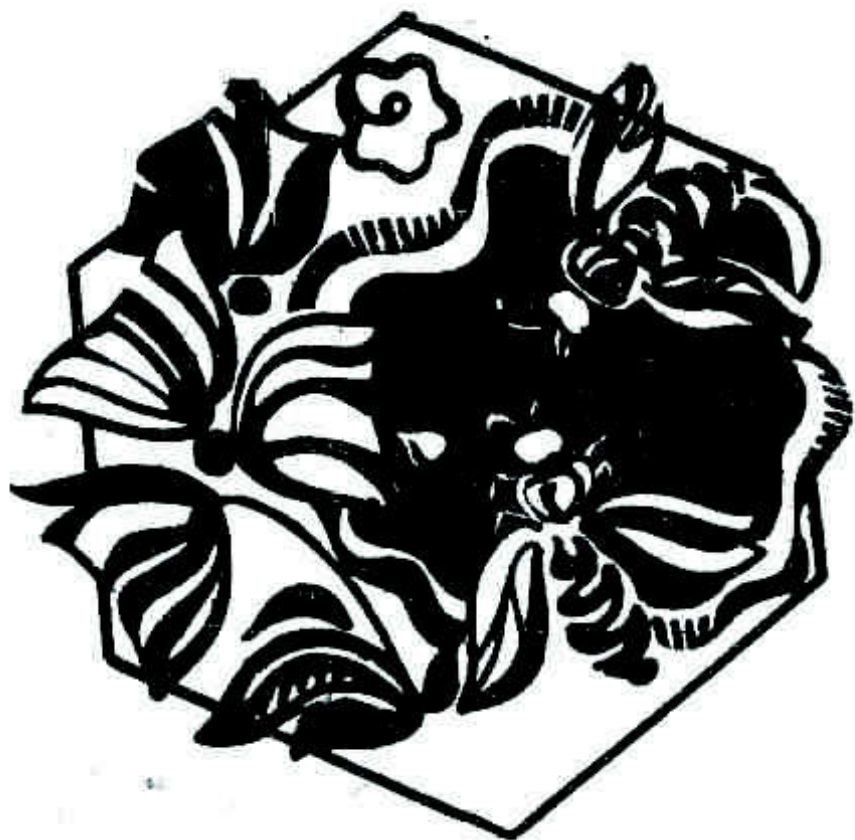
самі випускають матку, що найчастіше буває на 3-й день. У ці дні сім'ї краще не турбувати. Якщо через чотири дні матка все ще в кліточці, її забирають і вважають непринятною. Таким способом бджоли приймають не менше 85 % маток.

Італійський фахівець Альбер пропонує підсаджувати маток в гільзах з м'якого пергаментного паперу. Клаптик паперу (55x55 мм) занурюють у розплавлений віск, потім накатують на дерев'яний шаблон діаметром 14 мм і довжиною 150 мм. Один кінець гільзи закривають, згинаючи краї при зсуванні з шаблону на 1 см і проколюють у ньому в'язальною спицею два отвори діаметром 2,5 мм. Матку впускають у гільзу, зминають відкритий кінець і загинають його. Гільзу розміщують між щільниками, не розсуваючи їх. Бджоли гризуть віск, розширюють отвори і випускають матку. Автор гарантує стопроцентний прийом.

Неплідні матки краще приймаються в семиденному віці.

Треба завжди пам'ятати, що великі матки більш привабливі для бджіл, ніж дрібні.

За матеріалами книги  
"Календар пасічника".



## Світ медодаїв

# РОЗЦВІТАЄ ЧЕРВОНА МЕДУНКА...

**Йде весна — закосичена юнка,  
Йде весна у святковій обнові.  
Розцвітає червона медунка,  
Плинуть пахощі ніжні, медові...**

Чуєте? То співає дівчина. Її чистий високий голос пливе над лісом, бринить у гілках дерев, і на них розпускаються листочки, розцвітають квіти.

Чуєте? Той голос наближається, він уже майже поруч. Зачекайте трохи, не пропустіть чудодійної миті.

**Напливла фіолетова барва  
На тендітне пелюстя медунки —  
То сповила вже туга, мов хмара,  
Біле личко вродливої юнки.**



Чуєте ж? Чого сумує дівочий голос? Що втра- тила ця дівчина, чого шукає в лісі? Кого вона кличе, кого виглядає?

Ні, немає ніякої дівчини, то вам причулося. То весна співає. А що сумно, то це тому, що не хоче вона розлучатись із квітом-рястом, якого густо-прегусто нам'ялося поміж трав зелених.

### Медунко-віщунко, Медунко-чарівнице!



Дай чари отому хлопцеві, бо не спить ночами, блукає, свого кохання шукає. Дай йому цілющих ліків, бо ж зовсім гине людина. Не треба? Ні, ні. Треба. Нехай спочине трохи, нехай поспить хоч одну нічку, бо ж дивитися шкода на нього.

**А дівчина співала,  
Цвіт медунки збирала.  
Цвіт медунки варила,  
Зіллям хлопця поїла.**

І заснув, заспокоївся хлопець.

А дівчина-весна пішла далі сіяти — розсівати цвіт пахучий, дарувати людям ліки цілющі від недуг. Нехай сіє. • Не заважайте їй. Вдихайте разом із свіжим лісовим повітрям тонкі пахощі медунки.

Идеться тут про рослину, яка належить до роду багаторічних трав з родини шорстколистих. Називають її також щемелиною, воловим язиком, медункою тощо. Росте вона в листяних лісах, серед чагарників. Стебла заввишки 15–18 см, прямостоячі, тонке, повзуче темно-коричневе кореневище з довгими додатковими коренями. Прикореневі листки загострені, з крилатим черешком, стеблові — довгасті, при основі звужені. Стебла і листки вкриті короткими шорсткими волосками, від чого вся рослина шорстка. Квіти у верхньому суцвітті червоні, рожеві, потім стають фіолетовими, а після того — синіми, залежно від періоду розвитку квітки. Цвіте медунка в квітні-травні. Звісно, що й бджілки її не обминають, залюбки ласують пахучим нектаром.

Ліки, виготовлені з медунки, широко застосовуються в народній медицині різних країн.

Рослина регулює діяльність деяких залоз внутрішньої секреції, підсилює кровотворення, а великий вміст дубильних речовин, слизу дає їй можливість діяти кровоспинно, протизапально та антиотоксично при захворюваннях легенів та бронхів, печінки та жовчного міхура, гострих запальовальних процесах у сечовивідних органах, кишечнику, сечовому міхурі. В народній медицині медунку вважають одним з найкращих засобів при туберкульозі.

Медунку використовують для ванн, примочок при запальовальних процесах на шкірі, а також для полоскання горла і промивання ран та наривів.

Збирають медунку під час цвітіння (з травня до початку червня). Сушити її слід у сухих, добре провітрюваних місцях відразу ж після збирання, розстеливши тонким шаром, бо у великих оберемках вона погано сохне і втрачає природний колір.

**З книги Ф. І. Мамчура "Цвів у лузі верес".**

Підготувала Л. БЕРЕЖНА

## ◆ ◆ ◆ ПРИНОСИМО ВИБАЧЕННЯ

Пасічник з м. Тернополя п. Мирослав Черничук у листі до редакції пише: "Прочитав сьоме число журналу "Український пасічник" і за- примітив у ньому статтю доктора біологічних наук Г. Смика "Що ми знаємо про крутай?". Зацікавила вона мене, але й подивувала. В одному з абзаців стверджується, що ця медодайна культура може дати" ... до 80 центнерів меду з

гектара". Фантастика, та й годі. Хотів би знати, чи це механічна помилка, чи правдива цифра? ..."

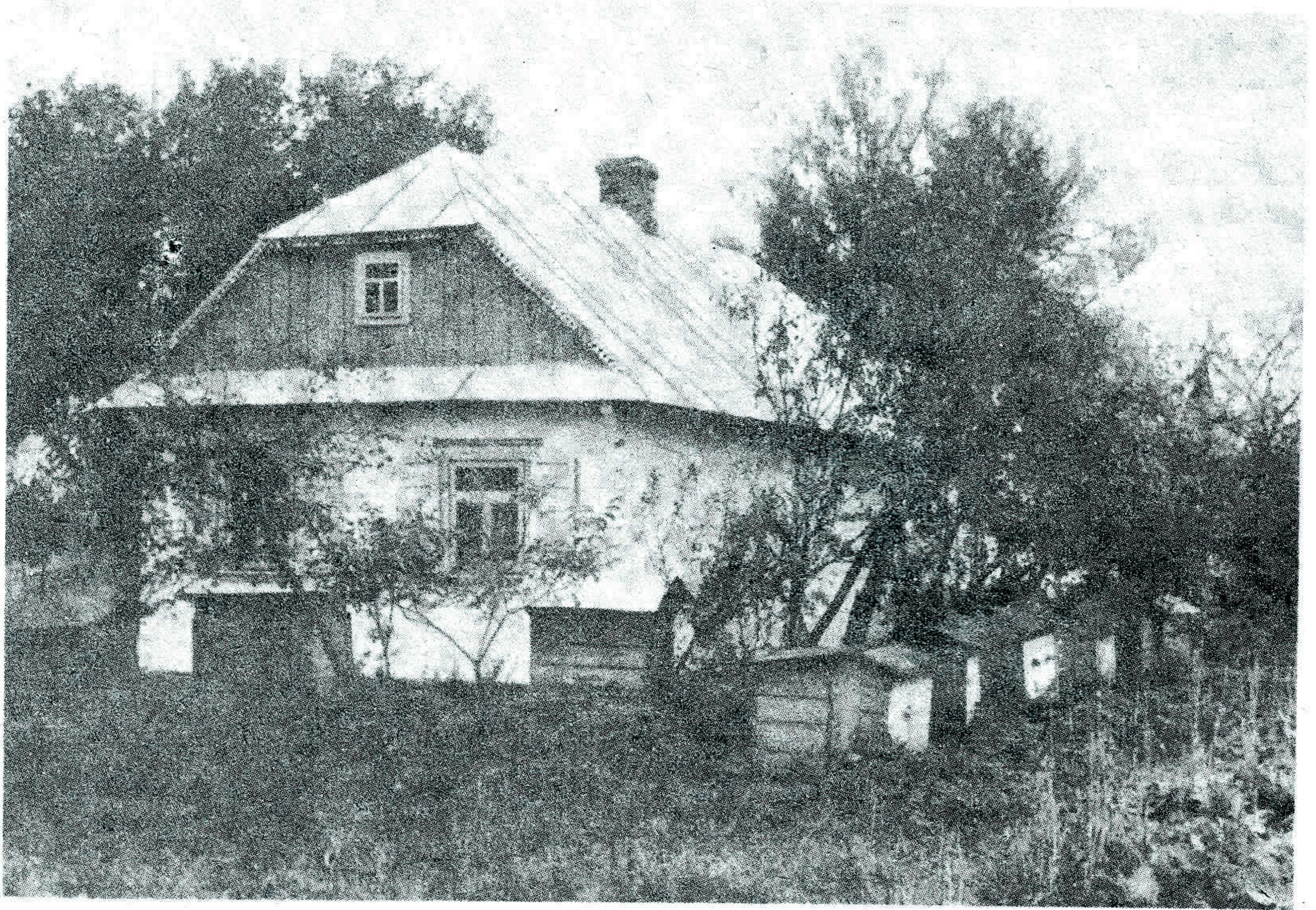
Редакція просить вибачення у своїх читачів. Справді, в цьому матеріалі вкралась прикра помилка. Нектаропродуктивність крутаю може становити не 80, а 8 центнерів меду з одного гектара. Ще раз перепрошуємо своїх читачів за прикру помилку.

◆ ◆ ◆  
• Бджоли — це неперевершені в природі архітектори; будуючи чарунки шестикутної форми з двох сторін рамки, вони надають їй великої міцності (при найменшій витраті матеріалу).

Цікаво відмітити, що цю властивість шестикутника використовують в сучасній техніці, зокрема літакобудуванні.

Підготував Ю. ГРИНЕЧКО

# НА СЛУЖБІ ПАСІЧНИЦТВА



## НА ПАСІЦІ В КРИВЛИНІ

Проїжджаючи через село Кривлин Ковельського району, неможливо не замітити садибу, яка обставлена вулицями. Це садиба Михайла Григоровича Чабана. Людину цю знають і поважають не тільки в Кривлині. Хоч Михайло Григорович вже пенсіонер, та ще часто просять в нього допомоги, адже він ветеринарний фельдшер. А пасікою займається 38 років. Вулики всі на українську рамку. Пасіка налічує тридцять бджолосімей. Майже ніколи не кочує, бо навкруги ліси і луки, сади і поля з медодаями. Головні взятки переважно з буркуну, хоч і щедра земля кульбабою і горішиною; часто ліси на падь не скупляться.

Щорічно заміняє матки, які вирощує сам. До ройового стану старається не доводити бджолосім'ї, а весь час слідкує, щоб бджілки мали можливість трудитися. Вулики всі виготовляє сам. Побачили ми і медогонку на дві рамки,



Фото Я. ГУЛКЕВИЧА

виготовлену власноруч господарем. Ще батько передав Михайлу Григоровичу науку бджоловедення і столярні секрети. Тепер вже досвідчений пасічник навчає зятя і учнем своїм він задоволений. Поділився він з нами і про свої методи пасічникування. Сім'ї зимують тільки на меду, у вуликах поточини немає, бо верхні планки рамок за своїми розмірами повністю слугують поточиною. Підставивши прививочну рамку у сім'ю-виховательку, спостерігає, які мисочки найкраще обсідають бджоли; їх і відбирає для заміни, решту вибраковує.

Утеплення із соломи. З кліщем бореться фольбексом, використовує сухий хрін під час підкурювання, нищить шкідників і зоотехнічними методами.

Сім'ї дуже здорові і рідко коли можна побачити сім'ю 12—15 рамок, яка іде в зиму. Тому ніколи не виникає питання про передзимове об'єднання сімей.

Бджоли-карпатянки. У період, коли нав'язували місцевим пасічникам кавказянок, Михайло Григорович відстояв карпатянок і сусідів переконав в недоцільності розведення і утримання кавказьких бджіл у цьому регіоні. Час розсудив справедливо, хоч у свій час дісталось пану Михайлові від районного начальства. Але не в характері Михайла Григоровича піддаватися; цей здоровий і мужній волинянин переніс нелегкі випробування з честю. Тож хай тепер тішить око пенсіонера Божа комаха на многії літа.

Вів розмову О. ЧУПАШКО.

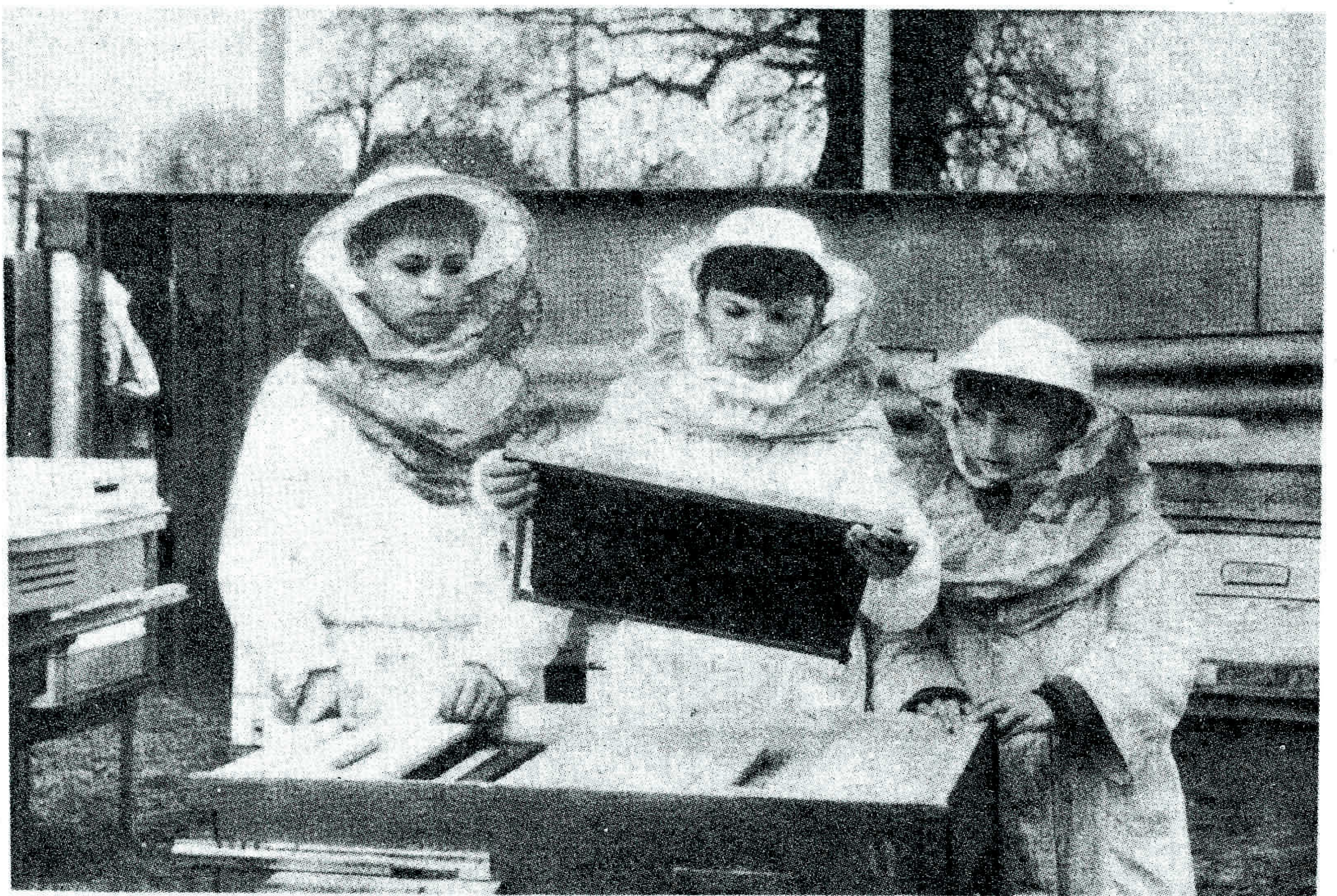


## Наш клуб — «Медок»

Із задоволенням прочитали у № 9, 94 р. УП про М. М. Гунька — педагога, директора однієї з Вінницьких шкіл.

«Український пасічник» читаємо регулярно. Дуже корисний журнал. Але, на жаль, мало подається матеріалів про





організацію роботи юних пасічників, а це наше майбутнє.

Ми, члени клубу "Медок", при Будинку дитячої та юнацької творчості, хотіли б через ваш журнал налагодити зв'язок з дітьми, закоханими у Божу комаху, в древній народній промисел.

Наш клуб працює три роки. Маємо власну пасіку з восьми бджолосімей (розпочинали з двох), також доглядаємо за трьома бджолосім'ями пасічника, переселеного із зони Чорнобильської АЕС, оскільки за станом здоров'я він не може утримувати бджіл.

У плані роботи клубу — вивчення теоретичних відомостей, здобуття практичних навиків, створення матеріальної бази. Взимку і навесні наша пасіка розташована на території однієї з шкіл селища. Влітку кочуємо в радіусі 20 км від стаціонарної пасіки. Маємо велике задоволення від того, що літньої пори на велосипедах їздимо на пасіку, вдихаємо духм'яний запах гречки, печемо картоплю, ночуємо у палатках.

Вироблену продукцію розподіляємо серед дітей-сиріт району, реалізуємо

мед у школу-інтернат, а частину меду отримують члени клубу.

Нас 40 учнів 3—9 класів об'єднує одне прагнення — прилучитися до бджільництва. У кількох із нас є не батьківські, а власні бджолосім'ї.

З нетерпінням чекаємо листів від однодумців.

**Наша адреса: Київська область, смт Згурівка, вул. Українська 11, кв. 44, Малафію Ю. Б.**

Надсилаємо кілька фотографій, зроблених членом клубу. Адже у нас крім секції пасічник працює секція кіно- і фотолюбителів.

За дорученням членів клубу "Медок", його керівник

**Ю. МАЛАФІЙ.**

**P.S.** У свої 39 років маю 22 роки педагогічного стажу, майже стільки ж років доглядаю бджіл, маю велике задоволення від того, щоб передати учням свій досвід по утриманню бджіл.

**Ред.** Ми вдячні Юрію Борисовичу за інформацію про клуб "Медок". Надіємося, що на цей лист-інформацію відгукнуться з тих шкіл, де є або організують подібні клуби чи гуртки:



## ОДИН З НАЙСТАРШИХ

Зустріти пасічника, який віком сягає під сотню років, не так-то і просто. Та от пощастило.

На Волині зустріли таку людину — Бородюка Дмитра Васильовича, якому 93 роки. Він сам ще обслуговує свою пасіку, причому по наших мірках досить велику. На його пасіці зараз нараховується 17 бджолородин.

Ведемо розмову з Дмитром Васильовичем про справи пасічницькі, їх проблеми, минуле і майбутнє. З розмови стає відомо, що пан Бородюк — нащадок пасічницького роду.

"Мій батько мав велику пасіку" — каже п. Бородюк. — Як годилося на той час, на його пасіці були і колоди, і рамові вулики, але мене в юні роки чомусь

пасічництво не цікавило. Була велика алергія від ужалень, то й чомусь і до бджоли ставився з острахом.

Та от, — його величність випадок. А було це так. Біля нашого села були хутірні поселення німців та чехів, по сусідству з їхніми полями було і моє поле. Моїм сусідом по полю був чех — пан Ауліцкий, який мав 30 десятин орної землі та велику пасіку. Під час другої світової війни наші сусіди почали емігрувати на свою історичну батьківщину. От і залишив мені як пам'ятку два вулики.

Що ж то були за вулики? Вулики-лежачки на 16 вузько-високих рамок розміром 435×250 мм. Вуликів з таким розміром рамок я в нікого не зустрічав, але був початок, то я вже і не міняв розміру рамки. Зробив ще 20 вуликів — лежачків на таку ж рамку. От і пасіч-



Д. Бородюк з сином

никую з 1944 року у цих вуликах до цього часу. Щоправда в 1991 році замовив у столяра вулики Р. Делона і заселив пару з них. Цими вуликами залишився задоволений, адже цього року з нього відібрав 4 корпуси з медом.

Якщо говорити про медозбори, то були різні роки. Був рік 1946, в якому медозбір сягав 70 літрів з вулика, але це один раз на моєму віку, а так по 15—20 кг з вулика, а то і менше бувало.

За час мого пасічникування змінилися природньо-кліматичні умови. Були у нас заливні луки, болота. Тепер їх осушили, зменшилася кількість медодаїв, появився кліщ Варроа.

Щодо кліща Варроа, то і мене він не обійшов стороною. Кліщ у нас появився десь близько 1980 року, і що з ним діяти, поки що ніхто не знав, але потроху почитував літературу, консультувався з колегами і почав собі і з ним давати раду. У мене вже вік не той,— каже Дмитро Васильович, то і помалу почав справу передавати сину, "юному пасічнику-початківцю", бо мені вже важкувато стало працювати. От так і пораємося з пасікою разом".

А от син — Микола Дмитрович каже, що взагалі переведе пасіку на вулики

системи Р. Делона. Йому більше подобається корпусна система вуликів, особливо при відборі меду.

Та й працювати з корпусною системою вуликів легше, адже працюю не рамками, а цілими корпусами, а це набагато краще і легше.

Ось так і пасічникуємо.

Підготував В. БОЛКОТ.

\* \* \*

## КУЗНЯ ПАСІЧНИЦЬКИХ КАДРІВ

ПТУ № 25 в місті Любешіві, безперечно, є гордістю і окрасою цього польського районного центру, що на Волині. І не тільки красиві будови училища прикрашають місто. Гордістю його є викладачі та учні, які оволодівають тут такі корисні і романтичні професії: пасічник, овочівник, тепличник і квіт-

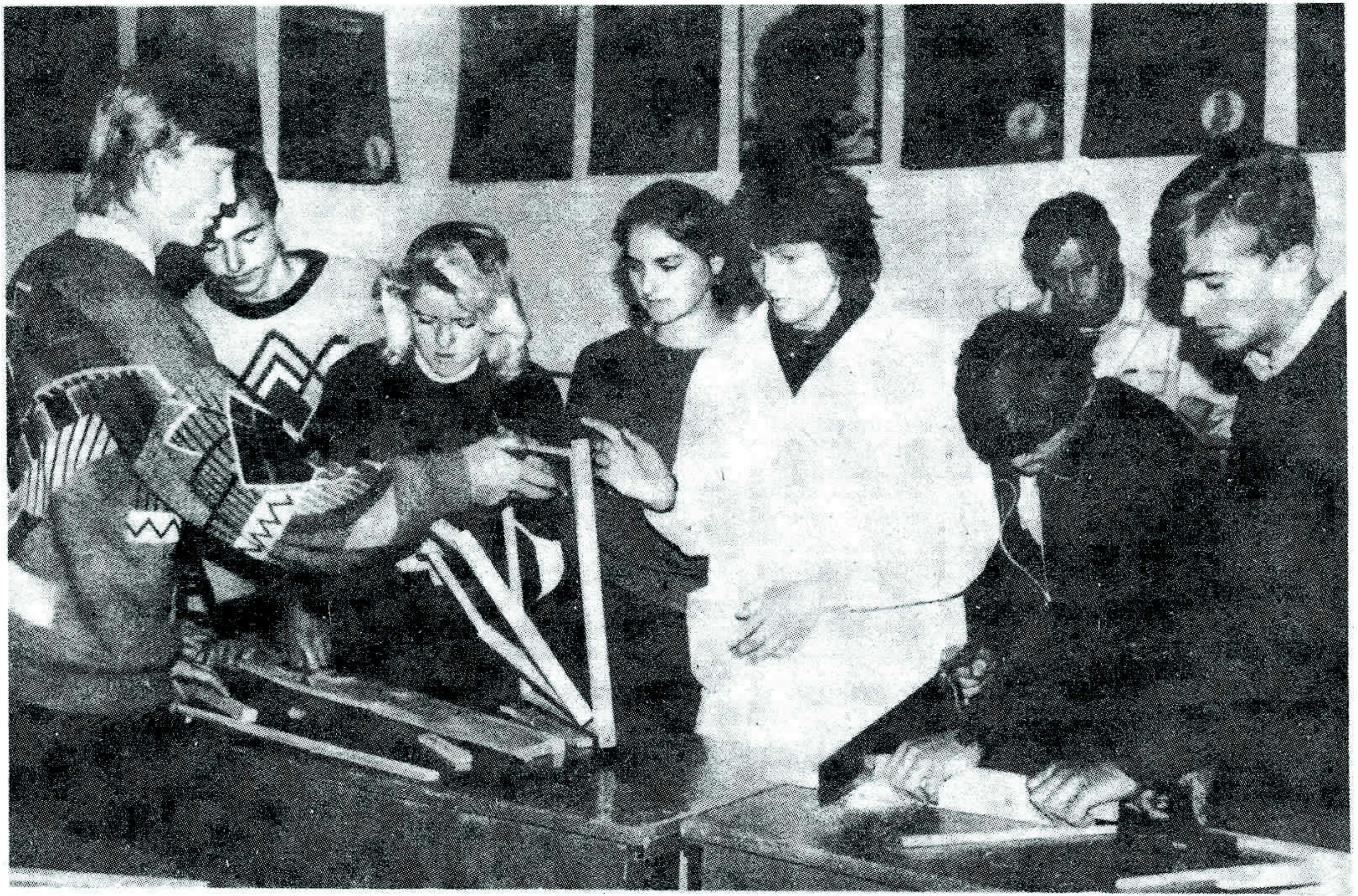


Фото Я. Гулкевича

никар, грибарник і будівельник, та й з трактором і автомобілем учні на "ти".

Навчаються тут учні здебільшого із Волинської області — розказує директор училища Іван Максимович Пальчик. Є, правда, учні із сусідньої Рівненщини, а ось братнім білорусам здобути тут професію тепер дуже проблематично, адже Білорусія — зарубіжжя. Іван Максимович теж пасічник, у нього за плечима великий досвід як педагогічний, так і практичний; недарма був донедавна в районі представником президента.

Проблем для вирішення достатньо. Багато колгоспних пасік приватизовано, і направити туди учнів на практику дуже важко. Для водіння автомобілів та тракторів не вистачає пального, бракує інструментів та реманенту. Щоправда, тут учні самі виробляють багато потрібних предметів. З побутовими умовами учнів знайомить нас завуч училища Сизон Антонович Смаль. Майстерні знаходяться в гуртожитку, де учні у вільний від навчання час одержують навички столяра і різьбляра. Багато тут дівчат. Так, в групі третьокурсників із тридцяти учнів тринадцять дівчат, а на

другому курсі із двадцяти шести — шістнадцять. Відчувається охайна жіноча рука в теплицях і парниках. Та і на навчальній пасіці дівчата ні в чому не поступаються хлопцям. Вміло і спритно оглядають бджолосім'ї, зшивають солом'яні мати, роблять рамки і збивають годівниці. Пасіка налічує до 20 бджолосімей. Взятки починаються з квітня і продовжуються по серпень. Щедро обдаровує нектаром верба і малина, горішина і верес. У середньому по 30 кг меду тут отримують з одного вулика. Пасіка стаціонарна. Поруч ділянки із медодаями.

Слід додати, що ранньою весною залучають бджолосім'ї і до опилення в теплицях (а пасічникам відомо, скільки сил втрачають бджолосім'ї, працюючи в теплицях).

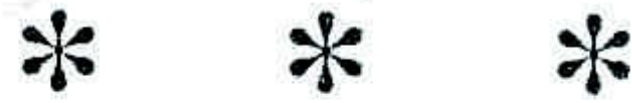
Сизон Антонович теж пасічник, у нього практика і теорія ідуть в ногу. Високомайстерні пасічники в училищі, це вже як традиція. Пригадаймо активного дописувача до нашого часопису М. Труша. На жаль, він вже на заслуженому відпочинку, хоч ще й працює в районній адміністрації. Половина учнів — із сімей пасічників і по направленню

господарств, так що випадкові люди тут не приживаються.

Страшною хмарою пронеслися викиди Чорнобильської аварії над цими казковими краями. І кому, як не бджілці врятувати нас від цього страшного лиха. Апітерапевти вже довели велику і чудодійну силу бджолопродуктів у лікуванні багатьох недуг. Тож професія

пасічника стає ще більш необхідною в наш час. А Любешівське ПТУ № 25 завжди допоможе всім бажаючим здобути професію, яка традиціями своїми сягає в сиву давнину і ніколи не відпаде потреба в ній.

О. ДАРАХІВСЬКИЙ



## Ця неземна комаха

Другий рік навчаюся в Любешівському профтехучилищі, що на Волині, по спеціальності пасічник-овочівник. За цей час багато цікавого довідався із життя такої загадкової комахи, як бджола. Це дійсно неземна комаха, яка послана Богом для нас, людей, щоб знали, як потрібно провести життя на землі.

Їхньому співжиттю і розподілу обов'язків у своєму домі-вулику може позаздрити державний діяч будь-якої країни. Ніяких протистоянь, ніяких непорозумінь. От, як би у нашій незалежній Україні побудувати таку державу, де існувала б така гармонія серед її жителів. Яка то була б держава!!!

Я чомусь українців завжди порівнюю з бджолами, які своєю щедрістю і гостинністю так дивують іноземців, що прибувають до нас з добрими намірами, дарують все чим багата наша земля і оселя, що ті складають, повернувшись до себе на батьківщину, про нас легенди.

Бджола своїм турботливим господарям теж відплачує сторицею: мед і прополіс, бджолина отрута і обніжжя, а ще віск і незмовкаюча в теплий літній день неповторна пісня біля льотка. Ці продукти поза вуликом, поза бджолоиною сім'єю ніде в природі більше не зустрічаються, і дарують людині здоров'я, бадьорість, наснагу. А яке тільки моральне задоволення приносить пасічнику саме спілкування з бджолами! Вони змушують кожного, хто їх розводить, по-новому дивитись на оточуючий світ.

Вивчаючи життя бджіл, людина розширює свій світогляд про оточуюче їх середовище, повинна бути ґрунтознавцем та ботаніком, столяром та інженером-конструктором, фізиком і хіміком. Переді мною і моїми ровесниками, що навчаються по цій спеціальності відкрились такі таємниці, що дехто на схилі віку про них напевно так і не чув.

Тому всіх, хто любить природу, комах і щось творить своїми руками, хто не байдужий до солодощів, закликаю займатись розведенням бджіл. В нас будуть багаті врожаї полів і садків, щедрішими стануть наші столи в дні свят і буднів. Зустрівшись з бджолами віч-на віч один раз як я, будете чекати з трепетом в душі нового сонячного весняного чи літнього дня, щоб зустрітись з ними знову і знову.

М. СУЛІКОВСЬКИЙ,  
учень Любешівського профтехучилища  
Волинської обл.

\*\*\*\*\*

Чи відомо вам, що...

Бджоли мають троє простих очей і двоє складних. Перші дуже чутливі до світла слабкої інтенсивності, дають можливість орієнтуватися, коли настають світанок та захід сонця. Складні очі дозволяють орієнтуватися бджолам під час польоту: визначати форму і колір предметів, відшукувати медоноси та вулик.



# ВІСТІ З КРАЮ

В актовому залі СПТУ № 8 м. Стрия відбувся теоретичний семінар пасічників Стрийського районного товариства бджолярів-любителів.

Рада товариства до цього семінару добре підготувалася. Для учасників було представлено експонати вуликів "Запорожець", Р. Делона і багатокорпусного, медогонки, різні конструкції рамок та іншого бджолярського реманенту.

На семінар були запрошені працівники редакції УП і відомий пасічник з м. Мукачева Закарпатської області В. Паращинець.

Семінар відкрив голова товариства п. І. Брик. Він розповів пасічникам про конструкції вуликів, рамок, пасічницьке знаряддя, а також про завдання товариства, і забезпечення цукром членів товариства для підгодівлі бджіл.

Гість з м. Мукачева п. Паращинець поділився досвідом утримання і розведення бджіл. Він змістовно розповів про конструкцію свого вулика, збільшену вузько-високу рамку, льоток-вкладиш, технологію пакетного бджільництва, переваги карпатських бджіл 77-ї лінії, а також відповів на ряд запитань.

Голова товариства п. І. Брик розказав присутнім про рамку з рухомими плечиками, яка може використовуватись, як вузько-висока в українському вулику, так і низько-широка у вулику Дадана. На базі теоретичних і практичних досліджень розповів про значення льотків та їх розміщення в залежності від пори року.

На семінарі виступили з проблемами і завданнями журналу на 1995 рік працівники редакції п. В. Болкот і автор цих рядків.

Багато пасічників висловлювали пропозиції про користь таких семінарів і про те, щоб вони проводились частіше. Було висловлено прохання, щоб на сторінках УП більше друкувалося інформації з проблемних пасічницьких питань.

\* \* \*

Ніжинське міське товариство бджолярів-любителів очолює Корж Владислав Андрійович. За професією учитель. Він же директор навчального виробничого комбінату. Наша зустріч відбулася в робочому кабінеті і тут ми переконалися, що п. Корж В. А. є великим прихильником новаторства в бджільництві.

На його робочому столі був креслярський пристрій і ескізи вулика для двоматкового утримання бджіл. В учбовому комбінаті організував випуск різного бджолярського реманенту.

Міське товариство разом з районним будують для пасічників магазин в м. Ніжині, а в школах с.м.т. Ласиновка і с. Світанок планують створити гурток юних бджолярів.

**М. ОСТАШЕВСЬКИЙ**  
Фото Я. ГУЛКЕВИЧА



Майстер виробничого Ніжинського комбінату навчання Дудка Н. І. з ученицями під час пошиття утеплюючих подушок.



Корж В. А. на пасіці, яка зимує на галявині в лісі під Ніжином.



Вхід до монастирської церкви

Виникнення Успенського монастиря відноситься згодом до епохи початку феодалних відносин в Криму і зв'язано з іконоборством у Візантії. У VIII—IX століттях візантійське духовенство настільки зміцніло, що в руках монастирів і церков була зосереджена більша частина державних земель...

Церковним собором 754 року іконошанування було осуджено. За наказом властей руйнувалися церкви з розписами, знищувалися ікони, конфіскувалися землі, монахи і світські шанувальники ікон втікали з Візантії, зокрема на північ, у Крим.

Тут, у долинах рік, у неприступних скалах, вони і створювали монастирі...

...Монастир проіснував більше тисячі років і був закритий в 1921 році.

Монастир знаходився в чудовому кутку природи і є унікальною архітектурною спорудою. Всі приміщення вирубані в кам'яних скалах. Ця споруда знаходиться на території Кримського музею світового значення.

Трохи вище в горах ще збереглися окремі споруди міста-фортеці Чуфут-Кале, також печерного устрою.

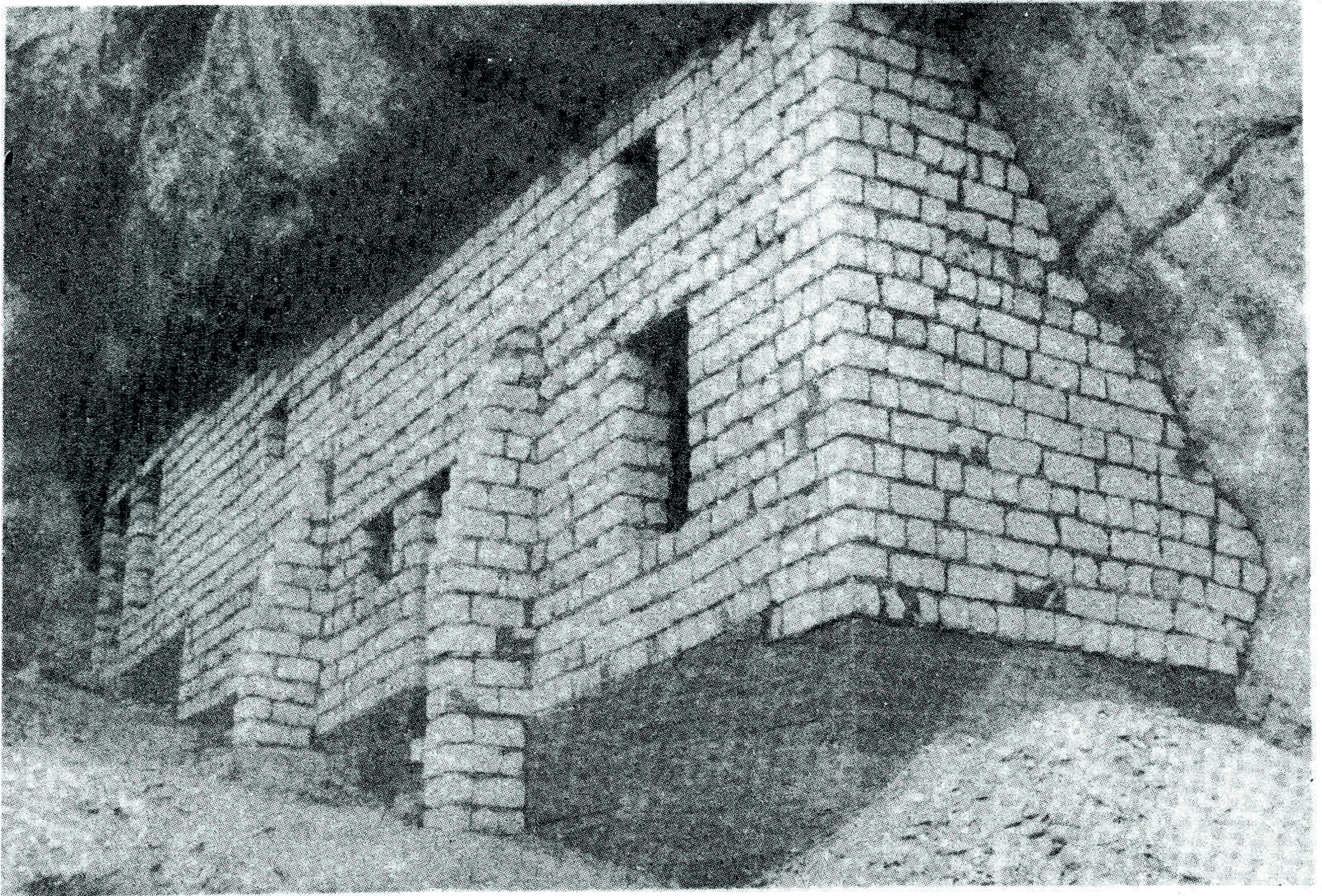
Свято-Успенський монастир, як і всі інші, зазнав серйозного руйнування із-за цього, що був закритий.

Сьогодні монастир на шляху відродження. Ведуться реставраційні роботи. Вже діє церква, правда, до повної її реставрації потрібно ще багато коштів.

Наставник монастиря монах-отець Силуан з великим оптимізмом має наміри відтворити монастир в цілому, виростити сад на терасах, створити пасіку та інші допоміжні господарства.

Для збереження названого музею і безперешкодного його відродження, о. Силуан ставить завдання про зупинку дикого туризму, який дуже часто не допомагає святій справі збереження і відродження, а гальмує відродження і руйнує те, що ще збереглося.

Нас, прихильників бджільництва, радує те, що іде в Україні духовне відродження, сподіваємось, що воно сприятиме розвитку і нашої справи. Адже колись при кожному монастирі була пасіка і серед багатьох відомих у світі пасічників, є чимало служителів духовенства.



У скалі будуються господарські приміщення

Хто хоче відвідати музей або допомогти, повідомляємо:

Розрахунковий рахунок в Бахчисарайському відділенні Держбанку АК № 701711, Свято Успенський чоловічий

монастир, вул. Босенка, б. 57-а, т. 4-19-06.

Підготував М. ОСТАШЕВСЬКИЙ.  
Фото Я. ГУЛКЕВИЧА.

## АПІФІТОТЕРАПІЯ

### ДОНОРУ ПІДТРИМКА

Кожному, кому доводилось мати справу з донорством, напевне, зустрічався з традиційним запитанням: "Що мені робити, аби кров якнайскоріше відновилася?"

Без сумніву, донор — самовіддана, до самопожертви, людина, сміливець, звитяжець. Хоч не слід проходити байдуже повз психологічну роздвоєність, сполоханість почуттів того, хто безкорисливо віддає свою кров, рятуючи ближнього.

З одного боку, вірячи медикам, донор розуміє, що елементи крові живуть не більше ста днів, що заміна крові не

лише нешкідлива, а навіть благодійна.

Одночасно, з другого боку, відчуває донор і тривогу, невпевненість. Адже з давніх давен кров вважається якоюсь магічною силою, святою рідиною. Нею браталися, нею клялися, на неї і молилися.

Тож кожен, хто здає кров, вагається, чи швидко він поповнить її, чи не можна прискорити процес кровотворення?

Скажемо одразу: у здорової людини після кровоздачі 440 мл крові склад її повністю відновлюється через 58—60 днів. Більше того, у регіонах з підвищеною радіацією, ця процедура благотворно діє як на саму кров, так і на організм даруючого. Що ж до засобів

підвищення гемоглобіну та кількості червонокривців, то для цього вживають сиру печінку, терту моркву, тобто всі фрукти та ягоди червоного та жовтого кольорів.

Але на першому місці, звичайно, стоїть мед. Кандидат медичних наук Стаймир Младенов (Болгарія) провів лікування 22 хворих з вираженою анемією. Їх лікували квітковим бджолиним медом протягом 20—30 днів, даючи по 100—150 грамів на добу кожному. Після курсу кількість гемоглобіну в них збільшилася в середньому на 10 ділень, а число еритроцитів — на 50 тисяч в 1 мм<sup>3</sup>. Поряд з цим зникли головокружіння, втома, покращився сон та зовнішній вигляд, поліпшало самопочуття.

Професор Х. Шует з Висконсинського університету (США) довів, що для лікування анемії, а також відновлення складу крові донорів більш придатні темні сорти меду. Попри негативне

ставлення до них через специфічне забарвлення та присмак, то при недокрив'ї саме мед темніших кольорів цінніший. Мед з гречки на ринку ціниться менше, але містить у 25 разів більше мікроелементів порівняно з люцерновим. До того ж у ньому у чотири рази більше заліза, ніж у світлих медах — липовому, акацієвому чи люцерновому.

Професор Х. Шует провів цікаві спостереження над білими мишами. Розділивши піддослідних на три групи, він давав кожній повноцінне молоко, але додавав до раціону однієї з них 20% червонуватого меду, другій — 20% світлого, а третій — 20% бурякового цукру з столових буряків. Після 10-денної молочно-медової дієти, у тій групі мишей, яких годували темним медом, гемоглобін зріс з 10,8 мг/% до 14,4 мг/%, в інших групах залишився без змін.

Ось Вам і відповідь на питання, чим підвищувати гемоглобін.

## Трутнева мазь

Восени робочі бджоли безжально виганяють трутнів з вуликів. І гинуть вони з голоду, а вітер розносить в усі боки їх легенькі тільця... Мало хто знає, навіть з досвідчених пасічників, що із загиблих трутнів можна виготовити ліки. Приміром, трутневу мазь. До речі, рецепт її досить простий:

- а) 40 г меду;
- б) 10—15 г перетертих на порошок трутнів;
- в) 2 ч. л. соку алое;
- г) 10—15 г ягід брусниці (перетертих);
- д) 30 г свинячого здору;

Всі складники ретельно змішують, тиждень тримають у холодному, темному місці. І — мазь готова. Зберігати її теж потрібно в темному місці.

Трутнева мазь — дуже хороший засіб для місцевого лікування виразок на голінках, що утворюються внаслідок варикозного розширення судин й довго не загоюються. Відкриті ж виразки становлять постійну небезпеку проникнення в організм великої кількості мікробів. Якщо це станеться, може виникнути загальне зараження крові.

Щоб не трапилось лиха, слід терміново залікувати виразки. Ось тут у пригоді трутнева мазь.

Накладають її товстим шаром безпосередньо на рану двічі на добу. Поверх марлевої салфетки кладуть вощений папір й забинтовують (целофаном замість нього користуватись не можна).

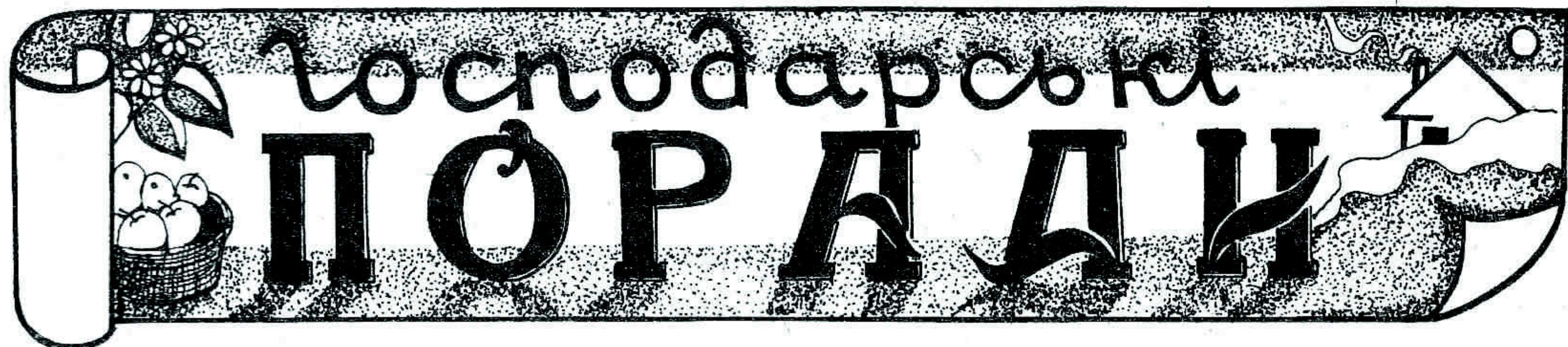
Трапляється, що довкіл виразки досить часто відчувається поколювання, пощипування, біль, помітне почервоління. Слід перетерпіти, пов'язки не знімати. За умови правильного лікування, приміром, через тиждень, рани загоюються і затягуються.

Трутневу мазь застосовують і при опіках, особливо 2—3 ступенів, згодиться вона вам і для лікування забруднених ран.

Досвід народної медицини наших південних братів-сербів, хорватів, болгар, свідчить, що трутнева мазь — цінний засіб зцілення хворих.

До того ж і "сировина" для її виготовлення у кожного пасічника під руками.

**А. ПАСТЕРНАК.**  
Київська обл.



## РОЗВЕДЕННЯ ОВЕЦЬ І КІЗ

Вівці і кози — неприхитливі тварини. Вони дуже виносливі і добре використовують пасовиська, які недоступні для іншої худоби. Кожному господареві не важко розвести цих тварин в присадибному господарстві.

Для утримання невеликої отари овець або кіз не потрібні дорогі будови.

**Породи овець.** Вівці, яких вирощують в нашій країні, по напрямках продуктивності діляться на наступні групи.

**Тонкорунні.** Вівці цих порід дають однорідну тонку вовну, яка складається з пухових волокон. Руно має штапельну будову з доброю завивкою волокон і порівняно великою кількістю жиропоту у вовні. Вовна в них густа, білого кольору.

**Вовняні породи:** грозненська, ставропольська, саласька, азербайжанський гірський меринос. У тварин цієї групи розвинена вовняна продуктивність і порівняно слабше м'ясна. Жива вага баранів 75—80 кг, самок — 45—50 кг; настриг вовни складає 4,5—7 кг.

**Вовняно-м'ясні породи:** асканійська, кавказька, алтайська, уральська, карпатська та ін. Вівці даних порід відрізняються добре вираженою шерстяною і м'ясною продуктивністю; вони порівняно великі. Їхній молодняк розвивається інтенсивніше в порівнянні з молодняком порід вовняного спрямування і дає більш високі середньодобові прибавки живої маси. Жива маса баранів — 90—110 кг, самок — 55—65 кг, настриг вовни — 5—6 кг.

**М'ясо-вовняні породи** — прекос, дагестанська, грузинська тонкорунна та ін. М'ясо-вовняні породи, на відміну від тонкорунних овець інших напрямків, мають добре виражені м'ясні форми,

великий зріст, високу скороспілість. Жива маса баранів 100—110 кг, самки — 60—65 кг, настриг вовни 4,5—5,5 кг.

При нормальних умовах годування і утримання від матки тонкорунних порід отримують по двоє ягнят.

**Напівтонкорунні породи...** Вівці цих порід мають високу вовняну і м'ясну продуктивність. В середньому жива вага баранів — 95—160 кг, самок 60—70 кг. Настриг вовни 4—6 кг. Тварини цієї породи добре відгодовуються на пасовиськах і дають м'ясо високої якості, особливо в молодому віці.

**Породи кіз.** Породи кіз відрізняються за напрямками продуктивності господарсько-економічними та кліматичними умовами.

Найбільш розповсюдженою для молочного напрямку продуктивності є українська степова порода кіз. Середня плодовитість — два козенята за окот. При добрих умовах кормління і утримання кози цієї породи за 7—8 місяців дають до 350 л молока, а при покращеній підгодівлі — до 800—1000 л. У молоці кіз міститься 5—6 % жиру. Жива вага дорослих тварин — 50 кг.

Придонські, Оренбурзькі, Башкирські породи близькі по продуктивності. Начис пуху, плідність і дійсність в них майже однакова. Високі результати продуктивності дістають від карпатських кіз. Кози цієї породи при звичаєні до круглорічного пасовищного утримання. Розводять їх в районах Закарпаття і самих Карпат: витривалість і стійкість до різних захворювань, невибагливість в кормах і гарні результати продуктивності дають перевагу козам цієї породи при розведенні їх як у великих, так і в присадибних господарствах. Не забуваймо, що як вівці, так і кози — тварини стадні і утримувати їх в однині не рекомендується.



## ВИНОГРАД БІЛЯ ДОМУ

Якщо хочете мати свої саджанці винограду, нарежьте чубиків по 40—50 см із дозрілих виноградних лоз. Замочіть в кімнатній воді і поставте на одну—дві доби, розчинивши таблетку гетеровуксону. Високі бляшані банки, старі відра,

ящики наповніть городньою землею не удобрюючи її, зате добре зволожите її теплою водою і розмістіть на піддонах. Дно у посуді повинно мати отвори для фільтрації води.

Живці занурюють в землю на повну висоту. На поверхні залишають одну бруньку. Вище неї на три-чотири санти-

метри робиться зріз і покривається неотруйною фарбою чи лаком для нігтів.

Відстояною водою кімнатної температури добре поливають. Коли бруньки почнуть розкриватися, поливання припиняють. Це припадає на 25-й день. Коли з'являться листочки, треба притінити саджанці від прямих сонячних променів. Не допускати протягів. Трапляється, брунька викидає суцвіття, його потрібно акуратно зрізати. Якщо гонить дві лози — залишити одну.

## КОРИСНА РОСЛИНА

Гіркий перець. Ця мініатюрна рослина висотою 25—40 сантиметрів. Вона швидко зацвітає і в перший вже рік плодоносить. Як його виростити.

Беруть 2 — 3 насінинки і висівають ще взимку в горщик з звичайною городньою землею. Поливають помірно, не допускаючи пересихання ґрунту.

Рослини перця — з дрібними білими зірчатими квітками. Вони дуже декоративні, гарні і червоні плоди. На смак вони дуже пекучі, і вживати їх можна тільки як приправу до борщу чи супу, а також для приготування аджики.

Цей перець, як і солодкий, можна вирощувати не тільки на вікні, але й на присадибній ділянці, біля стіни дому чи вздовж доріжок — як декоративну і корисну рослину.



## ВИКОРИСТАЙТЕ ЦІ ЗАСОБИ

Є немало засобів, що прискорюють сходи та знижують хвороби рослин і підвищують врожайність.

**Прогрівання.** Розсіпте насіння огірків і помідорів на бляшанку тонким шаром і поставте в духовку на три години при температурі 60 градусів.

**Обеззараження.** Прогріте насіння опустіть на 20 хвилин у розчин марганцю (1 грам на півсклянки води). Вийнявши з розчину, добре його помийте і висушіть.

**Намочування.** Перед посівом покладіть насіння в чистий посуд, залийте водою. Різні насіння тримайте у воді у різні терміни: моркву, помідори, цибулю, петрушку, столові буряки — близько двох діб: горох, капусту, редьку, огірки, кабачки, салат — до 12 годин. Протягом доби 2—3 рази міняйте воду. Намочене насіння сійте у вологий ґрунт.

**Загартування.** Прогріте, обеззаражене, намочене насіння огірків і помідорів покладіть у вологу тирсу, обов'язково обшпарену кип'ятком, чи у вологий пісок, також обшпарений. Тримайте насіння в піску або тирсі при температурі 20—25 градусів тепла до того часу, поки воно набухне, а в деякого (не більше 5 процентів) з'являться ростки. Після цього поставте насіння в холодильник, де температура близько 3 градусів холоду, або на лід чи сніг. Огірки тримайте в холоді добу, а помідори три доби. Насіння огірків можна гартувати і по-іншому: різкою зміною температур протягом 5—7 діб. Тримайте насіння огірків 6 годин при температурі 18—20 градусів тепла, 10 годин при нульовій температурі (до — 2 град.).

**Проходження.** За два тижні до посіву насіння моркви, петрушки, цибулі, столових буряків, кропу намочіть у воді. Тримайте при температурі 15—22 градуси тепла і через кожних 4 години перемішуйте. Коли близько 5 процентів насіння проросте, поставте його в холодильник (на лід, у сніг), щоб воно збереглося до посіву при нульовій температурі.



## КОРИСНО ЗНАТИ

- Вовняну нитку можна легко всилити у вушко голки, якщо її кінець змастити милом.

\* \* \*

- Затуплені ножиці стануть гострими, якщо ними 3—4 рази постригти

наждачний папір або 15—20 разів пробувати нібито різати ними голку.

\* \* \*

- Товстий матеріал легше шити, якщо голку змастити милом.

\* \* \*

- Відпорюючи гудзики, просуньте між гудзиком і матерією виделку і проріжте нитку між виделкою і гудзиком.

\* \* \*

- Пришиваючи гудзики до одягу, особливо до дитячого, треба підкласти з вивороту квадратик тканини і прикріплювати його разом з гудзиком.

\* \* \*

- Пришиваючи гудзики до хутряного пальто, між гудзиком і пальтом покладіть цигарковий папір.

\* \* \*

- Капронова нитка легко ввійде в вушко голки, якщо в її кінець засукати кілька ворсинок вати.

\* \* \*

- Гудзики треба пришивати на віддалі від матеріалу. Для цього між гудзиком і матеріалом слід вставити сірник.



## ГОСПОДИНІ НА ПАМ'ЯТЬ

**Алюмінієвий посуд** найкраще мити гарячою мильною водою. Час від часу користуватися спеціальним порошком. Якщо алюмінієвий посуд має всередині плями, залийте його водою, киньте жменю лушпиння з яблук і виваріть. Якщо алюмінієві каструлі потемніли зсередини, прокип'ятіть у них воду з оцтом.

Варити страви, які містять у собі кислоту, в алюмінієвій посуді не можна.

Емальований посуд найкраще чистити деревним попелом або спеціальним порошком. Якщо в такому по-

суді пригоріла страва, не відшкрябуйте пригорілі місця, щоб не пошкодити емаль. Налийте в посуд на 24 години теплу мильну воду і тільки після цього вимийте.

Посуд з-під молока треба мити спочатку в холодній воді, а потім у гарячій. Якщо зразу мити в гарячій воді, на стінках посудини утворюється липка плівка, яку потім важко відмити. Ножі й виделки стануть чистими й блискучими, якщо їх почистити сирію картоплею. Плями з них можна вивести, якщо протерти лимонним соком.

Щоб ножі та руки не мали неприємного запаху після нарізання цибулі, часнику чи оселедця, натріть їх сіллю або змочіть слабким розчином оцту, а потім вимийте.

Холодильник раз на тиждень слід розморожувати. При цьому вимити його слабким розчином питної соди, витерти насухо і провітрити не менше години.



## ЯК ПОНОВИТИ СТАРУ ВАННУ

Реставрувати емаль ванни можна таким способом: клей "Суперцемент" і білу нітросемаль змішати в рівній по вазі пропорції. Ванну добре обезжирити бензином, а потім тампоном густо втирати клей з фарбою. Дати висохнути добу і нанести ще один шар. Так повторити чотири рази. Приблизний розхід клею — чотири тубики (по 40 грамів), фарби — 160 грамів. Покриття стає білим, гладким і достатньо міцним. Можна приготувати розчин з клею БФ-2 і сухого цинкового білила. Шар наноситься кілька разів через кожну годину-півтори.

## РЕМОНТ КРІСЛА

Не поспішайте викидати старі крісла. Вони ще послужать вам на дачі.

Звільніть рамку сидіння від старої обшивки, м'якої прокладки. На кріслі повинна залишатися одна гола рамка. Намотайте шнур для білизни у клубок і навхрест виток до витка обплетіть ним

рамку. Щоб шнур не зсувався по периметру рамки, прибийте декоративну стрічку дермантину або міцної тканини і покрийте сидіння дермантином чи іншою міцною тканиною. І крісло послужить вам ще не один рік.

Якщо ніжки крісла розхиталися. Візьміть дрід діаметром 5—6 мм. Замірявши відстань між ніжками, відріжте від нього дві заготовки. З однієї сторони стержні розклепайте, з другої — наріжте різьбу. У ніжках просвердліть отвори і вставте в них стержні, міцно стягнувши гайками.



## ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

Нарізаючи плівку для парників, пам'ятайте, що вона повинна бути на 120—130 сантиметрів ширшою і на 30—40 сантиметрів — за орієнтовані параметри. Так зручніше закривати торці парника і закріплювати плівку з боків.

\* \* \*

У квітні з суниць видаляють торішні листя, а наприкінці місяця рослини підживлюють настоем коров'яка. Цим зменшують кількість шкідників, прискорюють цвітіння і плодоносіння, підвищують врожайність.

При розсаджуванні суниць перевагу віддавайте тим молодим рослинам, які найближче розташовані до маточних, тобто першим у вусах. Вони найповніше успадковують властивості сорту, мають розвинуту кореневу систему.

\* \* \*

Той, хто любить зелений часник, повинен знати, що особливо ніжна й смачна та частина рослини, яка знаходилася в ґрунті, а тому в міру росту слід нагортати на стебло рослини вологий ґрунт (так зване вибілення часнику).

\* \* \*

При вирощуванні капусти, редиски, редьки поряд з часником або хроном у

них помічено підвищення вмісту вітамінів.

\* \* \*

Мінеральні добрива, особливо азотні, краще вносити саме навесні — безпосередньо перед сіянням культур. При цьому не користуйтеся принципом "кашу маслом не зіпсуєш" — надмірна їх кількість може призвести до пригнічення і навіть загибелі рослин. При цьому погіршується якість овочів, а вільні нітрати, що потрапили до них, викликають отруєння у людей.

## У ВАШОМУ ДОМІ

**Облицювання керамічною плиткою.** Перед облицюванням плитками цегляні, бетонні поверхні очищають від пилуки, бруду, слідів розчину. Всі нерівні місця зрубують. Після цього поверхню обмітають сталюю щіткою, змочують водою і штукатурять цементним розчином 1:4, утворюючи так званий ґрунт. Ґрунт надряпають, щоб розчин добре чіплявся з ним і плиткою. Через 12—24 години ґрунт змочують по 3—5 разів на день протягом тижня. Плитки настелюють на тонкому шарі розчину, приготованого на дрібному піску або чистому цементному розчині.

**Розійшлася дерев'яна підлога.** Здебільшого використовують рейки. Але можна обійтися і без них. Замість рейок застосовують спеціальну замазку. Вона складається з однієї частини (по вазі) охри, однієї частини тирси і однієї частинки клею. Напередодні приготування замазки клей кладуть в який-небудь посуд і заливають водою. Таким чином він перетворюється в студену масу. На другий день розмішують охру з невеликою кількістю води, а після цього ретельно перемішують з клеєвим студенем. При цьому розчин трішки підігрівають.

Коли розчин остигне, додають по трохи тирси і воду, поки замазка не стане достатньо густою. Застосовувати її треба лише після того, як вона остигне.



## ЯК НАГОСТРИТИ РУЧНУ ПИЛУ

Насамперед пилу треба почистити і промити в нафті. Нарівності на поверхні виправляють молотком на рівній металічній плиті. Якщо зуби неоднакової висоти, то їх вирівнюють — фугують. Для цього можна затиснути тригранний напилек у прорізах між двома відрізками дощок і просувати цей пристрій по полотні пили.

Перед заточенням зуби пили розводять і вирівнюють розвід. Розводять зуби слабим відгинанням їх за допомогою пристрою для розведення в сторони почергово: один — вправо, другий — вліво. Кут відгинання для всіх зубів повинен бути однаковий.

Потім пилу точать, затиснувши полотно в дерев'яному затискувачі або в тисках, затиснутому на верстаті. Ручну пилу заточують тригранним або ромбічним бархатним напилком. Спочатку заточують зуби одного ряду з двох сторін. Напилек притискають до зуба при русі його від себе і при русі до себе трішки піднімають. Дуже затискати напилек до зуба не треба, бо при цьому він буде нагріватися, що призведе до зменшення міцності зубів пили.

## ІНСТРУМЕНТ ПОТРЕБУЄ УВАГИ

При невмілому зберіганні інструмент поражає ржа. Це призводить до передчасного його зносу і псування. Досвід показує, що найбільш економно і вигідно зберігати ріжучий інструмент, деталі у ванні з машинним маслом. До того ж масло можна використовувати багаторазово. Ванна складається з бака, в якому внизу встановлена сітка, по боках два вушка. Деталі лежать на сітці. Коли треба їх виймати, сітка піднімається, і мало стікає назад. Перед збереженням деталі очищають від бруду, а ванну обов'язково треба прикрити кришкою.

Збереження в маслі деталей дозволяє довше використовувати будь-який інструмент чи механізм.

## ПОСОЛІТЬ САЛО

Як посолити свиняче сало, щоб воно було смачним, ароматним. Роблять це так. Ще теплий шпиг нарізують шматками довжиною 20—25 см і шириною 7—10 см. Через кожні 3—5 см шматки протикають тонким ножом і начиняють часником (одну дольку часника ділимо на чотири частини). Можна ще шматки сала потерти часником для більшого аромату. Потім посипаємо чорним молотим запашним перцем. Тепер необхідно приготувати розсіл із розрахунку 2 пачки солі крупного розмолу на 5—6 літрів води.

Приготовлені шматки сала кладемо в емальований посуд, заливаємо розсолем, ставимо у прохолодне приміщення. Зверху кладемо нетяжкий гніт, щоб сало цілком занурилося у розсіл. Через тиждень цей чудовий і смачний продукт готовий до споживання. Але не поспішайте витягувати його з розсолу. У ньому сало може зберігатися протягом усього літа. Якщо вам видасться, що воно дуже солоне — не біда. Взяти шматки сала з розсолу, дати висохнути, і через день-два ви помітите, що сіль виступила на поверхню. Сіль обчищуєм ножом. І сало буде таким же смачним.

★ ★ ★ ★

Пропоную в господарських порадах писати про голубів, бо серед нашого брата-пасічника є багато їх шанувальників.

Особливо дорогих і рідкісних поштовиків, вертунів, трубачів, туркотів... Завзятий народ ці голубівники! Та на жаль, не мають свого видання. Рідко і мало друкувалися статті у журналі "Приусадебное хозяйство", "Птицеводство", "Дім, сад, город". А про голубів є що писати, вони заслуговують цього.

Гадаю, що із новоуведеною рубрикою збільшиться дописувачів, а також і передплатників.

Для початку пропоную кілька корисних порад, взятих із журналу "Птицеводство".

### Поради голубівникам.

Перед змаганнями голубам потрібно давати багатий білками, калорійний корм, що легко перетравлюється; пшениця, рис, льон, соняшник, конопля. Голубам, які повернулися з далекої дороги, перед годівлею корисно дати кусень часника. Потрібно відкрити дзьобок і обережно пропхати дольку часника в горло, або таким же способом дати півтаблетки аскорбінової кислоти. Можна також розвести у одному літрі води 4—5 таблеток.

М. Хащівський.

**Ред.** Так, голуби — це чудові птахи і захоплюють своєю красою і поведінкою. УП в господарських порадах зможе ділитися методами розвитку і утримання цих птахів. Надсилайте дописи і фотографії.



Леонід Глібов

### БДЖОЛА І МУХА

Хтось Мухам набрехав,  
Що на чужині краще жити,  
Що слід усім туди летіти,  
Хто щастя тут не мав.  
Наслухались дві мухи того дива  
(Про се найбільше Чміль гудів).  
— Тут, кажуть, доля нещаслива,  
Дурний, хто досі не літав  
Покиньмо, кумо, Україну,—  
Нехай їй хрін!  
Та помандруймо на чужину,  
Аж до веселих тих долин,  
Де доля кращая витає,  
І, може, плаче, нас ждучи...  
Зими там кажуть, не буває,—  
Гуляй безпечно живучи!  
Так одна Муха—цокотуха  
Базікала з кумою вдвох,  
Коли поглянуть на горох —  
Сидить Бджола та мовчки слуха.  
— Здоровенькі були! —  
Обидві Мухи загули.—  
От добре, що зустрілись з Вами...  
Ануге, й ви збирайтесь з нами! —  
На це Бджола сказала їм:  
— Шкода! Я рідну Україну  
Не проміняю на чужину,  
Нехай се щастя вам самим.—  
А Мухи разом задзижчали:  
— Ось годі, не кажіть!  
Жили ми тут — добра не знали,  
Бодай би так не жить!  
Бо то пани, дурні селяни —  
Усяке шкодить нам;  
Щодня таке життя погане —  
Колись так буде й вам.  
— Ні, я сього не сподіваюсь,—  
Сказала їм Бджола,—  
Мені шаноба скрізь була,

Бо я без діла не тиняюсь.  
А вам —  
Однаково, що тут, що там,  
Ви ні на кого не жалкуйте;  
Обридло тут — туди мандруйте  
На втіху павукам.

Я про охочих до мандрівки  
Давно сказать хотів:  
Хто дома зледащів,  
Тому не жаль домівки,  
Діди мовляли їм колись:  
— Ідіте, ринде.  
Куди — інде,  
Нащо ви нам здались?  
Там може вас не знатимуть,  
Та риндою не зватимуть.

Зібрав А. ЛЕВИЦЬКИЙ

### НА ПАСІЦІ

Із пасіки потік іде бджолиний,  
Зі сходу сонця і до темноти,  
А гречка медом пахне у долині,  
Дає нектар і море краси.  
Літають бджоли з квітки і на квітку,  
Щоб меду в вулик більше принести,  
Розмножитись устигнути ще  
влітку,  
Інстинкт життя навіки зберегти.  
Вони спішать, старають, збирають  
Пилок на корм для себе і сім'ї  
Самі того, можливо, і не знають,  
Що запиляють квіти на землі.  
Порядок у вуликах тримається на  
матці,  
І трутні ходять лише "по шнурку".  
працюють бджоли у вулочках на  
рамці,  
А "сторожі" на кожному льотку.  
Там пасічник бджолима диригує,  
З любов'ю, доглядає їх завжди,  
На пасіці він днює і ночує  
перлину людям має зберегти.

М. САВЧЕНКО.  
Сумська обл.



**ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД**

<b>О. Озеров.</b> Двоматочне утримання бджіл	5
<b>М. Алексеницер, Л. Боднарчук, В. Кубайчук.</b> Обережно — радіонукліди!	6
<b>П. Пасека.</b> Вчені про підгодівлю бджіл	9
<b>М. Осташевський.</b> Допомога взимку	10
<b>В. Чечевицький.</b> Заготівля сировини воску на присадибній посіці.	13
<b>О. Ковальов.</b> Стельові безпоплавкові годівниці з полістиролу.	16
<b>Ю. Сусь.</b> Питьма чи свічка?	17
<b>Я. Коваль.</b> Стандартний та індивідуальний догляд за бджілосім'ями.	19
<b>А. Єфімов.</b> Помадка для підгодівлі бджіл	20
<b>В. Болкот.</b> У наших сусідів	20

**ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ**

<b>М. Хащівський.</b> Бджолина парасолька. Льотковий пропускний пункт	22
<b>О. Магда.</b> Про годівниці	24

**ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ**

<b>П. Возняк.</b> Модель складного вулика	25
<b>М. Лупанов.</b> Електронавощування рамок	26

**ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ**

<b>Й. Дружб'як, Я. Злонкевич.</b> Сік цибулі — ефективний препарат при аскосферозі	27
<b>Б. Рудка.</b> Зберігання запасних щільників	29

**СВІТ МЕДОДАЇВ**

<b>Л. Бережна.</b> Розцвітає червона калина	30
---	----

**НА СЛУЖБІ ПАСІЧНИЦТВА**

<b>О. Чупашко.</b> На пасіці в Криворівні	32
<b>Ю. Малфій.</b> Наш клуб — "Медок"	33
<b>В. Болкот.</b> Один з найстарших	35
<b>О. Дарахівський.</b> Кузня пасічницьких кадрів	36
<b>М. Суліковський.</b> Ця неземна комаха	38
Вісті з краю	39

**АПІФІТОТЕРАПІЯ**

<b>А. Пастернак.</b> Донору підтримка. Трутнева мазь	41
Господарські поради	43
Веселий вулик	48

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

Головний редактор **М. Д. Осташевський**.  
 к. с. н. І. Г. Багрій, академік УААП Л. І. Боднарчук, к. с. н. В. А. Гайдар, к. с. н. І. К. Давиденко, к. с. н., В. П. Пилипенко, д. с. н. проф. В. П. Поліщук, к. с. н. А. І. Черкасова, к. в. н. О. В. Луців, член-кор. УААН, д. б. н. Р. Й. Кравців, В. М. Болкот, С. Ф. Вербоовецький, М. П. Дейнека, Б. В. Рудка, М. А. Рудковський, А. Я. Сидоровський, І. М. Шеленгович.  
 Літредатор **Р. А. Меленчук**.

Здано до набору 30.11.94. Підписано до друку 2.01.95. Формат 70×100 1/16. Друк офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб.-відб. 3,35. Обл. видавн. арк. 3,92. Тираж 6 400 прим. Замовлення 3-5.

Редакція, друкуючи матеріали не завжди поділяє позицію авторів, не рецензує надісланих дописів і не повертає авторам.

Листування з читачами проводиться тільки на сторінках журналу.

**Передплатний індекс 74509.**

**Реєстраційне свідоцтво КВ № 766**

**Адреса редакції:**

**290010, Львів-10,**

**вул. Пекарська, 50, тел. 76-74-09**

**Львівська академія ветеринарної медицини.**

**Журнал "Український пасічник".**

**Розрахунковий рахунок редакції:**

**363703 МФО 325644,**

**Код 290002. Дирекція АКАПБ "Україна" Львів**

Львівська книжкова фабрика "Атлас".  
 290005, Львів, Зелена, 20.

НА  
СТОРІНКАХ УП  
ВИ МОЖЕТЕ РОЗМІС-  
ТИТИ БУДЬ-ЯКУ  
РЕКЛАМУ ЧИ  
ОГОЛОШЕННЯ

### ПРОДАМ

Продам бджолопавільйони на 62 змонтованих вулики на вузько-високу рамку (по 16 рамок) з багажним відділенням, в якому є необхідний для кочівлі і зимівлі реманент.

В. А. ДУДАРЄВ.  
281303, Хмельницька обл.  
Дорошнянський р-н,  
с. Згар (п. в. Радівці).

Бажаємо  
нашим всім  
дописувачам  
міцного здоров'я,  
щастя, успіхів  
у пасічництві.

Приймаю замовлення на реалізацію бджолопа-  
кетів та бджолосімей. Можливий бартер.  
Звертатися по телефону: код 036—36, 3—68—72

Адреса редакції: 290010 Львів—10  
вул. Пекарська, 50 тел. 76—74—09,  
Львівська Академія  
ветеринарної медицини  
Журнал  
"УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК"

Ділове спілкування на  
сторінках УП — запорука  
вашого успіху.